



دانشکده غیرانتفاعی الهیات و معارف اسلامی هدی

پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق خصوصی

مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی در فقه و حقوق

نگارش

پروین بهرامی

استاد راهنما

محسن قائمی خرق

تیرماه ۱۴۰۰





تقدیم

تقدیم به زخم خورده نینوا، آواز سرخ کر بلا، حضرت زینب کبری سلام الله علیها

وساحت مقدس شهدای مدافع حرم





تقدیر و تشکر

پاس بی کران پروردگار یکتا که حتی مان را بخشید و به بهشتی رهروان علم و دانش مفتخران نمود و خوشه یحیی
از علم و معرفت را روزیان ساخت و با تقدیر و شکر شایسته از استاد فرهیخته و فرزانه جناب آقای دکتر سید محسن
قائم خرق که همواره راهنما راه گشای نگارنده در تمام مراحل پایان نامه بوده است و پاس از به سرم که سایه مهربانی
اش سایه ساز زندگی ام می باشد.



چکیده

محیط زیست، کلیدواژه‌ای نو و بدیع در ادبیات حقوقی جهان است. به طبع؛ مباحث حقوقی پیرامون آن نیز به تبع ذات خود، نوین، محل گفتگو و یا حتی مجهول و مورد غفلت خواهد بود. در این نوشتار، اگر چه مفهوم محیط زیست و پیامدهای آن مد نظر نمی‌باشد، اما محدوده آن در شاکله حقوق مسئولیت مدنی مورد بررسی قرار می‌گیرد. محور اصلی بحث در این پژوهش، آلودگی صوتی به عنوان یکی از آلودگی‌های زیست محیطی، شرایط تحقق مسئولیت مدنی و درنهایت جبران خسارات به بار آمده از آن است. نکته حائز اهمیت این است که در کشور ایران، با وجود ظرفیت‌های فقه شیعه برای حمایت از حق بر آرامش و سلامت زیستی، ولی چه در حوزه قانون گذاری و چه در آثار اندیشمندان و نویسندگان حقوقی، بحث مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی، مغفول واقع شده است. به نظر می‌رسد، در مبانی فقهی، قاعده اتلاف، تعدی و تفریط، مصلحت و غبطه، لاضرر و نیز تحذیر و احترام اموال بتواند مبانی مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی قرار گیرند و در منظومه حقوقی نیز بتوان در قالب نظریه ارزش ذاتی ابزاری و نیز نظریه خطر و تقصیر مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی را تحلیل کرد. رویه قضایی ایران نیز با حرکت بر محور نظریه تقصیر، چندان نتوانسته در مسیر حمایت از حقوق نقض شده در اثر آلودگی صوتی حرکت کند؛ چندانکه حمایت تقنینی نیز در این خصوص رویه‌ای قابل دفاع به نظر نمی‌رسد.

کلید واژگان: آلودگی صوتی، فقه‌البیئة، خسارات زیست محیطی، رویه قضایی، حق بر آرامش.

فهرست مطالب

مقدمه	۱۷
-------------	----

فصل اول:

کلیات و مفهوم شناسی

۱- ۱. کلیات	۲۱
۱- ۱- ۱. بیان مساله	۲۱
۱- ۱- ۲. سوالات تحقیق	۲۲
۱- ۱- ۴. فرضیه‌های تحقیق	۲۳
۱- ۱- ۵. پیشینه تحقیق	۲۴
۱- ۱- ۶. اهداف تحقیق	۲۶
۱- ۱- ۷. روش شناسی تحقیق	۲۶
۱- ۱- ۸. سازمان تحقیق	۲۶
۱- ۲. مفهوم شناسی	۲۷

- ۱- ۲- ۱. مفهوم مسئولیت..... ۲۷
- ۱- ۲- ۲. انواع مسئولیت..... ۲۷
- ۱- ۲- ۳. مفهوم مسئولیت مدنی..... ۲۸
- ۱- ۲- ۴. مفهوم آلودگی صوتی..... ۳۲
- ۱- ۲- ۵. گونه‌شناسی آلودگی صوتی..... ۳۸
- ۱- ۲- ۶. ارزیابی آثار آلودگی صوتی (مقدمه‌ای بر تحلیل رکن ضرر در مسئولیت مدنی)..... ۴۰
- ۱- ۲- ۶. فیزیولوژی گوش انسان..... ۴۱
- ۱- ۳. جستاری در خصوص «پیشینه مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی در قوانین و مقررات ایران»..... ۴۵
- ۱- ۳- ۱. قوانین..... ۴۵
- ۱- ۳- ۲. مقررات دولتی در خصوص آلودگی صوتی..... ۵۲
- ۱- ۳- ۲. ۲. آیین‌نامه اجرائی تبصره ۳ ماده واحده قانون تشدید مجازات موتورسیکلت سواران متخلف (مصوب ۱۳۶۶/۴/۲۸ شورای عالی قضایی)/فصل اول- شهر تهران..... ۵۳

فصل دوم:

امکان، گستره و شرایط مسئولیت مدنی آلودگی صوتی مبتنی بر قواعد حقوقی و گزاره‌های فقهی

- ۱- ۲- ۱. مبانی فقهی مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی..... ۶۳
- ۱- ۲- ۱. آیات دال بر لزوم اصلاح و منع افساد در زمین..... ۶۴
- ۱- ۲- ۲. قاعده نفی ضرر..... ۶۵
- ۱- ۲- ۳. مبنای ائتلاف..... ۶۸
- ۱- ۲- ۴. احترام حق مکتسبه..... ۷۰

- ۲- ۱- ۵. مبنای تعدی و تفریط در اعمال حق..... ۷۱
- ۲- ۱- ۶. اطلاعات حرمت اسراف و تبذیر..... ۷۲
- ۲- ۱- ۷. حرمت اختلال در نظام احسن (وجوب حفظ نظام)..... ۷۳
- ۲- ۱- ۸. مبنای تسبیب..... ۷۴
- ۲- ۱- ۹. غبطه و مصلحت عمومی: مبنای مسئولیت مدنی دولت..... ۷۵
- ۲- ۱- ۱۰. اثبات مسئولیت مدنی از رهگذر قاعده «اذن در شیء اذن در لوازم آن»..... ۷۸
- ۲- ۱- ۱۱. نظریه احترام اموال..... ۷۸
- ۲- ۲. مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی در پرتو نظریات حقوقی..... ۷۹
- ۲- ۲- ۱. نظریه تقصیر..... ۷۹
- ۲- ۲- ۲. نظریه فرض تقصیر..... ۸۲
- ۲- ۲- ۳. نظریه کار متعارف..... ۸۲
- ۲- ۲- ۴. نظریه خطر در برابر انتفاع..... ۸۳
- ۲- ۲- ۵. نظریه مسئولیت مطلق..... ۸۳
- ۲- ۲- ۶. نظریه انتساب..... ۸۴
- ۲- ۳. شرایط تحقق مسئولیت ناشی از آلودگی صوتی..... ۸۴
- ۲- ۳- ۱. انجام فعل زیانبار..... ۸۴
- ۲- ۳- ۲. ورود خسارت..... ۸۸
- ۲- ۳- ۳. رابطه سببیت..... ۹۰

فصل سوم:

مسئولیت مدنی تولیدکنندگان آلودگی صوتی (ویژگیها و روشهای جبران)

- ۳- ۱. ویژگیهای مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی ۹۵
- ۳- ۱- ۱. امکان سنجی پیروی نظام مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی از قواعد مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی هوا ۹۵
- ۳- ۱- ۲. ماهیت دیه ناشی از آلودگی صوتی، مجازات یا مسئولیت مدنی ۹۶
- ۳- ۱- ۳. توجه به قواعد مسئولیت در حقوق عمومی به منظور جبران کامل خسارات ناشی از آلودگی صوتی ۹۶
- ۳- ۱- ۴. نسبت تحذیر و تقصیر عامل (حقیقی یا حقوقی) آلودگی صوتی ۱۰۰
- ۳- ۱- ۵. فعل یا ترک فعل منجر به مسئولیت مدنی دولت یا سایر اشخاص ۱۰۲
- ۳- ۱- ۶. قواعد خاص مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی در محیط کار ۱۰۷
- ۳- ۱- ۷. هدف و مسئولیت مبارزه با آلودگی صوتی ۱۰۹
- ۳- ۲. آثار مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی ۱۱۴
- ۳- ۲- ۱. نظریه جبران کامل خسارت ۱۱۶
- ۳- ۲- ۲. خسارت های قابل جبران ۱۱۶
- ۳- ۳. ارزیابی خسارت ناشی از آلودگی صوتی مبتنی بر قواعد حقوقی و فقهی ۱۱۶
- ۳- ۳- ۱. اعاده به روش سابق ۱۱۸
- ۳- ۳- ۲. از بین بردن منبع ضرر ۱۱۸
- ۳- ۳- ۳. جبران نقدی خسارت ۱۱۹
- ۳- ۳- ۴. وسایل تأمین جبران خسارت ناشی از آلودگی صوتی ۱۲۰
- ۳- ۳- ۵. دادگاه صالح و قانون حاکم ۱۲۱
- ۳- ۳- ۶. خسارات صرفاً زیست محیطی ناشی از آلودگی صوتی ۱۲۱

۳- ۴. رویه قضایی در حوزه آلودگی صوتی ۱۲۴

نتیجه گیری ۱۳۳

فهرست منابع ۱۳۷

مقدمه

صوت يك حس شنيداری است كه از طريق ارتعاشات آكوستيک تحريك می شود. به عبارت ديگر حركت مكانيکی ناشی از ارتعاش ذرات به صورت امواج حركتی در محيط های مادی و يا هوا منتشر و باعث تحريك واكش های فیزیولوژیکی در گوش و مسيرهای شنوایی می شود (گوش انسان فقط قادر به شنیدن اصواتی است كه در محدوده ادراك شنوایی انسان یعنی از ۲۰ تا ۲۰۰۰ هرتز قرار داشته باشند).

از دیدگاه روانشناسی، سر و صدا عبارت است از صوت يا مجموعه ای از امواج صوتی كه خارج از هر گونه نظم و هارمونی تولید شوند. سر و صدا علاوه بر دارا بودن مشخصات فیزیکی معین، براساس حسی كه ایجاد می كند نیز تعريف می شود. طبق تعريف سازمان استاندارد جهانی (ISO) سر و صدا پدیده ای است آكوستيک كه به صورت آزار دهنده و ناخوشايند درك می شود.

از نقطه نظر فیزیکی، سر و صدا مجموعه ای از ارتعاشات صوتی پیچیده و نامنظم و يك ارتعاش مكانيکی است كه به صورت امواج صوتی در يك محيط الاستیك غالباً هوا- و حتی مايعات و جامدات منتشر می شود. جهت بررسی اثرات سر و صدا بر روی انسان نه تنها

می‌بایست شدت صوت بلکه فرکانس، نوع صدا و مدت زمان مواجهه را در نظر گرفت. شدت صوت میزان فشار صوت یا دامنه ارتعاش صوتی و مقدار انرژی صوتی است که در واحد زمان از واحد سطح عمود بر راستای انتشار موج صوتی می‌گذرد و واحد اندازه‌گیری آن دسی بل می‌باشد. فرکانس یکی از مشخصه‌های فیزیکی صوت می‌باشد که عبارت است از تعداد دفعات تکرار امواج ارتعاشی در واحد زمان و واحد اندازه‌گیری آن هرتز می‌باشد.

فرکانس موج صوتی تعیین‌کننده زیر و یا بم بودن آن می‌باشد به طوری که اصوات با فرکانس پایین (ارتعاشات کمتر از چندصد هرتز) به عنوان صداهای بم و اصوات دارای فرکانس بالا به صورت صداهای زیر شنیده می‌شوند. صدا از نظر نوع به انواع ممتد، متغیر و متناوب تقسیم می‌شود. صداهای ممتد، در طول زمان با شدت ثابت باقی می‌مانند، در حالی که در صداهای متغیر و متناوب شدت صدا دچار افزایش و کاهش شده و حتی در مورد اصوات متناوب انتشار صدا قطع و دوباره شروع می‌شود. برآورد میزان زیان‌آور بودن یک محیط پر سر و صدا به کل انرژی صوتی دریافت شده بستگی دارد. این میزان نه تنها به شدت صوت بلکه به مدت زمان مواجهه وابسته است. به منظور محاسبه تغییرات سر و صدا در واحد زمان از واحدی به نام "تراز معادل مواجهه صوت (Leq)" استفاده می‌شود.

سر و صدا به عنوان یک عامل زیان‌آور محیطی انسان را با چالش‌های جدی در زمینه‌های سلامتی جسمی و روانی رو به رو می‌کند. مطالعاتی که به طور گسترده و به ویژه در زمینه مواجهات شغلی انجام شده‌اند تأثیر مستقیم صدا را بر شنوایی انسان مورد تأیید قرار داده‌اند. مواجهه با صدای ممتد (۹۰-۸۵ دسی بل) در شبکه A در این شبکه، مقادیر تراز فشار صوت، متناسب با حساسیت گوش انسان در ترازهای پایین توزین می‌شود) می‌تواند منجر به افت تدریجی شنوایی و تغییر در آستانه حساسیت شنیداری فرد شود. موارد مشابه را می‌توان در مواجهات کوتاه مدت و ناگهانی با صداهای با شدت بالاتر از ۱۳۵ دسیبل مشاهده نمود.

فصل اول:

کلیات و مفهوم شناسی

۱- ۱. کلیات

۱- ۱- ۱. بیان مساله

اهتمام به رعایت حق انسانی، گرچه با ورود انسان به جهان صنعتی و مدرنیته، ره‌آوردی بود که بیشتر بر بعد مدنی و سیاسی آن؛ نظیر حق بر اشتغال و حق بر توسعه تاکید می‌شد، اما محیط زیست و حق‌های اقماری انسان نسبت به این محیط مغفول واقع شد و رو به فراموشی و نقضی دامنه‌دار گرایید. از جمله، می‌توان به آرامش بشر در کشاکش «آلودگی صوتی در عصر تکنولوژی» اشاره کرد. حق بر آرامش و سلامت روان از جمله مهم‌ترین حق‌های بشری است که نقض آن از رهگذر سروصدای محیط پیرامون، حتی در دراز مدت به ایجاد ضایعات فیزیولوژیک در انسان منجر شده (نظیر کاهش شنوایی عصبی) و گاه آثار شان به صورت خستگی، خواب‌آلودگی، توهم و حتی حملات عصبی ظاهر می‌شود.

در هر حال، مساله طرح پیش‌رو این است که آیا نقض هر حقی و نیز حق بر فضای آرام؛ به عنوان حقی معنوی می‌تواند مبنایی برای تحقق مسئولیت مدنی قرار گیرد (خصوصاً با توجه به قاعده لاضرر، اصل ضرر، قاعده ممنوعیت طلب حق، قاعده اتلاف، قاعده اسراف و فساد)؟ همچنین موانع و چالشهای احراز ارکان مسئولیت مدنی؛ آنچنان که در حقوق مسئولیت مدنی آمده، در این خصوص چه خواهد بود و چگونه می‌توان این ارکان را احراز کرد (با نگاه به مبانی حقوقی و نیز گزاره‌های فقهی). بدیهی است که در این مسیر، نویسنده

به زمینه‌های موجود و تفسیرهای ممکن از قوانین مصوب فعلی در نظام حقوقی ایران نیز توجه خواهد داشت و به آسیب‌شناسی این قوانین در راستای حمایت از حق بر فضای آرام و نیز سلامت جسمی متاثر از آلودگی صوتی خواهد پرداخت.

نکته دیگر در مساله تحقیق این است، بررسی رویه نظم قضایی ایران در خصوص آلودگی صوتی و دعاوی مربوط به آن، است.

با تصویب قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا در تاریخ ۱۳۷۴/۰۲/۰۳ مهم‌ترین متن قانونی که در خصوص آلودگی صوتی مورد استفاده دادگاه‌ها قرار گرفت، ماده ۲۷ این قانون بود که صراحتاً آلودگی صوتی را ممنوع اعلام کرده بود. مطابق این ماده «ایجاد هر گونه آلودگی صوتی بیش از حد مجاز ممنوع می‌باشد.» همچنین آیین‌نامه نصب و استفاده از بلندگو مصوب ۱۳۳۵ نیاز به اجازه قبلی شهرداری داشته و مطابق ماده ۴ آن نیز محدودیت‌های زمانی تعیین شده بود که متخلفین از آن به حبس تعزیری از دو روز تا ده روز یا به غرامت تا دویست ریال محکوم می‌شدند.

شیوه‌های جبران در مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی» نیز قسمت دیگری از مساله تحقیق است؛ همچنانکه به نظر نویسنده، مساله قطعیت و مسلم بودن خسارت در حوزه زیست‌محیطی با همین مفهوم در قانون مدنی، تفاوت قابل ملاحظه‌ای دارد؛ شیوه‌های جبران نیز در بحث مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی‌های زیست‌محیطی، به دلیل اقتضائات خاص خود، نیازمند بازکاوی است.

۱- ۲. سوالات تحقیق

الف) سوال اصلی

مبانی، شرایط و آثار مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی کدام است؟

ب) سوال‌های فرعی

۱. بر مبنای قواعد حقوقی و قواعد فقهی چگونه می‌توان برای حمایت از حقوق متاثر از آلودگی صوتی، مسئولیت مدنی قائل شد؟
۲. نظام قضایی ایران نسبت به مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی چه رویه‌ای را اتخاذ کرده است؟

۱- ۱- ۴. فرضیه‌های تحقیق**الف) فرضیه اصلی**

گرچه قوانین فعلی ایران نسبت به حمایت از حقوقی که در اثر آلودگی صوتی تضییع می‌شوند چندان جامع و کامل به نظر نمی‌رسند؛ ولی به نظر می‌رسد با تحلیل قواعد فقهی و نیز مبانی حقوقی بتوان مسئولیت مدنی متناسب با «اهمیت حق‌های تضییع شده» وضع کرد.

ب) فرضیه‌های فرعی

۱. می‌توان با احراز مسلمیت و قطعیت خسارت و نیز رابطه سببیت و نیز سایر شرایط خاص حوزه مسئولیت مدنی زیست‌محیطی، برای وضعیت ناشی از آلودگی صوتی مسئولیت مدنی در نظر گرفت. در فقه نیز قواعد لاضرر، اتلاف، تسبیب، ممنوعیت افساد حرث و نسل و نیز ممنوعیت ظل حق می‌توانند به زمینه مسئولیت مدنی برآمده از آلودگی صوتی را فراهم سازند.
۲. رویکرد رویه قضایی، متاثر از نقصان قوانین در این زمینه و نیز استناد به قوانین عام مسئولیت مدنی بدون در نظر داشتن اقتضائات خاص حوزه محیط زیست چندان نتوانسته در این خصوص موفق عمل کند. همچنین، خسارت‌های پیش‌بینی شده برای افراد، بیش از آنکه جنبه جبرانی داشته باشد؛ به فلسفه حقوق کیفری و بعد ارعایی نظر داشته است.

۱- ۵. پیشینه تحقیق

صالح غفاری چراتی و همکاران در سال (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان "بررسی آلودگی های صوتی در قوانین موضوعه حقوقی و کیفری ایران" بیان کرده است که: در حقوق داخلی ایران و منابع فقهی، می‌توان قاعده لاضرر را در کنار اصل چهلم قانون اساسی، مبنایی برای مسئولیت ناشی از آلودگی صوتی دانست. در قوانین موضوعه ایران، از طرفی جهت جبران مسئولیت مدنی، مقررات عام و قواعد فقهی، مدنی و قوانین مرتبط آن و از سوی دیگر در خصوص مسئولیت کیفری، تصویب آیین نامه های مختلف تا قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۷۴ و مقررات بعدی در کنار سایر مواد مرتبط با آلودگی صوتی در قانون مجازات اسلامی به خوبی نشان می‌دهد که آلودگی صوتی علاوه بر مسئولیت مدنی، می‌تواند واجد مسئولیت کیفری تلقی و جرم محسوب گردد. البته این نوشته، گرچه از حیث مبانی انجام یافته ولی به مساله مسئولیت کیفری اهتمام داشته است.

رحیمی، معصومه (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان "مطالعه تطبیقی مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی" بیان می‌دارد که محیط زیست عبارتی نو و تازه در ادبیات حقوقی جهان است. به طبع؛ آثار ناشی از آن نیز به تبع ذات خود، جوان می‌باشد. در این نوشتار اگر چه مفهوم محیط زیست و پیامدهای آن مد نظر نمی‌باشد، اما محدوده آن در شاکله حقوق مسئولیت مدنی مورد بررسی قرار می‌گیرد. محور اصلی بحث در این پژوهش از سویی آلودگی صوتی به عنوان یکی از آلودگی‌های زیست محیطی، شرایط تحقق مسئولیت مدنی و در نهایت جبران خسارات به بار آمده از آن است و از سویی دیگر از آنجا که آلودگی صوتی در شرایطی می‌تواند دارای ویژگی مرز گذر و سرایت آلودگی به مرزهای کشور دیگر باشد، این مفهوم در عرصه بین الملل نیز مورد بررسی قرار می‌گیرد. این نوشته ورودی به مباحث فقهی و نیز تحلیل رویه قضایی ایران که در این پایان نامه مورد تاکید نویسنده بوده، نداشته است.

وطن خواه توانا، صدیقه (۱۳۹۶)، در مقاله‌ای با عنوان "مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی‌های صوتی و زیست محیطی" بیان می‌دارد که اعمال مقررات مسئولیت مدنی به منظور جبران خسارت ناشی آلودگی هوا، به دلیل بسیاری از جمله: ماهیت و ویژگی‌های خاص موضوع، دشوار بودن انتخاب معیار مناسب و تعیین عامل اصلی آلوده کننده و... موجب شده تا حقوق مسئولیت مدنی نتواند حمایت کافی در خصوص جبران خسارت ناشی از آلودگی هوا به عمل آورد. این نوشته از حیث چالش‌ها و موانع احراز مسئولیت مدنی می‌تواند مورد استفاده پژوهش آینده قرار گیرد ولی دغدغه این نوشته با مقاله مطرح شده در پیشینه متفاوت است (از جمله تحلیل نظم قضایی و نیز مبانی فقهی).

مجید اکبرپور و همکاران در سال (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان "ارزیابی جایگاه آلودگی صوتی در ایران" در پی تحلیل و ارزیابی قوانین و متون حقوقی کشور ایران در باب آلودگی صوتی می‌باشد. همچنین این پژوهش سعی دارد با ارائه راهکارهایی حقوقی در پی کاهش آلودگی صوتی و یا پیشگیری از تولید آن باشد. پیشنهاد این نوشته، آن است که با توجه به کمبود های قانونی و خلا حقوقی در این زمینه در کشور ایران بهترین راه حل در تجمیع قوانین مربوط به آلودگی صوتی و تجدید نظر در آیین نامه جلوگیری از آلودگی صوتی و پرکردن شکاف‌های موجود در این آیین نامه است البته نظارت بر اجرای این قوانین و داشتن ضمانت اجرا های موثر در کنار اطلاع رسانی و آگاهی عمومی می‌تواند به بهبود وضعیت آلودگی صوتی به خصوص در کلانشهرها منجر شود. این مقاله گرچه می‌تواند رویکرد مثبتی برای حوزه مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی باشد ولی بیشتر از بعد آسیب-شناسانه به مساله ورود داشته است تا حوزه مسئولیت مدنی.

برخی دیگر از آثار نیز از در بخش اثبات خسارت ناشی از آلودگی صوتی می‌تواند به کار آید که جنبه مقدماتی برای این اثر دارد و نمی‌تواند ضرورت و نو بودن موضوع را تحت الشعاع قرار دهد؛ از جمله:

اویسی و همکاران (۱۳۸۶) در مقاله ای با عنوان "تاثیر آلودگی صوتی ناشی از ترافیک بر سلامت عمومی و روانی شهروندان".

وزیری نژاد و همکاران (۱۳۸۶) در مقاله ای با عنوان "رابطه مواجهه با آلودگی صوتی و افت شنوایی"

۱- ۱- ۶. اهداف تحقیق

۱. بررسی مبانی مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی در فقه و حقوق.
۲. بررسی آسیب شناسانه قوانین مربوط به آلودگی صوتی.
۳. بررسی عناصر مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی.
۴. بررسی رویه قضایی ایران در حوزه مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی.

۱- ۱- ۷. روش شناسی تحقیق

در این تحقیق با توجه به موضوع سعی می شود تا با مطالعه کتب و مقالات فارسی مرتبط با موضوع و ملاحظه برخی از منابع خارجی اعم از کتاب، مقاله و سایت های اینترنتی و تجزیه و تحلیل مطالب آن ها به جمع بندی قابل قبولی برای مباحث مطرح در پایان نامه دست یابیم و سپس با توجه به اطلاعات جمع آوری شده و مطالعات صورت گرفته، پس از طبقه بندی آن ها، مرحله نگارش را انجام دهیم. بر همین اساس است که تحقیق مربوطه به روش کتابخانه ای صورت می پذیرد.

۱- ۱- ۸. سازمان تحقیق

نویسنده در ادامه این تحقیق سعی دارد که نخست به مفهوم شناسی و تبیین معنایی و اصطلاحاتی آن دست از واژگانی پردازد که به عنوان ادبیات پایه ای تحلیل و مباحث آینده قرار دارد؛ مفاهیمی همچون دانش واژه مسئولیت مدنی، آلودگی صوتی. پس از آن، به بیان

برخی مبادی تصدیقی و گزاره‌های حقوقی خواهد گذشت. در فصل دوم نیز نویسنده تلاش داشته است به مبانی اثبات مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی بپردازد و مبتنی بر آن مبانی به امکان و گستره این مسئولیت مدنی بپردازد. در فصل سوم نیز نویسنده، به مسئولیت مدنی آلوده کنندگان صوتی و شیوه‌های جبران خسارت خواهد پرداخت. نویسنده در هر قسمت سعی کرده است که نگاهی به رویه تقنینی و قضایی ایران نیز داشته باشد.

۱- ۲. مفهوم‌شناسی

۱- ۲- ۱. مفهوم مسئولیت

مسئولیت به فتح میم و ضمه همزه و کسر لام در لغت یعنی آنچه انسان عهده‌دار و مسئول می‌باشد. مسئول هم به کسی گفته می‌شود که مورد بازخواست و سوال واقع شده باشد. (عمید، ۱۳۹۵، ۹۵۰) مسئولیت از مصدر سؤال گرفته شده و سؤال به معنی پرسیدن، درخواست کردن و بازخواست کردن است که از این سه معنی، معنی سوم (بازخواست کردن) بیشتر به گفتار ما ارتباط دارد. اصطلاح مسئولیت مدنی در زبان حقوق کنونی نمایانگر مجموع قواعدی است که وارد کننده زیان را به جبران خسارت زیان دیده ملزم می‌سازد. از دیدگاه دیگر در هر مورد که شخص ناگزیر از جبران خسارت دیگری باشد می‌گویند در برابر او مسئولیت مدنی دارد. (کاتوزیان، ۱۳۹۶، ۳۷۴).

۱- ۲- ۲. انواع مسئولیت

۱- ۲- ۲- ۱. مسئولیت اخلاقی

مسئولیت اخلاقی یک مسئولیت تعهدی و قراردادی نیست و از درون فرد بر می‌خیزد مانند یک فرد تکه سنگی را از وسط شارع عام بر می‌دارد و به کنار می‌اندازد یک نوع تعهد اخلاقی می‌باشد که از احسان و نیکی فرد برخاسته است. (صفایی، ۱۳۹۲، ۶۸) از این روست که حقوق‌دانان مسئولیت اخلاقی را به دو نوع مسئولیت اخلاقی فردی و مسئولیت اخلاقی اجتماعی تقسیم‌بندی نموده‌اند.

۱- ۲- ۲- ۲. مسئولیت حقوقی

مسئولیت حقوقی همانطور که از نام آن هویداست، مسئولیت ناشی از قانون است که در مقابل مسئولیت اخلاقی به کار می‌رود و منظور از آن، مسئولیتی است که قانون‌گذار برای آن ضمانت اجرا در نظر گرفته است و دارای مأخذ قانونی می‌باشد. نقض قواعد حقوقی منجر به مسئولیتی می‌شود که به آن مسئولیت حقوقی می‌گویند. مسئولیت حقوقی به دو نوع مسئولیت مدنی و جزایی تقسیم می‌شود.

۱- ۲- ۳. مسئولیت کیفری

مسئولیت کیفری در اصطلاح تخصصی یعنی پاسخگویی مرتکب نسبت به جرم ارتكابی که لازمه آن عاقل، بالغ و مختار بودن است (آقایی نیا، ۱۳۹۵، ۱۳۱).

ماده ۱۴۰ از قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در خصوص مسئولیت کیفری اشعار می‌دارد «مسئولیت کیفری در حدود، قصاص و تعزیرات تنها زمانی محقق است که فرد حین ارتکاب جرم، عاقل، بالغ و مختار باشد...».

۱- ۲- ۳. مفهوم مسئولیت مدنی

واژه «مسئولیت مدنی» مصدر جعلی از ریشه «سأل» به معنای مواخذه، ضمانت و ضمان است. (انصاری، ۱۳۹۱، ۱۸۳۹). نزدیک ترین معادل فارسی کلمه «مسئولیت» واژه «پاسخگویی» است. در واقع، مسئولیت عبارت است از: پاسخگویی شخص در قبال اعمالی که عرفاً به او استناد داده می‌شود (باریکلو، ۱۳۹۴، ۲۲). مسئولیت داشتن و پاسخگو بودن به مقتضای شیوه و چگونگی پاسخگویی و همچنین با توجه به مقام پرسشگر به چند دسته تقسیم می‌شود: اگر این پاسخگویی در پیشگاه خداوند متعال و یا محکمه وجدان صورت گیرد، مسئولیت اخلاقی است و اگر در برابر حقوق موضوعه باشد، نام مسئولیت حقوقی به خود می‌گیرد که این نوع مسئولیت، خود به مسئولیت جزایی و مسئولیت مدنی منقسم است. (درویان، ۱۳۹۵، ۳).

حقوق در پی برقراری نظم و عدالت اجتماعی است. تنظیم رفتار افراد و نظم جامعه مستلزم آن است که مقتن قواعد و دستورالعمل‌هایی را به عنوان تکلیف بر شهروندان تحمیل نماید و برای آنها ضمانت اجرا قرار داده که البته ضمانت اجرای واحدی نیستند، زیرا این مقررات بر مبنای ارزشی متنوعی استوار است. هر جا نقض قاعده‌ای باعث ضرر به پیکره اجتماع شود، ضمانت اجرای شدیدتری که «مسئولیت کیفری» نام دارد، برقرار است و جایی که ضرر از روابط بین شهروندان فراتر نرفته و به جامعه ضرری نرزد «مسئولیت مدنی» محقق است، بنابراین مسئولیت مدنی ضمانت اجرای نقض قواعد و مقرراتی است که باعث اضرار ناروا به شهروندان می‌گردد (یزدانیان، ۱۳۹۴، ۴۶). البته بنابر نظر نویسنده این تفکیک و مناط چندان قابل پسند نیست؛ چه آنکه از مشکلات و چالش‌های مسئولیت مدنی، مسئولیت مدنی ناشی از نقض اخلاق حسنه و نظم عمومی است؛ از این رو مبحثی تحت این عنوان در حقوق مسئولیت مدنی قابل طرح است و نمی‌توان مفهوم مسئولیت مدنی را تنها به نقض حق‌های در حوزه روابط میان شهروندان فروکاست.

واژه «مسئولیت مدنی» که امروزه در حقوق ما تعبیری شایع و متداول است در اصل به خانواده حقوق رومی‌ژرمنی تعلق دارد و پس از تصویب قانون مسئولیت مدنی کاربرد بیشتری پیدا کرده است (ره‌پیک، ۱۳۹۴، ۲۳) و در فقه اسلامی از عناوین «ضمان قهری» یا «ضمانات» استفاده می‌شود؛ اما تعاریفی که حقوق‌دانان از این واژه ارائه داده‌اند کما بیش یکسان و با تأکید بر اصل «جبران خسارت» است که سابقه فقهی آن را می‌توان قاعده «لاضرر» دانست. از جمله گفته شده است: مسئولیت مدنی التزام و تعهد قانونی شخص به جبران ضرر و زیانی است که در نتیجه، عمل مستند به او به دیگری وارد شده است. (باریکلو، همان، ۲۲).

برخی دیگر، مسئولیت مدنی را به معنای جبران خسارت ناشی از رفتارهای زیانبار دانسته‌اند (ره‌پیک، ۱۳۹۴، ۲۲) و عده ای مسئولیت مدنی را وظیفه‌ای می‌دانند که بر عهده یک مسئول نهاده شده تا زیان‌های وارد آمده به دیگری را جبران کند. (ژوردن، ۱۳۹۲، ۲۳).

این تعاریف همان‌گونه که گفته شد، تنها بر اصل جبران خسارت تکیه داشته و نکات مهم و ضروری دیگری را مد نظر قرار نداده و بدین ترتیب، حوزه مسئولیت را بیش از اندازه گسترش می‌دهند. بدیهی است هر ضرری دیگری را مد نظر قرار نداده و بدین ترتیب، حوزه مسئولیت را بیش از اندازه گسترش می‌دهند. بدیهی است هر ضرری قابل جبران نیست و تحمل برخی زیان‌ها لازمه زندگی اجتماعی است، بنابراین ضرری قابل جبران و موجب مسئولیت است که من غیر حق وارد شده باشد و به همین منظور باید در تعریف مسئولیت مدنی قید «ناروا بودن» به «ضرر» افزوده شود. (غمامی، ۱۳۹۴، ۱۳).

از طرفی، شخصی تنها مسئول جبران خسارتی است که منتسب به وی باشد. بنابراین قابلیت انتساب نیز باید به نوعی داخل در تعریف شود. با توجه به نکات فوق شاید بتوان مسئولیت مدنی را این‌گونه تعریف نمود که: «مسئولیت مدنی عبارت است از: الزام و تعهد شخص به جبران ضرر ناروایی که به دیگری وارد نموده و این ضرر عرفاً به او منتسب است.»

مسئولیت مدنی در معنای فوق را به دو شعبه مهم تقسیم کرده‌اند: ۱- قراردادی ۲- خارج از قرار داد. (کاتوزیان، ۱۳۹۳، ۷۲).

از مسئولیت مدنی خارج از قرارداد به «الزامات خارج از قرار داد»، «ضمان قهری» و «مسئولیت مدنی به معنای اخص» نیز تعبیر می‌شود. (قاسم‌زاده، ۱۳۹۳، ۳۹). مسئولیت قراردادی در نتیجه‌ی عدم اجرای قرارداد با اجرای قرارداد به طور ناقص یا تأخیر در اجرای قرارداد و یا عدم رعایت شروط صریح و ضمن عقد بوجود می‌آید، اما مسئولیت خارج از قرارداد که از وقایع حقوقی است و در نتیجه‌ی ورود ضرر یا تسلط بر مال دیگران با استفاده

مشروع یا نامشروع از اموال یا امتیازات یا خدمات دیگران حاصل می‌گردد. (داراب‌پور، ۱۳۹۴، ۳۹).

در بسیاری از مسئولیت‌ها، زیان دیده و مسئول، هیچ‌گونه رابطه قراردادی نداشته و حتی یکدیگر را نمی‌شناسند اما به حکم قانون، یکی مسئول جبران خسارت دیگری است. این گونه از مسئولیت، به سبب عدم دخالت اراده و تراضی در تکوین تعهد، «الزام خارج از قرارداد»، «ضمان قهری» یا «مسئولیت مدنی» (به معنی خاص) نام گرفته است. (قاسم‌زاده، پیشین، ۲۵) هر چند تعهد و مسئولیت در زمینه‌های بسیاری با هم مرتبط‌اند به طوری که می‌توان گفت: منشأ بسیاری از مسئولیت‌ها، تعهد می‌باشد. به عبارت دیگر، نقض تعهد باعث ایجاد مسئولیت می‌شود.

از این‌رو، ریشه مسئولیت‌های قراردادی را باید در نقض تعهد جستجو کرد ولی گاهی منشأ برخی از مسئولیت‌ها، تعهد نمی‌باشد و ماهیت آن مسئولیت قهری می‌شود. به همین دلیل میان تعهد و مسئولیت اشتراکات و تمایزاتی وجود دارد. (داراب‌پور، پیشین، ۴۰) در زندگی اجتماعی، شهروندان به غیر از تعهداتی که به صورت ارادی و تحت عنوان «قرارداد» در برابر یکدیگر عهده‌دار می‌شوند، وظایف و تعهدات دیگری نسبت به هم دارند که لازمه برقراری نظم اجتماعی است. این تعهدات خارج از اراده انشایی شهروندان بوده و تنها از طرف قانون‌گذار وضع و بر افراد تحمیل می‌شود. همگان نسبت به این تعهدات ملزم‌اند و نقض آنها موجب مسئولیت است. بنابراین مسئولیت مدنی قهری نیز منوط به وجود یک تعهد الزام است که از قبل بر دوش افراد تحمیل شده اما بر خلاف مسئولیت قراردادی، این تعهد ارادی نیست بلکه موضوع قانون است. (یزدانیان، پیشین، ۴۹). با این تفسیر می‌توان گفت: مسئولیت قهری، مسئولیت جبران ضرر ناشی از فعل یا ترک فعلی است که از نظر قانون و عرف خطا محسوب می‌شود. (النقیب، ۲۰۱۵، ۳۰).

۱-۲-۴. مفهوم آلودگی صوتی

آلودگی محیط زیست شامل انواع آلودگی‌های هوا، آب، خاک، صوت، شیمیایی، هسته ای و رادیو اکتیو است (میرعظیم قوام، ۱۳۷۵، ۸). آلودگی‌های زیست محیطی در تعاریف حقوقی ایران بی توجه به آلودگی صوتی مانده است؛ برای نمونه؛ ماده ۹ قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست در حقوق ایران پس از بیان ممنوع بودن هر گونه آلودگی محیط زیست آن را چنین تعریف کرده است: پخش یا آمیختن مواد خارجی به آب، هوا، یا خاک یا زمین به میزانی که کیفیت فیزیکی یا شیمیایی یا بیولوژیک آن را به طوری که زیان آور به حال انسان یا سایر موجودات زنده و یا گیاهان و یا آثار و ابنیه باشد، تغییر دهد»

این تعریف در تبصره ی ۲ ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی آمده است: « منظور از آلودگی محیط زیست عبارت است از پخش یا آمیختن مواد خارجی به آب و هوا یا خاک یا زمین به میزانی که کیفیت فیزیکی، شیمیایی یا بیولوژیک آن را به طوری که به حال انسان یا سایر موجودات زنده یا گیاهان یا آثار یا ابنیه مضر باشد، تغییر دهد.

در ذیل نخست به تحلیل مفهوم آلودگی صوتی در رویکردهای علمی و دکترین پرداخته می‌شود و پس از آن، این مفهوم در اسناد و مقررات ایران بررسی خواهد شد.

۱-۲-۴-۱. بند اول: در رویکردهای علمی و دکترین

صوت یک حس شنیداری است که از طریق ارتعاشات آکوستیک تحریک می‌شود. به عبارت دیگر حرکت مکانیکی ناشی از ارتعاش ذرات به صورت امواج حرکتی در محیط های مادی و یا هوا منتشر و باعث تحریک واکنش های فیزیولوژیکی در گوش و مسیرهای شنوایی می‌شود (گوش انسان فقط قادر به شنیدن اصواتی است که در محدوده ادراک شنوایی انسان یعنی از ۲۰ تا ۲۰۰۰ هرتز قرار داشته باشند).

از دیدگاه روانشناسی، سر و صدا عبارت است از صوت یا مجموعه‌ای از امواج صوتی که خارج از هر گونه نظم و هارمونی تولید شوند. سر و صدا علاوه بر دارا بودن مشخصات فیزیکی معین، براساس حسی که ایجاد می‌کند نیز تعریف می‌شود. طبق تعریف سازمان استاندارد جهانی (ISO) سر و صدا پدیده‌ای است آکوستیک که به صورت آزار دهنده و ناخوشایند درک می‌شود.

از نقطه نظر فیزیکی، سر و صدا مجموعه‌ای از ارتعاشات صوتی پیچیده و نامنظم و یک ارتعاش مکانیکی است که به صورت امواج صوتی در یک محیط الاستیک غالباً هوا- و حتی مایعات و جامدات منتشر می‌شود. جهت بررسی اثرات سر و صدا بر روی انسان نه تنها می‌بایست شدت صوت بلکه فرکانس، نوع صدا و مدت زمان مواجهه را در نظر گرفت. شدت صوت میزان فشار صوت یا دامنه ارتعاش صوتی و مقدار انرژی صوتی است که در واحد زمان از واحد سطح عمود بر راستای انتشار موج صوتی می‌گذرد و واحد اندازه‌گیری آن دسی بل می‌باشد. فرکانس یکی از مشخصه‌های فیزیکی صوت می‌باشد که عبارت است از تعداد دفعات تکرار امواج ارتعاشی در واحد زمان و واحد اندازه‌گیری آن هرتز می‌باشد.

فرکانس موج صوتی تعیین‌کننده زیر و یا بم بودن آن می‌باشد به طوری که اصوات با فرکانس پایین (ارتعاشات کمتر از چندصد هرتز) به عنوان صداهای بم و اصوات دارای فرکانس بالا به صورت صداهای زیر شنیده می‌شوند. صدا از نظر نوع به انواع ممتد، متغیر و متناوب تقسیم می‌شود. صداهای ممتد، در طول زمان با شدت ثابت باقی می‌مانند، در حالی که در صداهای متغیر و متناوب شدت صدا دچار افزایش و کاهش شده و حتی در مورد اصوات متناوب انتشار صدا قطع و دوباره شروع می‌شود. برآورد میزان زیان‌آور بودن یک محیط پر سر و صدا به کل انرژی صوتی دریافت شده بستگی دارد. این میزان نه تنها به شدت صوت بلکه به مدت زمان مواجهه وابسته است. به منظور محاسبه تغییرات سر و صدا در واحد زمان از واحدی به نام "تراز معادل مواجهه صوت" (Leq) استفاده می‌شود.

سر و صدا به عنوان یک عامل زیان‌آور محیطی انسان را با چالش‌های جدی در زمینه‌های سلامتی جسمی و روانی رو به رو می‌کند. مطالعاتی که به طور گسترده و به ویژه در زمینه مواجهات شغلی انجام شده‌اند تأثیر مستقیم صدا را بر شنوایی انسان مورد تأیید قرار داده‌اند. مواجهه با صدای ممتد ۹۰- ۸۵ دسی بل در شبکه A (در این شبکه، مقادیر تراز فشار صوت، متناسب با حساسیت گوش انسان در ترازهای پایین توزین می‌شود) می‌تواند منجر به افت تدریجی شنوایی و تغییر در آستانه حساسیت شنیداری فرد شود. موارد مشابه را می‌توان در مواجهات کوتاه مدت و ناگهانی با صداهای با شدت بالاتر از ۱۳۵ دسیبل مشاهده نمود.

آلودگی صوتی در عصر تکنولوژی اما به عنوان شایع‌ترین علل کاهش شنوایی عصبی اکسپازی نیز مطرح است و البته هنگامی که این بیماری به گوش آسیب رساند، دیگر قابل درمان نبوده و متأسفانه افراد آلوده به صوت زمانی متوجه مرض خود می‌شوند که بیماریشان به مراحل حاد رسیده و غیر قابل بازگشت شده است. (شاملو، ۱۳۹۲، ۵۳).

اساساً شلوغی زیاد و آلودگی صوتی نوعی عامل استرس‌زای بیولوژیک و از عوامل تحریک و تخریب سلسله اعصاب است که نه تنها بر سیستم شنوایی که بر کل بدن آدمی و روان او تأثیرات مخرب خواهد گذاشت. اکثر افراد به نوعی به سر و صداهای ناهنجار محیط زندگی خود به مرور عادت کرده و از آنجا که پارادایم آلودگی صوتی را جزء لاینفک زندگی‌شان می‌پندارند لکن ناراحتی ناشی از مضرات آن را چندان حس نمی‌کنند. در نهایت اختلالات هورمونی و عدم سلامت که یکی از نمادهای عینی‌اش کاهش شنوایی است سبب شده تا شخص نتواند با مردم و جامعه اطرافش ارتباط موثر و کارآمد برقرار نموده که این به نوبه خود باعث کاهش کیفیت زندگی و سلامت روحی و بهداشت روانی او می‌شود و باری بر دوش اجتماع و افراد در واقع آن خواهد گذاشت.

در جوامع پست مدرن، آلودگی صوتی به دلیل ناملموس بودن و بی‌توجهی افکار عمومی و عادت به شنیدن صداهای غیر استاندارد در زندگی‌های به اصطلاح نوآر و آوانگارد

و این که تحمل آلودگی صوتی و مدارای صوتی از خصایص و ویژگی‌های زندگی در کلانشهرها محسوب می‌شود لذا این پدیده پر صدا به چالشی خاموش و اصطکاکی فرسایشی مبدل شده است. هر چند در جهان صنعتی امروز و بویژه در کشورهای توسعه یافته سر و صدای زیست‌محیطی شامل اصوات ناشی از ترافیک جاده‌ای، ترافیک هوایی و قطارهای صنایع، ساخت و سازها و فعالیت‌های معمول است لکن کارشناسان عوامل موثر در ایجاد آلودگی صوتی در ایران و بخصوص تهران را خودروها و موتورسیکلت‌ها دانسته و به علاوه برق‌هایی با اصوات گوشخراش و متفاوت عاملی دیوانه کننده در میان عوامل ایجاد آلودگی صوتی به شمار می‌آیند. (همان، ۵۳).

از مضرات آلودگی صوتی همین بس که تحقیقات نشان می‌دهد حتی رشد گیاهان نیز بر اثر سر و صدای بلند بشدت کاسته شده و در مورد جانوران هم مهاجرت بی‌موقع حیات وحش و پرندگان، سقط جنین، خونریزی گوش، بی‌اشتهایی، بروز حالات پرخاشگرانه، کاهش شیر در موجودات شیرده و کوتاهی طول عمر از جمله اثرات سر و صداهای ناهنجار بر جانوران است. آلودگی صوتی اجسام بی‌جان را نیز بی‌نصیب نگذاشته و لذا از اهم آثار آلودگی صوتی و ارتعاشات اجسام بی‌جان می‌توان به شکسته شدن شیشه‌ها و ایجاد شکاف در ساختمان‌ها اشاره نمود. با توجه به شاکله اصلی «اصل پنجاهم قانون اساسی» جمهوری اسلامی ایران، حفاظت محیط‌زیست که هم نسل امروز و هم نسل‌های بعدی می‌بایست در آن حبات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند وظیفه‌ای عمومی تلقی شده و از این رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط‌زیستی و تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، جرم و لذا ممنوع است. (شاملو، ۱۳۹۲، ۵۴). این مضرات و آسیب‌ها در آینده تحقیق، می‌تواند تحت عنوان رکن ضرر در تحقق مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی مبنا و مناطق عمل قرار گیرد. فارغ از رویکردهای علمی فوق، در میان دکترین‌های حقوقی نیز تعاریفی در این خصوص ارائه شده است؛ از جمله اینکه صوت جریانی است که به واسطه اختلاف فشار موجود در هوا ایجاد می‌شود (عباس‌پور، ۱۳۷۶، ۶۵). برخی دیگر آلودگی

صوتی را هر نوع صدای نا خواسته تعبیر می کنند. یا هر نوع صدای بالاتر از ۸۰ دسی بل ۳ که ظرفیت آسیب رسانی را خواهد داشت (Botkin, ۲۰۰۳، ۵۸).

۱- ۲- ۴- ۲. بند دوم، تحلیل رویکرد قانونی

در قوانین و مقررات ایران، مسئله آلودگی صوتی در قانون حفاظت و بهسازی مصوب ۱۳۵۳ و ماده ۱۰۴ قانون برنامه سوم توسعه که مطابق با ماده ۷۱ قانون توسعه چهارم برای سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ نیز تنفیذ گردیده بود به صورت ضمنی در ماده ۲۷ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی صوتی مصوب ۱۳۷۴ آیین نامه اجرایی بندج ماده ۱۰۴ قانون برنامه سوم توسعه مصوب ۱۳۷۹ صراحتاً مسئله آلودگی صوتی مورد توجه قرار گرفته است. همچنین مصوبه شورای عالی محیط زیست شماره ۲۳۶ راجع به حد مجاز آلودگی صدا در هوای آزاد ایران مصوب ۱۳۸۱ و مصوبه پیشنهادی سازمان حفاظت از محیط زیست و وزارت صنایع و معادن در ارتباط با تعیین حد مجاز آلودگی صوتی در خودروهای تولید داخل مورخ ۱۳۸۴ در خصوص آلودگی صوتی تدوین گردیده است. (شاملو، پیشین، ۵۴).

ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی آلودگی صوتی را جرم اعلام کرده است:

ماده ۶۸۸- هر اقدامی که تهدید علیه بهداشت عمومی شناخته شود از قبیل آلوده کردن آب آشامیدنی یا توزیع آب آشامیدنی آلوده، دفع غیر بهداشتی فضولات انسانی و دامی و مواد زائد، ریختن مواد مسموم کننده در رودخانه ها، زباله ها در خیابان ها و کشتار غیرمجاز دام، استفاده غیرمجاز فاضلاب خام یا پساب تصفیه خانه های فاضلاب برای مصارف کشاورزی ممنوع می باشد و مرتکبین چنانچه طبق قوانین خاص مشمول مجازات شدیدتری نباشند به حبس تا یکسال محکوم خواهند شد.

صدور ماده اشاره دارد به اینکه «هر اقدامی» که تهدید علیه بهداشت عمومی شناخته شود و مواردی که بیان نموده از بابت مثل است و حصری و محدود به این موارد نیست. همچنین

در تبصره ۲ این ماده نیز می‌گوید، آلودگی محیط زیست عبارت است از پخش و آمیختن مواد خارجی به آب یا «هوا» یا خاک یا زمین و آلودگی صوتی از مصادیق آلودگی هوا که به آن اشاره شد محسوب می‌شود.

ماده ۶۱۸- «هر کس با هیاهو و جنجال یا حرکات غیر متعارف یا تعرض به افراد موجب اختلال در نظم و آسایش و آرامش عمومی گردد. به حبس از سه ماه تا یکسال و تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم می‌گردد».

در مقام جمع‌بندی، باید چنین گفت که؛ قبل از تصویب آیین نامه اجرایی قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۷۸ از آلودگی صوتی تعریف مشخص و صریحی وجود نداشت و صرفاً با توجه به قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست و با نظر به تبصره ۲ ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی تعاریفی ارائه می‌گردید. با تصویب این آیین‌نامه، صوت به این معنا معادل آورده شد:

«امواج طولی که از ارتعاش سریع اجسام و م واد اعم از جامد، مایع و گاز تولید می‌گردد.

بند ۱ ماده ۱ آیین‌نامه نحوه جلوگیری از آلودگی صوتی مصوب ۱۳۷۸ و سپس در بند ۲ ماده ۱ نیز آلودگی صوتی چنین تعریف شد:

«آلودگی صوتی عبارت است از پخش و انتشار هرگونه صوت و صدای و ارتعاش بیش از حد مجاز در فضای باز (غیر سرپوشیده)».

بنابراین تعریف، اسفندانه، برخی از مصادیق آلودگی صوتی که مربوط به فضا های سرپوشیده و داخلی است ذیل این مفهوم و حمایت‌اندک قانونی قرار نمی‌گیرند و ضروری

است که از حیث مفهوم‌شناسی قانونگذار به اصلاح این مفهوم که گستره وسیعی از آلودگی‌ها را شامل می‌شود، بپردازد.

۱- ۲- ۵. گونه‌شناسی آلودگی صوتی

یکی از معضلات مدیریت شهری در بخش حفاظت محیط‌زیست آلودگی صدا است. اگر چه صدا دارای اثرات نامطلوب جسمی و روحی و اجتماعی است و در خصوص پیشگیری و کنترل آن اتفاق نظر وجود دارد اما به طور اجتناب‌ناپذیری در محیط‌زیست و محیط کار تولید و منتشر می‌گردد به طوری که حتی در کشورهای توسعه یافته صنعتی هنوز هم یکی از معضلات عمده مدیریت زیست‌محیطی شهری را موضوع آلودگی صدا تشکیل می‌دهد. علاوه بر مخاطراتی که برای مواجهه با صدا برشمرده‌اند، وجود آلودگی صوتی در محیط دلیل اتلاف انرژی توسط منابع مختلف شهری و صنعتی است و از دیدگاه بهینه‌سازی مصرف انرژی نیز باید این موضوع مد نظر قرار گیرد.

در خصوص منابع تولید آلودگی صوتی با بررسی مقررات موجود در این حوزه می‌توان منابع را به هفت دسته تقسیم‌بندی نمود که عبارتند از:

۱. نیروگاه‌ها و پالایشگاه‌ها
۲. کارخانه‌ها و کارگاه‌ها
۳. وسایل نقلیه موتوری
۴. فروشگاه‌ها، پایانه‌های حمل و نقل
۵. تعمیرگاه‌های وسایل نقلیه و صنوف تولیدکننده آلودگی
۶. میادین تیر
۷. سایر منابع (ساعد، ۱۳۹۲، ۳۶۴).

در این بحث طی دو قسمت به بیان و تعریف آلودگی صوتی در محیط شهری و همچنین آلودگی صوتی در محیط زیست یعنی همه محیط‌هایی که زندگی در آن‌ها جریان دارد می‌پردازیم. به طور کلی منابع تولید کننده آلودگی صوتی به ویژه در شهرها شامل صدای ناشی از فعالیت های صنعتی، ماشین آلات و تجهیزات ساختمان سازی، وسایل نقلیه موتوری و ترافیک شامل خودروها و موتور سیکلت ها، قطارهای زیر زمینی و رو زمینی، هواپیماها، کشتی ها و قایق های موتوری و نیز صدای ناشی از فعالیت های اجتماعی است.

۱-۲-۵. ۱. بند اول: آلودگی صوتی در شهرها

آلودگی صوتی در محیط شهری به این صورت تعریف می‌شود، صدایی ناخواسته با مدت زمان، شدت یا کیفیتی که به انسان آسیب جسمی و روحی وارد می‌کند. این نوع آلودگی در محیط کارگاه‌ها و شهرک‌های صنعتی بیشتر به گوش می‌رسد اما هر گوشه و کناری از شهرهای امروزی به دلیل عواملی نظیر ترافیک، ساخت و ساز، انواع و اقسام صداها، مکانیکی و الکتریکی، منابع انسانی و... از این آسیب در امان نیستند به طوری که سازمان بهداشت جهانی (WHO) آلودگی صوتی را به دلیل کثرت منابع ترافیک، صنعت، محل کار و همجواری خطری جدی برای سلامت شهروندان معرفی کرده است (همان، ۸۸).

۱-۲-۵. ۲. بند دوم: آلودگی صوتی در محیط زیست

محیط زیست به همه محیط‌هایی که در آنها زندگی جریان دارد گفته می‌شود. ی از عوامل فیزیکی خارجی و موجودات زنده که با هم در کنش هستند محیط زیست را تشکیل می‌دهند و بر رشد و نمو و رفتار موجودات تأثیر می‌گذارند. (ملکوتیان، ۱۳۹۵، ۶) آلودگی صوتی مانند سایر آلودگی‌ها بر انسان، گیاهان، جانوران و اجسام بی‌جان آثار منفی متعددی دارد. تحقیقات نشان داده است که رشد گیاهان بر اثر سر و صدای بلند کاهش چشمگیری می‌یابد. مهاجرت بی‌موقع حیات وحش و پرندگان، سقط جنین، خونریزی گوش، بی‌اشتهایی، بروز حالت پر خاشگرانه، کاهش شیر در حیوانات شیرده و کوتاه شدن طول عمر

از جمله اثرات سرو صدای زیاد بر جانوران است. از مهمترین اثرات آلودگی صوتی و ارتعاشات بر اجسام بی جان، خساراتی است که به نواحی مسکونی و عوارض طبیعی زمین وارد می شود که شکسته شدن شیشه و ایجاد شکاف در ساختمان ها از جمله این اثرات است.

۱- ۲- ۶. ارزیابی آثار آلودگی صوتی (مقدمه ای بر تحلیل رکن ضرر در مسئولیت مدنی)

در صورتی که بخواهیم وضعیت آلودگی صوتی محیطی را مورد ارزیابی فنی قرار دهیم و لازم است که چهار مرحله کاملاً مجزا را طی نمائیم این مراحل عبارتند از:

۱. شناسایی منابع آلودگی صوتی

۲. اندازه گیری صدا

۳. ارزشیابی با استانداردهای معتبر

۴. اقدامات کنترلی در صورت بالاتر بودن از حد استانداردهای مجاز

در مرحله نخست لازم است وضعیت محل مورد نظر با توجه به آلودگی صوتی مورد بررسی کیفی قرارگیرد در این مرحله سه سوال مطرح می گردد:

۱. آیا مشکل صدا وجود دارد؟

۲. میزان تراز صدا در محل مورد نظر چه میزان بوده و آیا بالاتر از حد مجاز است؟

۳. صدا از چه منبعی تولید شده و آیا می تواند کنترل شود؟

برای دستیابی به جواب این سوالات کفایت بطور مثال با یک کارگر سالن تولید صحبت نمائیم در صورتی که بتوان با هر فردی در فاصله یک متری به راحتی صحبت نمود احتمالاً میزان صدا در آن مکان به اندازه ای نیست که سیستم شنوایی انسان را تخریب نماید برعکس چنانچه برای صحبت کردن و شنیدن صدای فرد مقابل مان مجبور باشیم در فاصله

نزدیک (بین ۲۰ تا ۴۰ سانتیمتر) فریاد بزیم شدت صدا در این مکان به احتمال بسیار زیاد بالاتر از استانداردهای مورد قبول بوده و می تواند باعث کاهش شنوایی کارگر شود در این شرایط لازم است وارد مرحله دوم شده و با استفاده از تجهیزات مناسب ترازهای صوتی را دقیقاً اندازه گیری و تحت تجزیه تحلیل فرکانسی قرار دهیم.

در مرحله اول وضعیت آلودگی صوتی بصورت کاملاً کیفی مورد بررسی قرار می گیرد اما در مرحله دوم میزان شدت و فرکانس اصوات با استفاده از دستگاه تراز سنج صوتی بصورت کمی اندازه گیری شده و می توان براحتی وضعیت آلودگی صوتی نقاط موردنظر را با استانداردهای معتبر صدا مقایسه و مورد ارزشیابی قرار داد. پس از مقایسه میزان صدای موجود با استاندارد های مطرح صدا در صورتی که ترازهای صوت یک متر از استانداردهای مجاز باشد مشکل خاص وجود نداشته و عملاً ورود به مرحله سوم منتفی است اما در صورتی که میزان شدت تراز های صوتی فراتر از استانداردهای مجاز باشد در این زمان باید وارد مرحله سوم گردید و با ارائه رویه های اصلاحی درجه تکاهش شدت صدا و کنترل آن گامی برداشت.

۱- ۲- ۶. فیزیولوژی گوش انسان

گوش انسان از سه قسمت گوش داخلی، میانی و خارجی تشکیل شده است که هر کدام از این قسمت ها وظایف مهمی را بر عهده دارند. لاله گوش با توجه به شکل ظاهری خود امواج صوتی را از محیط اطراف جمع آوری نموده و پس از متمرکز نمودن به داخل مجرای شنوایی منتقل می نماید از طریق این مجرا اصوات به داخل گوش میانی انتقال می یابند. برخورد اصوات به پرده صماخ به کمک استخوان های سه گانه به گوش داخلی حلزونی شکل راه یافته و باعث مرتعش نمودن مایع داخل آن می شود.

بخش حلزونی گوش از سلول های مویی شکل کوچکی تشکیل شده است که وظیفه انتقال صدا به اعصاب حسی را برعهده دارد با شروع حرکات مداوم این موها سلول های

عصبی مربوط به آنها نیز تحریک شده و باعث تحریک فیبرهای عصبی می‌گردند. این تحریکات به مغز میرسند و پس از تجزیه و تحلیل این تحریکات در نهایت صدا توسط انسان درک میشود.

۱- ۲- ۷. اثرات صدا بر سلامت انسان

بطور کلی می‌توان تاثیرات آلودگی صوتی بر روی انسان را به چند قسمت زیر تقسیم‌بندی کرد:

- ۱- کاهش شنوایی ۲- اثرات بالینی ۳- تاثیر بر خواب ۴- اثرات روحی و روانی ۵- اختلال در مکالمات.

۱- ۲- ۷. ۱. کاهش شنوایی

ساده‌ترین و ملموس‌ترین عارضه‌ای که صدای آزاردهنده برای انسان به ارمغان می‌آورد کاهش قدرت شنوایی و نورآزاردهنده باعث کاهش قدرت بینایی است.

شنوایی طبیعی به سلامتی سه قسمت تشکیل دهنده گوش بستگی دارد و نحوه آسیب به دستگاه شنوایی از سه طریق ممکن است: هدایتی حسی و عصبی.

کاهش شنوایی هدایتی زمانی اتفاق می‌افتد که قسمت خارجی یا میانی گوش صدمه ببندد، کاهش شنوایی از نوع حسی در اثر آسیب دیدگی گوش داخلی (بخش حلزونی شکل) صورت می‌گیرد و کاهش شنوایی از نوع عصبی نیز در اثر صدمه دیدن نرون‌های عصبی اتفاق می‌افتد و در واقع حساسیت سلول‌های شنوایی کاهش می‌یابد که به فرکانس اصوات دریافتی بستگی دارد اثرات ناشی از کاهش شنوایی حسی و عصبی از نوع تغییرات ماندگار و بازگشت ناپذیر می‌باشد این تغییرات ماندگار می‌توانند ناشی از قرارگیری در معرض یک

صدای با تراز صوتی بسیار بلند در مدت زمان کوتاه نظیر انفجار یا تراز صوتی پایین تر با میزان مواجه طولانی تر باشد.

واکنش سیستم شنوایی بدن انسان در مقابل اصوات آزاردهنده را می توان به ۴ دسته تقسیم بندی نمود:

۱. تطبیق: چنانچه سیستم شنوایی انسان در معرض تراز صوتی بالایی قرار گیرد خود را با شرایط جدید تطبیق می دهد تا از آسیب های احتمالی در امان باشد.
۲. تغییر موقت آستانه شنوایی: این مرحله بعد از مرحله تطبیق شکل می گیرد و در صورت ادامه مواجهه با ترازهای صوتی بلا خستگی و کریم وقت ایجاد می شود.
۳. تغییر دائمی آستانه شنوایی: چنانچه تماس فرد با ترازهای صوتی بالا طولانی گردد اثرات سوء شنوایی عمیق تر شده و دائمی می شوند.
۴. تغییر آستانه شنوایی غیر قابل برگشت: در این مرحله سلول های شنوایی آسیب دیده و تغییر غیر قابل برگشت آستانه شنوایی را باعث می شود.

۱-۲-۶-۲. اثرات بالینی

از دیگر اثرات نامطلوب ترازهای صوتی بر روی انسان می توان به سردرد و سرگیجه و سوء هاضمه وی بوست ، زخم معده و روده ، خارش و آلرژی پوستی و ناراحتی های عصبی و تنگی عروق ، افزایش فشارخون سکت قلبی و اختلال در روند نام برد. صدای مداوم باعث افزایش هورمون های آدرنالین و کورتیزول خون می شود. آدرنالین موجب افزایش ضربان قلب و هورمون کورتیزول موجب افزایش استرس و اضطراب در فرد می شود در سروصدای زیاد و شدید فشارخون بویژه فشار داخل جمجه بالا رفته و ترشحات بزاق کم شده و دهان خشک می گردد در ضمن حرکات دودی شکل روده دچار رکود می شود.

قرار گرفتن در معرض اصوات با شدت بالا (مانند موتور جت) حالات زیرسبب می‌شود: حالت تهوع، سرگیجه و خستگی و اغتشاشات روحی و روانی و تحریکات پوستی لرزش پوست، که به عضلات و مفاصل منتقل می‌شود.

۱- ۲- ۳- ۴- تأثیر صدا بر خواب

خواب دارای تغییرات دوره‌ای مشخص بوده که پس از شروع عمق آن به طور طبیعی در طول شب ۴ الی ۵ مرتبه دچار افزایش یا کاهش می‌گردد. با توجه به چنین الگویی خواب به پنج مرحله هتقسیم می‌شود که اصطلاحاً به مراحل صفر تا چهار معروف است مرحله صفر مرحله بیداری است و مرحله چهار یا خواب موسوم است. rem عمیق‌ترین قسمت خواب است که این مرحله برای آرامش روحی و تمدد اعصاب بسیار حیاتی و مبرم می‌باشد. در راستای جلوگیری از بروز اثرات منفی بر روی مرحله رویا خواب در فضاهای داخلی نباید تراز صدا بالا باشد.

۱- ۲- ۳- ۴- اثرات روحی و روانی

یکی از بزرگترین عوامل ایجاد کننده اضطراب در افراد سر و صدا است. مواجهه زیاد با تراز صدای بالا در صنعت ایجاد عصبانیت و تحریک در عکس‌العمل فرد می‌شود و اعتقاد بر این است که سروصدا یکی از عوامل مستقیم بیماری‌های روحی است و نیز ممکن است سرعت یا شدت پیشرفت یک ناهنجاری روحی را بیشتر کند.

شواهدی که دال بر ارتباط سروصدا با بیماری‌های روحی باشد، بسیار کم است و بیشتر بر اساس اثرات کلینیکی و بالینی سنجیده می‌شود. علی‌رغم وجود شواهد ضعیف، این شواهد دلالت بر وجود اثرات منفی سر و صدای محیط بر سلامت روحی افراد دارد.

۱- ۲- ۳- ۴- ۵. اخلال در مکالمات

تداخل صدا با مکالمات و منجر به درصد گسترده ای از ناتوانی های انسان می شود. مانند: کاهش تمرکز، کاهش دقت، کاهش اعتماد به نفس، عصبانیت، پایین آمدن قدرت ادراک، مشکلاتی درباره ارتباطات انسانی و....

۱- ۳. جستاری در خصوص «پیشینه مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی در قوانین و مقررات ایران»

۱- ۳- ۱. قوانین

۱- ۳- ۱- ۱. قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست

در ماده ۱۰ قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست (مصوب ۱۳۵۳/۳/۲۸ و اصلاحیه ۱۳۷۱/۸/۲۴) مقررات جلوگیری از پخش و صداهای زیان آور به محیط زیست را موکول به تدوین آیین نامه مربوط و تصویب آن از سوی مجلس کرده است. ماده ۹ و ۱۰ این قانون به طور کلی اشاره به آلودگی صوتی دارد.

ماده ۱ «حفاظت و بهبود و بهسازی محیط زیست و پیشگیری از هرنوع آلودگی ...»

بند ۴ ماده ۶ «طرز جلوگیری از پخش و ایجاد صدا های زیان آور به محیط زیست» به عنوان وظایف سازمان

ماده ۹ «اقدام به هر عملی که موجبات آلودگی محیط زیست را فراهم نماید ممنوع است».

ماده ۱۰ «مقررات جلوگیری از آلودگی یا تخریب محیط زیست و جلوگیری از پخش و ایجاد صداهای زیان آور به محیط زیست».

۱- ۳- ۱- ۲. قانون شهرداری (مصوب ۱۳۳۴)

در بند ۲۰ اصلاحی ماده ۵۵ قانون شهرداری، مشاغل و کارخانه ها و کارگاه ها و تعمیرگاه ها و مراکزی که ایجاد مزاحمت و سرو صدا می کنند ممنوع اعلام شده است.

قانون آیین دادرسی مدنی (مصوب ۱۳۷۹)

برطبق ماده ۳۲۵ این قانون مردم می توانند برعلیه اشخاص مزاحمی که در ملک آنها ایجاد سر و صدای زیاد ایجاد می کنند دعوی رفع مزاحمت اقامه کنند. به موجب این ماده متصرف مال غیر منقول می تواند درخواست جلوگیری از مزاحمت کسی را تقاضا کند که نسبت به متصرفات او مزاحم است، بدون اینکه مال او را از تصرف مالک خارج کرده باشد؛ یعنی اینکه با تصرفاتی که در ملکش می کند از قبیل ایجاد تاسیسات باعث سر و صدای زیاد و مزاحمت برای ملک یا املاک مجاور می شود.

۱- ۳- ۱- ۳. بند ۲۰ ماده ۵۵ قانون شهرداری

یکی از مصادیق ذکر شده در بند ۲۰ ماده ۵۵ قانون شهرداری ایجاد سر و صدا از منابع مختلف نظیر کلیه مشاغل، کارگاه ها، کارخانجات، تعمیرگاه ها، دکان ها و نظایر این ها است. در این بند اجازه تعطیل یا انتقال این منابع (در صورت عدم رفع آلودگی) و نیز جلوگیری از ایجاد آن ها به شهرداری داده شده است. از سوی دیگر، براساس ماده ۲۷ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا، ایجاد هرگونه آلودگی صوتی بیش از حد مجاز ممنوع گشته است و در آیین نامه اجرایی این ماده (آیین نامه اجرایی جلوگیری از آلودگی صوتی مصوب ۷۸/۳/۱۹) احکام متعددی در این زمینه ارائه شده است. در ماده ۱ این آیین نامه پس از تعریف منابع مختلف آلودگی صوتی (که گستره بسیار وسیعی را از جمله واحدهای صنعتی، وسایل نقلیه موتوری، فرودگاه ها، پایانه ها، تعمیرگاه ها، کارخانجات، کارگاه ها و نظایر آن شامل می شود) سازمان حفاظت محیط زیست مکلف به انجام وظایف ذیل گردیده است:

۱. شناسایی منابع آلاینده و تعیین میزان آلودگی آن‌ها
۲. اعلام لزوم اقدام برای رفع آلودگی به منابع شناسایی شده
۳. جلوگیری از انجام فعالیت کارخانجات و کارگاه‌های عامل آلودگی (مطابق با ماده ۱۶ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا).
۴. بازرسی از هر یک از منابع آلاینده.

در ادامه و در ماده ۶ این آیین‌نامه ذکر شده است که انواع وسایل نقلیه موتوری برای رعایت حد مجاز آلودگی صوتی باید در مراکز معاینه موضوع ماده ۵ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مورد آزمایش و معاینه قرار گیرند. در ماده ۷ هم نیروی انتظامی موظف گردیده است از تردد وسایل نقلیه موتوری فاقد گواهینامه موضوع ماده ۶ جلوگیری به عمل آورد. در موارد دیگر نیز مواردی خطاب شده‌اند که به طور مستقیم و غیرمستقیم مرتبط با وظایف شهرداری‌ها می‌باشد. در ماده ۱۱ ذکر شده است که استقرار و فعالیت تعمیرگاه‌ها، واحدهای صنفی؛ منوط به رعایت حد مجاز آلودگی صوتی است. در ماده ۱۲ نیز چنین آمده است: «در صورتی که رفع آلودگی صوتی ناشی از فعالیت منابع آلوده‌کننده موضوع بند ۶ ماده ۱ این آیین‌نامه [تعاریف و دستجات منابع آلاینده] که در داخل محدوده شهرها و نقاط مسکونی استقرار دارند، به طرق دیگری جز انتقال آن‌ها به محل‌های مناسب امکان‌پذیر نباشد، طرح انتقال این گونه منابع به وسیله سازمان و با همکاری وزارت کشور (شهرداری‌ها، بخشداری‌ها) وزارت مسکن و شهرسازی تهیه می‌گردد و پس از تصویب هیئت وزیران به اجرا گذاشته خواهد شد». (شفیعی‌پور، ۱۳۹۴، ۷۴).

با توجه به مواردی که بیان گردید، چندین موضوع در مورد آلودگی صوتی جلب توجه می‌کند: اول آن که آیین‌نامه نحوه جلوگیری از آلودگی صوتی نه تنها کلیه منابع آلاینده موضوع بند ۲۰ ماده ۵۵ قانون شهرداری را در برمی‌گیرد، بلکه نواحی خارج از محدوده شهرداری را نیز شامل می‌شود. ولی اگر صرفاً بحث بر محدوده قانونی شهر متمرکز گردد،

نکته مهم این است که دو وظیفه مشخص که به موجب قانون شهرداری‌ها نهاده شده بود، یعنی اعلام لزوم اقدام برای رفع آلودگی و جلوگیری از انجام فعالیت کارخانجات و کارگاه‌های منبع ایجاد سر و صدا، اکنون وفق مواد ۳ و ۴ آیین‌نامه نحوه جلوگیری از آلودگی صوتی بر عهده سازمان محیط‌زیست نهاده شده است.

نکته درخور تامل دیگر این است که در زمینه آلودگی صوتی دو وظیفه مهم دیگری که درخصوص کلیه منابع آلاینده و مصادیق آلودگی و مزاحمت مذکور در بند ۲۰ ماده ۵۵ قانون شهرداری ذکر گردیده بود (یعنی جلوگیری از ایجاد و تاسیس و انتقال مراکز آلاینده در صورت عدم رفع آلودگی) کماکان بر عهده شهرداری باقی مانده است. در هر حال موضوع دومی که از قوانین و آیین‌نامه‌های موجود درباره آلودگی صوتی مورد توجه است، وظایف جدید شهرداری‌ها در این حیطه است. این وظایف به طور خلاصه عبارتند از:

۱. معاینه وسایل نقلیه موتوری به لحاظ رعایت حد استاندارد آلودگی صوتی و صدور مجوز در مراکز موضوع ماده ۵ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا (که به طور تلویحی از مفاد ماده ۶ آیین‌نامه استنباط می‌شود) البته در این موارد نیز، آنچه که در بخش قبل (آلودگی ناشی از وسایل نقلیه موتوری) و در تحلیل ماده ۳۴ قانون نحوه جلوگیری از هوا بیان شد، مصداق خواهد داشت.

۲. تهیه طرح انتقال منابع آلاینده صوتی با همکاری وزارت مسکن و شهرسازی (موضوع ماده ۱۲ آیین‌نامه) یعنی وظیفه‌ای که بیش‌تر بر مبنای بند ۲۰ ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها بود، با قید لزوم تهیه و تصویب طرح انتقال، کماکان بر جای خود باقی است.

با توجه به وظایف جدید شهرداری‌ها و اصولاً ماهیت محلی مسئله کنترل ترافیک شهری و همچنین وجود سازمان‌های مختلف حمل و نقل شهری وابسته به شهرداری‌ها تنها نهادی

که در هماهنگی و مدیریت محلی در این بخش می‌تواند به عنوان محور اصلی مطرح باشد، شهرداری است.

۱- ۳- ۴. قانون تشدید مجازات موتورسواران متخلف (مصوب ۱۳۵۶)

ماده واحده افسران و درجه داران دیپلمه مأمور راهنمایی و رانندگی شهرداری پایتخت مکلفند در محدود قانونی شهر تهران رانندگان موتورسیکلت با موتور گازی را که در پیاده رو مبادرت به رانندگی می‌کنند و یا در جهت مخالف مسیر مجاز حرکت می‌کنند و یا به وسیله لوله خروج دود عمداً صدای ناهنجار ایجاد می‌کنند علاوه بر اخذ جزای نقدی مقرر در آیین‌نامه اجرایی موضوع ماده ۱۶ قانون نحوه رسیدگی به تخلفات و اخذ جرائم رانندگی مصوب خرداد ماه سال ۱۳۵۰ موتورسیکلت با موتور گازی آنان را از سه ماه تا شش ماه به ترتیب توقیف نمایند: (مشهدی، ۱۳۸۹، ۴۹).

الف) ایجاد صدای ناهنجار لوله خروج دود سه ماه توقیف موتورسیکلت با موتور گازی.

ب) رانندگی در پیاده رو سه ماه و در صورتیکه همراه با صدای ناهنجار لوله خروج دود باشد شش ماه.

ج) رانندگی در جهت مخالف مسیر مجاز سه ماه و در صورتی که همراه با صدای ناهنجار لوله خروج دود باشد شش ماه.

تبصره ۱- مقررات این قانون در سایر شهرها با شهرک‌ها و یا روستاها و یا راه‌های کشور بنا به پیشنهاد وزارت کشور و تصویب هیأت وزیران از تاریخی که در آگهی تعیین شود به وسیله افسران شهر بانی با پلیس راهی ژاندارمری بر حسب مورد اجرا خواهد شد.

تبصره ۲- در صورتیکه عمل متهم با ماده جزایی دیگری قابل انطباق باشد اجرای این ماده مانع تعقیب کیفری او نخواهد بود.

تبصره ۳- آیین‌نامه اجرایی این قانون متضمن ترتیب توقیف موتورها و هزینه نگهداری و ترتیب استرداد آنها و سایر موارد مربوط در محدوده قانونی شهر تهران توسط شهردار پایتخت و در سایر نقاط توسط شهربانی و ژاندارمری برحسب مورد تهیه و پس از تأیید وزارتخانه‌های کشور و دادگستری قابل اجرا خواهد بود. قانون فوق مشتمل بر یک ماده و سه تبصره پس از تصویب مجلس سنا در جلسه روز چهارشنبه ۱۳۵۶/۳/۲۴، در جلسه روز سه شنبه بیست و چهارم خرداد ماه در هزار و پانصد و سی و شش شاهنشاهی به تصویب مجلس شورای ملی رسید.

۱- ۳- ۵. قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست (مصوب ۱۳۵۳)

ماده ۱ «حفاظت و بهبود و بهسازی محیط‌زیست و پیشگیری از هرنوع آلودگی ...»

بند ۴ ماده ۶ «طرز جلوگیری از پخش و ایجاد صدا های زیان آور به محیط زیست» به عنوان وظایف سازمان

ماده ۹ «اقدام به هر عملی که موجبات آلودگی محیط زیست را فراهم نماید ممنوع است».

ماده ۱۰ «مقررات جلوگیری از آلودگی یا تخریب محیط‌زیست و جلوگیری از پخش و ایجاد صداهای زیان آور به محیط‌زیست».

۱- ۳- ۶. بند «ج» ماده ۱۰۴ قانون برنامه سوم توسعه (مصوب ۱۳۷۹)

«به منظور کاهش عوامل آلوده کننده محیط‌زیست» واحدهای تولیدی موظفند برای تطبیق مشخصات فنی خود با ضوابط محیط‌زیست و کاهش آلودگی‌ها اقدام کنند. از واحدهایی که از انجام این امر خودداری نمایند و فعالیت‌های آنها باعث آلودگی و تخریب محیط‌زیست گردد، جریمه متناسب با خسارات وارده اخذ و به درآمد عمومی واریز می‌گردد. (مشهدی، ۱۳۹۸، ۴۲).

۱-۳-۱. ماده ۱۰۵ قانون برنامه چهارم توسعه (مصوب ۱۳۸۴)

کلیه طرح‌ها و پروژه‌های بزرگ تولیدی و خدماتی باید پیش از اجرا و در مرحله انجام مطالعات امکان‌سنجی و مکان‌یابی، براساس ضوابط پیشنهادی شورای عالی حفاظت محیط‌زیست و مصوب هیات وزیران مورد ارزیابی زیست‌محیطی قرار گیرند.

۱-۳-۲. ماده ۱۹۲ قانون برنامه پنجم توسعه (مصوب ۱۳۹۰)

«به منظور کاهش عوامل آلوده‌کننده مخرب محیط‌زیست کلیه واحدهای بزرگ تولیدی، صنعتی، عمرانی، خدماتی و زیربنایی موظفند:

الف) ارزیابی زیست‌محیطی پیش از اجرا

ب) نمونه برداری و اندازه‌گیری آلودگی و تخریب.

ج) ارتقا مشخصات فنی مطابق ضوابط و استانداردهای زیست‌محیطی

با توجه به آنچه گذشت، به نظر می‌رسد اقداماتی نظیر تعطیلی و یا مجوز ساخت و مواردی از این قبیل که در فوق اشاره شد، بیشتر ماهیت اقدامات اداری و نیز مجازات کیفری داشته باشد. از این‌رو، بنابر آنچه نویسنده معتقد است که قواعد عام مسئولیت مدنی یارای حمایت از حقوق نقض شده در اثر آلودگی صوتی را ندارد، فقدان مقررہ خاص در این خصوص نیز خود می‌تواند مشکلات عدیده‌ای را پیش آورد. از این‌رو، رسالت نوشته بر توجیه و یافت مبانی مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی است.

در قسمت مقررات نیز می‌توان به نتیجه‌ای مشابه آنچه گفته شد دست یافت که در قسمت

بعد مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱- ۳- ۲. مقررات دولتی در خصوص آلودگی صوتی

در این قسمت پس از تحلیل قوانین مربوط به آلودگی صوتی، مقررات دولتی مصوب دولت مورد بررسی قرار می گیرد.

۱- ۳- ۲- ۱. تصویب نامه درخصوص تعیین حد مجاز صدای موتورسیکلت‌های وارداتی مطابق با استاندارد اروپا (مصوب ۱۳۸۹/۶/۷).

شورای عالی حفاظت محیط زیست در جلسه مورخ ۱۳۸۹/۶/۷ کمیسیون امور زیربنایی، صنعت و محیط زیست بنا به پیشنهاد شماره ۱۶۰/۱۶۱۱۰ مورخ ۱۳۸۸/۱۰/۲۹ شورای اسلامی شهر تهران و به استناد ماده (۲) آیین نامه اجرایی نحوه جلوگیری از آلودگی صوتی، موضوع تصویب نامه شماره ۶۰۷۴۲ / ت ۱۶۵۲۵ هـ. مورخ ۱۳۷۸/۴/۱ تصویب نمود:

۱. حد مجاز صدای موتورسیکلت‌های وارداتی مطابق با استاندارد اروپا به شرح زیر تعیین می شود:

ظرفیت سیلندر موتور سیکلت (C. C)	حد مجاز صدا بر حسب دسی بل از ابتدای سال ۱۳۹۰
≤ 80	۷۵
$80 < \leq 125$	۷۷
> 125	۸۰

تبصره موتورسیکلت‌های وارداتی موتور سیکلت‌هایی می باشند که به صورت کامل ساخته شده (CBU) وارد می شوند.

۲. حد مجاز صدای موتورسیکلت‌های تولید داخل به شرح زیر تعیین می‌شود:

حد مجاز صدا بر حسب دسی بل			ظرفیت سیلندر موتورسیکلت (C. C)
از ابتدای سال ۱۳۹۳	از ابتدای سال ۱۳۹۲	از ابتدای سال ۱۳۹۱	
۷۵	۷۷	۸۰	≤ ۸۰
۷۷	۸۰	۸۳	≤ ۱۷۵ ۸۰
۸۰	۸۰	۸۲	> ۱۷۵

۳. روش انجام آزمون بر مبنای استاندارد شماره ۱۰۲۸۲ موسسه استاندارد و

تحقیقات صنعتی ایران با عنوان «موتور گازی و موتورسیکلت سطح صدا» خواهد بود.

۱- ۲- ۳- ۲. آیین‌نامه اجرائی تبصره ۳ ماده واحده قانون تشدید مجازات موتورسیکلت سواران متخلف (مصوب ۱۳۶۶/۴/۲۸ شورای عالی قضایی)/فصل اول- شهر تهران

ماده ۱- مامورین اداره راهنمایی و رانندگی تهران پس از مشاهده هر یک از تخلفات ذیل موتورسیکلت با موتورگازی را بنحو مقتضی به پارکینگ منتقل می‌نمایند و وسائل مزبور مطابق قانون تشدید مجازات موتورسیکلت سواران متخلف مصوب ۱۳۵۶ حسب مورد تخلف بشرح زیر توقیف می‌شوند:

الف) ایجاد صدای ناهنجار لوله خروج دود ۳ ماه

ب) رانندگی در پیاده رو ۳ ماه و در صورتیکه همراه با صدای ناهنجار لوله خروج دود باشد ۶ ماه

ج- رانندگی در جهت مخالف مسیر مجاز ۳ ماه و در صورتیکه همراه با صدای ناهنجار لوله خروج دود باشد ۶ ماه

تبصره- پس از توقیف وسیله به راننده آن توسط مسئولان مربوط رسید داده خواهد شد.

۱- ۳- ۲- ۳. آیین نامه اجرایی بند الف ماده ۶۲ قانون برنامه چهارم
موظف است نسبت به نظارت و رعایت استانداردهای اجباری در ناوگان حمل و نقل
هوایی کشور در چارچوب استانداردها و ضوابط بین المللی در بخش های آلاینده های صوتی
و توسعه

ماده ۶- سازمان هواپیمایی کشور هوا، اقدام و گزارش نظارتی خود را به مرجع ماده ۳ ارائه
نماید.

۱- ۳- ۲- ۴. آیین نامه امور خلافی (مصوب ۱۳۲۴)
بند ۹ ماده ۱ آیین نامه اعلام داشته است: «اشخاصی که غوغا و صداهای ناهنجار (ولو برای
فروش متاع خود) برپا کرده یا شرکت در همهمه و غوغا و صدا های نا هنجار دیگران و
همچنین کسانی که در شوارع و معابر عمومی عربده بکشند و یا تظاهرات مستانه نمایند».

بند ۱۱ ماده ۱ تصریح می دارد: «کسانی که مسئول حفظ و مراقبت اطفال نابالغ می باشند و
در ادای تکلیف خود اهمال نموده و بدین جهت اطفال بواسطه جنجال و هیاهو یا به نحوی از
انحاء موجب سلب آسایش و استراحت دیگران بشوند».

بند ۴ ماده ۲ بیان می‌دارد: «کسانیکه از نصف شب به بعد به اعمالی اشتغال ورزند که موجب سلب آسایش و استراحت دیگران شود و با تشکیل هرنوع اجتماع ساز و آواز و کنسرت بدون اجازه شهرداری به استثنای آنچه در آداب و شعائر اسلامی و مذهبی است».

۱- ۳- ۲- ۵. ماده ۵۸ آیین‌نامه اجرایی قانون موسسات حمل و نقل و تعمیرگاه‌ها و گاراژهای عمومی (مصوب ۱۳۴۶)

این ماده در مورد پوشش مخصوص محل تعمیرگاه‌ها است به گونه‌ای که مانع انتشار صدا شود.

۱- ۳- ۲- ۶. بند ۴ ماده ۶۸ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۷۴/۲/۸
«نصب و استعمال زنگ‌های صوتی یا آژیر یا بوق خطر برای دوچرخه‌ها ممنوع است».

۱- ۳- ۲- ۷. ماده ۵۹ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی (اصلاحی ۱۳۷۴/۱۱/۶)
«کلیه وسایل نقلیه باید مجهز به وسیله اخبار صوتی دیگری باشند که تولید صدای غیرعادی ناهنجار نمایند».

۱- ۳- ۲- ۸. ماده ۶۰ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی (اصلاحی ۱۳۴۷/۱۱/۶)
هر وسیله نقلیه موتوری بایستی مجهز به لوله اگزوز باشد که مانع خروج صدای ناهنجار گردد، برداشتن تمام یا قسمتی از این دستگاه‌ها ممنوع است.

۱- ۳- ۲- ۹. ماده ۲۴ آیین‌نامه اماکن عمومی (مصوب ۱۳۶۳/۳/۲۳)
«در اماکن عمومی ایجاد صدای ناهنجار، ادای الفاظ رکیک ممنوع است».

۱- ۳- ۲- ۱۰. بند الف ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی تبصره ۳ ماده واحده قانون تشدید مجازات موتور سیکلت سواران متخلف (مصوب ۱۳۶۶/۴/۲۸)
«ایجاد صداهای ناهنجار لوله خروج دود (سه ماه توقیف)»

۱- ۳- ۲- ۱۱. مواد ۵ و ۱۱۰ آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب (۱۳۷۸)

ماده ۵ «خبرنگاران و تماشاگران با داشتن کارت مخصوص باید در تمام جلسه ساکت باشند».

ماده ۱۱۰ «قطع کلام ناطق و عدم رعایت سکوت از طرف نمایندگان».

۱- ۳- ۲- ۱۲. ماده ۸ آیین‌نامه اجرایی بند ج ماده ۱۰۴ برنامه سوم توسعه (مصوب ۱۳۷۹)

«میزان جریمه آلودگی صوتی از حاصل ضرب عوامل زیر به دست می‌آید».

۱- ۳- ۲- ۱۳. ماده ۶۸ و ۶۹ آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۳۸۴/۴/۸ براساس اختیارات موضوع بند ۴ ماده ۱۸ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی مصوب هیات وزیران ماده ۶۸ و ۶۹ آیین‌نامه تصریح داشته است: «هر وسیله نقلیه موتور باید حداقل به یک وسیله اختطاری شنیداری (بوق) با صدای استاندارد مجهز باشد. این گونه تجهیزات باید تولید صدای مداوم و یکنواخت نموده و ایجاد صدای خشن و ناهنجار ننماید، همچنین وسایل نقلیه مسافری و باربری عمومی و برون شهری نیز می‌توانند وسایل اختطاری شنیداری - استاندارد دیگری داشته باشند تا در زمان لازم در برون شهرها و مناطق غیرمسکونی استفاده نمایند». ماده ۶۹ آیین‌نامه بیان می‌دارد: «هر وسیله نقلیه موتوری باید مجهز به لوله خروجی گاز و صدای موتور باشد به نحوی که مانع خروج صدای ناهنجار در بیرون وسایل نقلیه و انتشار گاز ناشی از سوخت موتور در درون وسیله نقلیه گردد».

۱- ۳- ۲- ۱۴. آیین‌نامه نحوه نصب و استفاده از بلندگو (مصوب ۱۳۳۹)

نظریه ماده ۲۷۶ قانون مجازات عمومی و ماده ۱۱ اصلاحی قانون کیفر عمومی و ماده ۴ اضافی به قانون آئین دادرسی کیفری آئین‌نامه راجع به نصب و استفاده از بلندگو بشرح زیر تصویب می‌شود. ماده ۱- هرکس بخواهد بلندگو نصب و از آن استفاده نماید باید قبلا از شهربانی اجازه تحصیل نماید.

تبصره - اجازه در صورتی داده می‌شود که استفاده از بلندگو ضرورت تشخیص گردد.

ماده ۲- تقاضاکنندگان بایستی رونوشت گواهی شده شناسنامه و سه قطعه عکس خود را با تعیین مدت و محل نصب بلندگو به شهربانی تسلیم و منظور از استفاده را در تقاضا نامه تصریح نمایند.

تبصره - درخواست نصب بلندگو برای مدت سه روز با کمک از کلاتری محل بعمل میاید و اجرای مقررات ماده ۲ الزامی نیست.

ماده ۳- بکار انداختن بلندگو باید بطریقی باشد که موجب مزاحمت افراد و اختلال نظم نگردد.

ماده ۴- بکار انداختن بلندگو از ساعت ۱۳ تا ۱۶ و از ساعت ۲۰ تا ۷ صبح ممنوع است مگر در صورت ضرورت و با تحصیل اجازه بخصوص از شهربانی در نقاطی که شهربانی تأسیس نشده دادن اجازه برای بکار انداختن بلندگو با فرماندار یا بخشدار محل خواهد بود.

ماده ۵- استفاده از بلندگوی رادیو در ساعت ممنوعه در صورتی که موجب مزاحمت دیگران گردد ممنوع است.

ماده ۶- متخلفین از مقررات این آیین نامه به حبس تکدی رب از دو روز تا ده روز و باب غرامت تا دویست ریال محکوم می‌شوند.

۱- ۲- ۱۵. ماده ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶ آیین نامه راهنمایی و رانندگی (مصوب ۱۳۸۴)

ماده ۱۸۴ آیین نامه اعلام می‌دارد: «استفاده از بوق‌های شیپوری، سوت بلبلی و به طور کلی هر نوع وسیله آگاه سازی صوتی با صدای ناهنجار و غیرعادی در مناطق مسکونی و همچنین زدن بوق ممتد یا غیر ضروری یا مکرر و یازدن بوق در محل‌هایی که این عمل به وسیله علایم

منع شده ممنوع است. استفاده از ورق برای مقاصدی مانند صدا زدن افراد، جلب توجه مسافران، اعلام حضور و باز کردن در منزل، خداحافظی یا مانند آن ممنوع است».

ماده ۱۸۵ آیین نامه تصریح نموده است: «وسایل نقلیه امدادی که مجاز به داشتن چراغ گردان یا آژیر بر گردان می باشند، تنها هنگامی که برای انجام ماموریت های مهم و فوری در حرکتند باید از آنها استفاده کنند». (همان، ۷۶)

ماده ۱۸۶ آیین نامه بیان می دارد: «وسایل نقلیه انتظامی و امدادی هنگامی که برای انجام ماموریت های مهم و فوری در حرکتند در صورت به کار بردن چراغ گردان ویژه اعلام خطر یا آژیر تا حدودی که موجب بروز تصادف نشود مجاز به اعمال زیر می باشد».

همچنین بند (ب) ماده ۲۰۹ آیین نامه نیز اعلام داشته است: «انجام هرگونه حرکات پرشی، نمایشی، تک چرخ، دور زدن درجا، رانندگی همراه با صدای ناهنجار و ممتد برق و صدای اگزوز و اصطکاک چرخ ها و مانند آنها». (همان، ۷۶)

۱- ۳- ۲- ۱۶. حد مجاز یا استاندارد آلودگی موضوع ماده ۲ آیین نامه اجرایی نحوه جلوگیری از آلودگی صوتی (مصوب ۱۳۸۲)

مفاد این مصوبه، همان مفاد مصوبه ۲۳۶ شورای عالی حفاظت محیط زیست می باشد.

۱- ۳- ۲- ۱۷. مصوبه حدود مجاز صدا در هوای آزاد (۱۳۸۱)
مصوبه ۲۳۶ شورای عالی حفاظت محیط زیست راجع به حدود مجاز صدا در هوای آزاد
ایران

در اجرای ماده ۲ آیین نامه اجرایی نحوه جلوگیری از آلودگی صوتی هیات وزیران حدود مجاز صدا در هوای آزاد ایران را تعیین می نماید».

۱. منطقه مسکونی

۲. منطقه تجاری- مسکونی
۳. منطقه تجاری
۴. منطقه مسکونی- صنعتی
۵. منطقه صنعتی

۱- ۲- ۱۸. آیین نامه اجرایی نحوه جلوگیری از آلودگی صوتی (مصوب ۱۳۷۸)

این آیین نامه شامل ۱۳ ماده و ۶ تبصره در راستای ماده ۲۷ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۷۴ به تصویب هیات وزیران رسیده و مستند اصلی جلوگیری از آلودگی صوتی است. این آیین نامه پس از آوردن تعاریف صدا، آلودگی صوتی و حد مجاز آن، شاخص های اندازه گیری آلودگی صوتی، عوامل این آلودگی و تاکید بر ممنوعیت ایجاد هرگونه آلودگی صوتی و نیز معرفی سازمان حفاظت محیط زیست (به عنوان مجری اصل ۵۰ قانون اساسی در ماده ۱، موظف به شناسایی و بازرسی از کانون ها و عوامل ایجاد آلودگی صوتی و تعیین مهلت جهت رفع این آلودگی به عاملین آن و در اختیار گذاشتن استانداردها به تولید کنندگان تجهیزات صدا زاست. (ماده (۳)).

همچنین در این راستا مراکز معاینه فنی وسایل نقلیه و نیروی انتظامی موظف به همکاری در جهت بازداري از تردد وسایط نقلیه آلوده کننده صوتی می باشند حد مجاز آلودگی صوتی موضوع ماده ۲ این آیین نامه و بازبینی ۱۳۸۷ توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مشخص شده است. (میرزاده، سپهری فر، ۱۳۹۲، ۶۴).

بخش حمل و نقل هوایی نیز موظف به رعایت استاندارد بین المللی (ICAO) (۱۹۷۴). با نظارت سازمان هواپیمایی کشوری است. همچنین ارزیابی تعیین محل احداث و توسعه فرودگاه ها بر عهده دو سازمان حفاظت محیط زیست و هواپیمایی قرار داده شده است. فعالیت واحدهای صنعتی و تعمیرگاه در هر مکانی منوط به رعایت این آیین نامه است (بر طبق مواد ۹ و ۱۰).

در ماده ۱۳ انتقال کانون‌های آلوده‌کننده به محل‌های مناسب با همکاری سازمان‌های ذیربط میسر شده است. سازمان حفاظت محیط‌زیست وضع هرگونه ممنوعیتی را باید به تصویب شورای عالی حفاظت محیط‌زیست برساند.

فصل دوم:

امکان، گستره و شرایط مسئولیت مدنی آلودگی صوتی مبثنی بر قواعد حقوقی و گزاره‌های فقهی

۲- ۱. مبانی فقهی مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی

مسئولیت مدنی مجموع قواعدی است که وارد کننده زیان را به جبران خسارت زیان دیده ملزم می‌سازد. پیش‌بینی مسئولیت قهری به عنوان یک ابزار پیشگیرانه و نیز جبرانی موثر در حوزه محیط زیست محسوب می‌شود. مسئولیت قهری یا مسئولیت مدنی به معنای خاص هنگامی است که شخص از تعهدهای قانونی و عمومی سرپیچی میکند (کاتوزیان، ۱۳۷۱، ۹). در این قسمت به مبانی و مستندات آن می‌توان برای اثبات مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی به آنها استناد کرد پرداخته خواهد شد. نظراً اسلام تنها به بیان یکسری اخلاقیات و تئوری‌ها نپرداخته، که برای تضمین حقوق انسانی؛ از جمله حق سلامت جسم (در حوزه مرتبط با اصوات) و نیز حق آرامش و حقوق معنوی، مقررات لازم الاجرائی را در حوزه خسارات زیست‌محیطی وضع کرده و عاملان آنها را به مسئولیت و ضمان متناسب محکوم می‌کند. این فرضیه‌ای است که در پی گسترش و بروز بحران‌های زیست‌محیطی، پرسیده می‌شود که آیا فقه البیئة توانسته است با تکیه بر ابزارها و مبانی خود به حمایت حداکثری از این عنصر حیاتی برخیزد یا نقش گزاره‌های فقهی، منفعل و غیر پویا است؟

۲- ۱. آیات دال بر لزوم اصلاح و منع افساد در زمین

از جمله دلایل حرمت و ضمان بر آلودگی صوتی، آیاتی نظیر؛ آیه‌ی شریفه «در زمین پس از نظم و اصلاح فساد نکنید» (اعراف/ ۸۵) است که نهی در این آیات، ظهور در حرمت دارد. همچنین، از نظر تعالیم الهی ایستادگی در برابر فساد، راز بقای دین و انسانیت تلقی شده است و در واقع، انسان که با تخریب منابع زیست‌محیطی و آبی در صدد تکمیل بقاء خود است، با این کار، علیه خود اقدام کرده و به متمیم بقاء خود کمک کرده است. خداوند متعال در سوره قصص آیه ۷۷ نارضایتی خود را بدین نحو از فساد انگیزان اعلام داشته است، (وَلَا تَبْغِ الْفُسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ)؛ «و هرگز در زمین در جستجوی فساد مباش، که خدا مفسدان را دوست ندارد».

مراد از فساد در این آیه، فساد تولید شده توسط انسان و به لسان علمی، فساد تشریعی است که از جمله ملموس‌ترین آنها، آلودگی‌های روز افزون و فسادهای پدید آمده در اثر اقدامات انسانی است. این آثار غیرمعقول و ویرانگر که بدون در نظر گرفتن قوانین حاکم بر طبیعت است، زمانی رخ می‌دهد که بشر به منظور اشباع خواسته‌های خود، در آرامش حاکم بر طبیعت و زندگی انسانی تصرف می‌کند.

وجه دلالت این آیات بر حکم وضعی ضمان را از دو طریق می‌توان ثابت کرد:

اول اینکه؛ «لا تفسدوا» یعنی «لا تضرّوا» که احتساب از ضرر یعنی اصلاح وضع که همان حکم وضعی است. دوم اینکه؛ بنا به فرمایش مرحوم مراغی، «فساد نکنید» یعنی باقی بر فساد نباشید. پس اصلاح لازم است و این اصلاح، مساوی لزوم پرداخت خسارت است که همان حکم وضعی است (حسینی مراغی، ۱۴۱۷، ج ۱، ص ۳۱۱).

روایاتی همچون «حرمة مال المسلم كحرمة دمه» (حر عاملی، ۱۴۰۹، ج ۲۹، ص ۲۰) نیز بر این مقصود صحه می‌گذارند؛ یعنی همان‌طور که ریختن خون مؤمن، چه به صورت عمد و

چه خطا، ضمان آور است، اتلاف مال مؤمن نیز به صورت عمد یا خطا موجب ضمان است؛ چون روایت مطلق است (موحدی لنکرانی، ۱۴۱۶، ص ۴۸). در تطبیق بر ما نحن فیه، باید گفت که هر آنچه که برای تأمین نیازمندی های مردم مطلوب باشد و در امر معاش آنها دخیل شود، مال نامیده می شود که این تعریف بر تمامی عناصر محیط زیست، حتی فضای آرام و آرامش نیز صدق می کند؛ خصوصاً که مردم حاضر هستند در مقابل آرامش، پول بپردازند. در نتیجه تخریب آن، موجب ضمان خواهد بود.

۲-۱- ۲. قاعده نفی ضرر

یکی از مهمترین قواعد فقهی که لاضرر باشد، شأن ایجادش در مورد مسایل زیست محیطی آمده است و این نشان می دهد که دین به مقوله زیست محیطی اهمیت بسیاری قائل است. مهمترین دلیل این قاعده، روایت لاضرر است که در کتب فریقین به طور متواتر وجود دارد^۱ و مرحوم کلینی (رض) در کتاب کافی در قضیه «سمره بن جندب» آن را از ابی بکیر از زرارہ از ابی جعفر (س)، پس از بیان جریان میان انصاری و سمره بن جندب و فرمایش پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، نقل می کند که آن حضرت، به انصاری فرمودند که «اذھب فاقلعھا و ارم بها الیه فانه لاضرر و لاضرار» (کلینی، بی تا، ۱۷، ۳۴۰) (همین روایت با الفاظی دیگر در برخی منابع ذکر شده است^۲ و همین قاعده در قضایای دیگری نیز از سوی

^۱ آیت الله مکارم شیرازی درباره قاعده لاضرر آورده اند که: هذه القاعدة من اشهر القواعد الفقهية، يستدل بها في جل ابواب الفقه من العبادات والمعاملات، بل هي المدرك الوحيد لكثير من المسائل (مکارم شیرازی، ناصر، القواعد الفقهية، قم: مدرسه امیرالمومنین (سلام الله علیه)، ۱۴۱۱ هـ. ق، ج ۱، ص ۲۸).

^۲ ر.ک به الکافی، کتاب المیشعه، باب الضرار، ۸۸؛ وسائل الشیعه، کتاب المواریث، باب ۱، از ابواب موانع ارث.

رسول الله (ص) صادر شده است.^۱ اما برای این قاعده دلایل قرآنی نیز ذکر شده است. مستند قرآنی این قاعده آیات زیر است:

۱. «لَا تُكَلِّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارُّ وَالِدَةُ بَوْلِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ» (بقره، ۲۳۳)،

«هیچ کس جز به قدر وسعش مکلف نمی‌شود. نباید هیچ مادری به سبب فرزندش زیان ببیند، و نیز نه هیچ پدری به خاطر فرزندش».

۲. «لَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ» (طلاق، ۶): «به آنها (زنانی که طلاق داده‌اید) زیان

نرسانید تا عرصه را بر آنان تنگ کنید».

۳. «لَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ» (بقره، ۲۳۱): «آنان را

برای ضرر رساندن نگاه مدارید تا ستم کنید و هر کس چنین کند، قطعاً بر خود ستم نموده است».

۴. «لَا يُضَارُّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَ اتَّقُوا اللَّهَ» (بقره: ۲۸۲):

«هیچ نویسنده‌ای و گواهی نباید زیان ببیند و اگر چنین کنید، از نافرمانی شما خواهد بود. و از خدا پروا کنید».

فقه‌های امامیه، بلکه فقه‌های اسلام، نیز بر حجیت این قاعده اتفاق دارند و مستندشان نیز همین روایت است (موسوی بجنوردی، ۱۴۰۱ق، ۱، ۲۵۲) ولی مهمترین دلیل برای نفی ضرر و ضرار، منبع چهارم فقه؛ یعنی عقل است. در واقع باید گفت که مدلول این قاعده جزء «مستقلات عقلیه» است که عبارتند از اموری که بدون حکم شرع خود عقل به آن‌ها می‌رسد (محقق داماد، یزدی، ۱۴۰۶، ج ۱، ۱۳۲)

۱. ر.ک به: کلینی، محمد بن یعقوب، الفروع من الکافی، ج ۵، کتاب المعیشه، باب الشفعه، حدیث ۴.

به بیان جدیدتر، شرط اجرای حقوق هرچه باشد، این نکته را می‌رساند که اشخاص نباید همزیستی در اجتماع را از یاد ببرند (کاتوزیان، ۱۳۹۱، ص ۳۶) در واقع، گاهی ممکن است بین حقوق فرد با فرد دیگر و یا حق فرد با حق عموم و اجتماع تراحم واقع شود. مانند اینکه؛ فردی برای برپا داشتن قاعده‌ی تسلیط و آزادی خویش در ملک خود اصواتی را تولید کند و آرامش همسایگان را برهم ریزد.

در مورد قاعده لاضرر چند دسته نظر فقهی وجود دارد؛ از جمله:

الف) حمل نفی بر نهی: گروهی از فقها بر این باورند که مفاد قاعده لاضرر نهی از ایجاد ضرر است؛ یعنی ضرر زدن به یکدیگر از دیدگاه شرع ممنوع و حرام است (موسوی بجنوردی، پیشین، ۱، ۲۱۶).

ب) نفی ضرر غیرمتدارک: گروهی دیگر آن را نفی ضرر غیرمتدارک دانسته اند؛ بنابراین برداشت هرکس به دیگر ضرر بزند باید آن را جبران کند یعنی اگر ضرر جبران نشود، ضرر محسوب می‌شود و چون ضرر در شریعت اسلام نفی شده است پس باید در برابر آن تدارک باشد (مراغه‌ای، ۱۴۱۷؛ انصاری، ۱۴۲۰، ۳۷۲؛ مکارم شیرازی، ۱۴۱۱، ۱، ۲۱۸).

ج) نفی حکم ضرری: بنابر این نظر معنای حدیث نفی حکم ضرری خواهد بود؛ یعنی از سوی شارع مقدس هیچ حکم ضرری وضع نشده یعنی هر حکمی از سوی شارع مقدس صادر شده است اگر زیان آور باشد به استناد قاعده لاضرر برداشته می‌شود (نراقی، ۱۴۰۸، ۵۱).

د) نفی حکم به لسان نفی موضوع: بنابراین دیدگاه معنای جمله لاضرر این است که موضوعاتی که دارای حکمی از احکام با عنوان اولی هستند، وقتی که ضرری شوند و معنوی به عنوان ضرر گردند آن حکم از آن موضوع برداشته می‌شود (آخوند خراسانی، ۱۴۲۲، ۲، ۲۶۸؛ موسوی بجنوردی، پیشین، ۱، ۲۱۶).

از آثار مبنای لاضرر می‌توان به نظریه مزاحمت‌های غیر عادی ناشی از مجاورت» در سنت حقوقی فرانسه اشاره کرد. این نظریه ریشه در تاریخ یک جانشینی انسانی داشته و در پرتو «حقوق همسایگی» یا همجواری توسعه یافته است. براساس این تئوری، مزاحمت‌های ناشی از مجاورت شامل کلیه اقداماتی می‌شد که باعث ایجاد مزاحمت نسبت به مجاورین می‌گردید. این مزاحمت‌ها مواردی نظیر سر و صدا، ایجاد آلودگی‌های صوتی و ارتعاشات و همچنین پارس مداوم سگ‌ها در طول سال و غیره... را شامل می‌شود که به دنبال آن مسئولیت مدنی شخص مالک یا مجاور مطرح می‌گردد (Marilena, ۱۹۹۳، ۳۸۲ به نقل از مشهدی، بی‌تا، ۶۰).

۲- ۱- ۳. مبنای ائتلاف

می‌توان کلیت این مبنا را از روایت ابی‌الصلاح از امام صادق استنباط کرد که در آن حضرت فرموده‌اند: «هر کس به واسطه چیزی به راه مسلمانان آسیبی برساند ضامن است» (الحسینی المراغی، ۱۴۱۷، ج ۱، ص ۴۴۵). همچنانکه امام خمینی در تحریر الوسیله بیان نموده‌اند، «ضمان دو سبب دارد: ائتلاف و تسبیب» (خمینی، ۱۴۲۱، ۲، ۶۸). مسئولیت مدنی زیست‌محیطی و مسئول‌انگاری آلوده‌کننده صوتی بر مبنای «ائتلاف» مشروط به اثبات و گذار از مقدماتی است. مهمترین مقدمه، اثبات «مالیت» حق‌های نقض شده در اثر آلودگی صوتی است (فارغ از اینکه برخی خسارات مانند صدمه به گوش و خسارات جسمی، مالیت داشته و بحثی در خصوص آن نیست). توضیح اینکه، اموال کلمه‌ای است عربی و جمع مال می‌باشد. مال در اصطلاح حقوقی، به تعابیر متعدد و گاه متفاوتی تعریف شده است؛ از جمله آنکه:

- مال، به چیزی گفته می‌شود که بتواند مورد داد و ستد قرار گیرد و از نظر اقتصادی ارزش مبادله را داشته باشد (امامی ۱۳۷۵).

- مال چیزی است که در نظر عرف و عقلاء، قیمت و ارزشی داشته، چه مستقلاً و یا به تبع دیگری (حائری شاهباغی ۱۳۸۷)

- مال، عبارت است از هر چیزی که انسان می تواند از آن استفاده کند و قابل تملک هم باشد (عدل ۱۳۸۵)

- مال، در اصل مخصوص طلا و نقره بوده سپس مفهوم آن توسعه یافته و شامل هر چیزی که برای انسان نافع و استفاده از آن ممکن باشد آن را مال گویند، اما به شرط این که مملوک و یا قابل تملک باشد (بروجردی عبده ۱۳۸۰)

اموال جمع مال است و آن چیزی است که قابل استفاده بوده و ارزش مبادله ای اقتصادی داد و ستد داشته باشد. (صفایی، ۱۳۹۰) برای این که چیزی مال باشد باید، اولاً مفید باشد، ثانیاً در تحیز و انحصار فرد و جامعه باشد، اگر این ارزش حقوقی نباشد ارزش اقتصادی هم اشکار نمی گردد؛ پس مال چیز اختصاص یافته و تملک شده است. (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۷).

در تحلیل نظریات فوق، بدون شک ارزش هر چیزی به مالیت آن است و مالیت هر چیزی به ارزش و اعتباری است که بین عرف و عقلا دارد، به گونه ای که در عوض آن حاضر به پرداخت مال دیگر می شوند، ولی از دید شرعی، مالیت اشیا به اعتبار منفعت های حلالی است که بر آن مترتب می شود. از این رو، شراب، خوک و مانند آن، مالیت شرعی ندارد، هر چند در عرف، مالیت آنها محرز است. برخی از پدیده های طبیعت در برهه ای از زمان مالیت ندارند ولی در برهه دیگر از زمان ارزش و اعتبار پیدا می کند.

بنابراین حقوق معنوی و آرامش؛ یا به تعبیر حقوقی، حق بر آرامش، مالیت دارد و محترم است. مقصود از احترام مال مردم، مصونیت اموال آنان از تصرف و تعدی است؛ بدین معنا

که اولاً تعدی و تجاوز نسبت به آنها جایز نیست و ثانیاً در فرض وقوع تعدی و تجاوز، مسئول و ضامن است (محقق داماد، ۱۳۸۲، ۲۱۳، ۱).

بنابراین، در فرض پذیرش مالیت، مسأله حاضر، مشمول قاعده اتلاف است. حکم اولی در اتلاف مال نیز از جهت تکلیفی، حرمت و از جهت وضعی ضمان است (الفرحی، ۱۴۳۰، ۱۴). توضیح آنکه؛ برخی از فقها قاعده اتلاف را ویژه اتلاف حقیقی دانسته‌اند و اتلاف حکمی را داخل در قاعده ندانسته‌اند؛ مگر آنکه به آیه شریفه «فمن اعتدى علیکم فاعتدوا علیه بمثل...» (بقره/۱۹۴) استناد شود (موسوی بجنوردی، ۱۴۱۹، ۲، ۲۰). لیکن امام خمینی (ره) در این خصوص معتقدند که در موارد اتلاف حکمی نیز اتلاف جاری می‌شود (موسوی خمینی، ۱۴۲۱، ۳۸۶، ۲-۳۸۸) در این موارد به جهت اینکه فضا موجود است ولی به دلیل نقض امنیت و احساس امنیت و آرامش، غیرقابل استفاده شده، از مصادیق اتلاف حکمی است.

۲- ۱- ۴. احترام حق مکتسبه

اگر بر مبنای نظر منتقدی، نتوان براساس مبانی سنتی فقهی، مالیت حق بر فضای آرام را اثبات نمود، می‌توان با استناد به حدیث زیر، مسئولیت مدنی آلوده کننده صوتی را اثبات کرد؛ «پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: «لا یصلح ذهاب حق أحد» (عاملی، ۱۴۰۹، ۱۹، ۳۰۹). این جمله در ذیل روایتی مربوط به وصیت اقلیتهای مذهبی آمده و مفهوم آن چنین است که نباید حق هیچکس اعم از مسلمان و غیرمسلمان نادیده گرفته شود. وفق این حدیث، به دلیل تعلق حق به آرامش، مسئولیت را می‌توان برای مخرب و آلوده‌گر اثبات نمود.

البته استدلال به این قبیل روایات برای اثبات ضمان متوقف بر استنباط حکم وضعی از روایات است. به نظر میرسد حدیث عمومیت دارد و علاوه بر حکم تکلیفی، حکم وضعی را نیز دربرمی‌گیرد.... اگر تصرف و مزاحمت در اموال مردم حرام است این عمل حرام مادام

که توسط متصرف جبران و تدارک نشود، همچنان در حال ارتکاب محسوب می شود و به اصطلاح حقوق معاصر، جرم متسمر است چون مزاحمت تداوم دارد و رفع مزاحمت جز از طریق تدارک مال تصرف شده محقق نمی گردد. بنابراین حتی اگر مفاد روایت حکم تکلیفی باشد نیز لازمه اش ضمان خواهد بود (محقق داماد، ۱۳۸۲، ۱، ۲۱۵). همچنین به نظر می رسد علاوه بر استدلال های فوق، زمانی می توان گفت که امنیت جان و مال و کسب و کار مردم تامین شده است که حکم وضعی در کنار حکم تکلیفی قرار داده شود و گرنه اموال تبه می گردند، خون انسان ها ریخته می شود نزاع و اختلاف در جامعه رواج می یابد و بازرگانی و کسب و کار مردم [از جمله مشاغل پرسر و صدا] ترک می گردد (دالوند و دیگران ۱۳۹۶).

۲- ۱- ۵. مبنای تعدی و تفریط در اعمال حق

بعضی از فقها از این دو عنوان تحت عبارت «قاعده الضمان التعدی و التفریط» یاد کرده اند (حسینی عاملی، ۱۴۱۹، ۲۱، ۵۴). این بحث در فقه بیشتر در مورد مسئولیت امین مطرح شده است که در صورت تعدی و تفریط ضامن بوده، هرچند تلف مستند به فعل او نباشد. قاعده تعدی و تفریط با قاعده اتلاف تفاوتی اساسی دارد. یعنی مسئولیت در اینجا اعم است از مسئولیت باب اتلاف، حتی در موردی که شخصی از مال خود به گونه ای استفاده کند که موجب اضرار به غیر شود؛ میگویند در اینجا قاعده تعدی و تفریط جاری است مانند جایی که کسی در خانه خودش آتش روش کند لیکن این آتش به خانه غیر سرایت کرده و خسارت وارد کند. از موارد دیگر، اعمال نظریه تعدی و تفریط جایی است که کسی از مشترکات عمومی استفاده کند و مثلاً در استفاده از راه های عمومی یا پارک ها و فضاهای سبز تعدی و تفریط کند ضامن خسارات وارده است (فهمی و مشهدی، ۱۳۹۰، ۳۲۰).

این مطلب تحت عنوان قاعده ید نیز قابل بیان است؛ به این معنا که مواهب طبیعی نزد استفاده کنندگان، امانت می باشد و فقط استفاده متعارف از آن مجاز است، استفاده بیش از

حد یا تعدی و تفریط در این مال مشترک طبق قاعده ید، حرام و بنابراین که از این قاعده برداشت حکم وضعی شود، موجب ضمان است^۱؛ بنابراین تخریب محیط آرام، طبق این قاعده موجب ضمان شرعی است.

۲- ۱- ۶. اطلاعات حرمت اسراف و تبذیر

مقصود از اسراف چنانکه علمای لغت گفته‌اند: تجاوز از حد است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۶، ۴۰۷)، تبذیر نیز در لغت به معنای تباهی، تلف کردن و زیاده روی در انفاق آمده است. فرق اسراف و تبذیر این است که اسراف اتلاف مال از نظر کمی است ولی تبذیر اتلاف مال از نظر کیفی است. بنابر آیات اسرا: ۲۶ و ۲۷؛ اعراف: ۳۱؛ انعام: ۱۴۱؛ غافر: ۴۳) اگر انسان در کاربرد هر چیزی از حد معمول و متعارف آن خارج شود و بیش از نیازهای خود مصرف کند یا حتی در کاربرد و استفاده از منابع جهت تولید زیاده‌روی کند، عنوان مسرف بر او اطلاق می‌شود. براساس معنایی که از اسراف و تبذیر شد، ارتباط این دو با معنای کارآیی اقتصادی روشن می‌شود. کارآیی به معنی استفاده موثر از عوامل تولید و بهترین تخصیص ممکن در منابع است و بنابراین هر نوع زیاده‌روی و یا استفاده ناشایست از این عوامل که از مصادیق اسراف و تبذیر محسوب می‌شود با کارآیی اقتصادی ناسازگاری دارد (سبحانی، ۱۳۷۳، ۱۲۱).

این اعتدال و انضباط در صوت در قرآن نیز مورد توجه قرار گرفته که فراتر از آن مصادق آیات شریفه پیش گفته (اسراف و تبذیر) خواهد شد؛

دو مورد آن مربوط به سخن گفتن با پیامبر است و یک مورد آن به عنوان یکی از نصایح حضرت لقمان به پسرش که یک اندرز عمومی است می‌باشد: «و اقْصِدْ فی مَشِیکَ و اغْضُضْ

۱. بنابر نظر مرحوم مراغی از این قاعده حکم وضعی برداشت می‌شود؛ سید میرعبدالفتاح حسینی مراغی، پیشین، ج ۲، ۴۱۷.

من صوتک ان آنکر الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ: وَ در راه رفتن اعتدال را رعایت کن و از صدای خود بکاه و (هرگز فریاد مزین) که زشت ترین صداها صدای خران است (لقمان آیه ۱۹). همچنین، در روایات درباره جلوگیری از آلودگی صوتی از رسول خدا روایت شده است: «ان الله يحب الصوت الخفيض و يبغض الصوت الرفيع» خداوند صدای کوتاه و ملایم را دوست دارد و صدای بلند را نا پسند می داند. (شیرازی، ۱۴۲۰، ۱۱۳). در روایت دیگری از امیرالمومنین بیان شده است: «و امیتوا الاصوات فانه اطرد للفشل»: از صداها و جار و جنجال ها بکاهید که بهتر موجب دور کردن سستی و کاهلی می شود. (مجلسی، ۱۴۱۰، ۴۰، ۹۷).

محقق نراقی در خصوص اسراف بیان می کند: «تردید در حرمت اسراف نیست و اجماع قطعی و بلکه ضرورت دینی و آیات انبوه و اخبار متعدد بر این مطلب دلالت دارد» (نراقی، پیشین، ۲۱۷). بنابه قیاس اولویت می توان گفت که چون ثابت شد استفاده بیش از حد نیاز (اسراف) از محیط زیست حرام و ممنوع است به طریق اولی تخریب، اتلاف و از بین بردن محیط زیست و از جمله فضای آرام نیز حرام و بنابر قواعد پیشین نیازمند جبران است.

۲- ۱- ۷. حرمت اختلال در نظام احسن (وجوب حفظ نظام)

یکی از مسلمات فقه اسلامی که همه فقهای عظام بر آن اتفاق نظر دارند حفظ نظام اجتماعی به معنای عام است. حفظ نظام اجتماعی از اوجب واجبات است و هرج و مرج و اختلال در امور مسلمانان مبعوض ترین چیزها نزد خداوند است (المنتظری، ۱۴۰۹، ۱۸۷). نظام احسن طبیعت نیز از متقن ترین، زیباترین و استوارترین شکل ممکن برخوردار است، به گونه ای که بهتر از آن ممکن نیست. معنای نظام احسن آن است که این جهان به لحاظ نقشه، مواد، زیبایی، استواری و شکل و ویژگی ها و تنوع ها و کمیت و کیفیت به گونه ای آفریده شده که نمی توان بهتر از آن را فرض کرد. (طباطبایی، ۱۳۶۲، ۳۰۸) خداوند متعال می فرماید: «الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ

من ماءٍ مَّهین» این است (خدایی که) از آشکار و نهان آگاه و توانای بی همتا و مهربان است؛ خدایی که هر چیزی را به بهترین وجه آفریده است. (سجده: ۶ و ۷).

براساس دلیل عقل نیز هر اقدامی که منجر به بر هم خوردن نظم موجود در طبیعت شود، ظالمانه خواهد بود و هر اقدامی که در جهت تحکیم این نظام انجام شود، عادلانه خواهد بود و بالعکس. به ضمیمه‌ی قاعده‌ی ملازمه‌ی حکم عقل و شرع نیز می‌توان اذعان نمود که شناسائی حق فضای آرام و جبران خسارت ناشی از تجاوز به آن، از جمله احکام دینی می‌باشد. «سیره عقلا و اجراء عدالت نیز با این رویه هماهنگ بوده و با ادله‌ی نقلی مورد تأکید و تأیید قرار گرفته است». (محمدزاده رهنی ۱۳۸۹)

مساله نظم و امنیت در روابط اجتماعی را می‌توان در شدت محرماتی نظیر جدال و فسوق که موجب نقض حق بشری بر فضاء آرام حرم می‌شود- یافت؛ فضایی که حیطه‌ی تعاملی مثبت و وحدانی را میان محرمان برقرار کرده است. حق آرامش نیز در قالب گزاره‌هایی به عنوان خصیصه مهم نظام عالم عنوان شده است؛ در قرآن کریم فرموده شده: «الذی جعل لکم الارض مهادا و جعل لکم فیها سبلا لعلکم تهتدون: همان کسی که زمین را محل آرامش شما قرار داد و برای شما در زمین راه‌ها و بزرگراه‌هایی قرار داد تا به وسیله‌ی آنها به سوی مقاصد خود راه یافته و هدایت شوید» (زخرف، ۱۰). خداوند در آیه‌ای دیگر، زمین را محل قرار و آرامش انسان‌های معرفی می‌نماید: «امّن جعل الارض قرارا.... خدای ساختگی بهتر است یا آن خدایی که زمین را مستقر و آرام قرار داد» (نمل: ۱۶).

۲- ۱- ۸. مبنای تسبیب

تسبیب از مصدر ثلاثی مزید از ریشه سبب به معنی ایجاد، سبب کردن، سبب سازی و وسیله انگیزی آمده است. (غلامعلی‌زاده، ۱۳۹۲، ۲۷). دکتر جعفر لنگرودی در کتاب ترمینولوژی حقوق، تسبیب را چنین تعریف کرده است: «تسبیب یعنی وارد کردن ضرر به مال یا جان غیر که فعل منشاء ضرر بوسیله خود فاعل به هدف هدایت نشده باشد بلکه بر اثر

تقصیر یا بی‌مبالاتی و غفلت و عدم احتیاط وی ضرری متوجه غیر گردد» در تسبیب، مسبب زمینه ضرر را بوجود می‌آورد و نوعی ائتلاف مع الواسطه صورت می‌گیرد. برای اینکه بتوان عامل زیان را محکوم کرد باید تقصیرش را اثبات کرد. در مورد آلودگی صوتی نیز که سبب ورود زیان به افراد است نیز به همین گونه است. (فیض، ۱۳۹۵، ۶۲۰).

در این نظریه اثبات رابطه سببیت اهمیت ویژه‌ای دارد؛ بدین معنا که هر فعلی در صورتی - که از فاعل مختار صادر شود و آن فعل سبب ورود تلف در مال یا جان مسلمانان باشد و بین فعل و تلفی که از فاعل سر زده است (البته از روی عمد و اختیار) به طوری که بتوان نزد عرف و عقلا اجمالاً تلف را به او اسناد نمود فاعل چنین سببی ضامن است (مکارم شیرازی، ۱۴۱۱ق، ۲، ۴۳۵).

۲- ۱- ۹. غبطه و مصلحت عمومی: مبنای مسئولیت مدنی دولت

گاهی در ایجاد آلودگی صوتی، اقداماتی از سوی دولت قابل تصویر است که می‌تواند مبنای مسئولیت مدنی قرار گیرد؛ از جمله ترک فعل دولت در نابودی یک منبع ضرر و مخرب، یا تصویب مصوبه‌ای از سوی دولت که بدون ارزیابی خسارات زیست محیطی و ملاحظات زیست محیطی منجر به آلودگی صوتی شده است، خصوصاً که این قبیل حق‌ها چندان نمی‌تواند با منطق اقدامات حاکمیتی (در مقابل اقدامات تصدی‌گرایانه) قابل توجیه و نقض باشد.

در این موارد سخن از مسئولیت مدنی دولت به میان می‌آید؛ به نظر می‌رسد دلیل این مسئولیت مدنی، عدم توجه به مصلحت و غبطه عمومی در اقدامات دولتی است. در حقیقت با توجه به آنکه دایره اختیارات حکومت اسلامی به مقدار اختیارات انبیا و ولایت اجتماعی انبیا است مناط حاکم بر رفتار ایشان بر رفتار حکومت اسلامی و از جمله ابعاد زیست‌محیطی حاکم باشد؛ آیه ۸۸ سوره مبارکه هود در مورد حضرت شعیب می‌فرماید:

«إِنْ أَرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَ مَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ، مِنْ جِزِ إِصْلَاحِ تَأْتِجَاكَه تَوَانِيِي دَارِم، نَمِيخَوَاهِم وَ تَوْفِيقِ مَنْ (در این کار) جِزْ به (یاری) خدا نیست». با توجه به ماقبل آیه روشن می‌شود که اوامر و نواهی حضرت شعیب از روی مصلحت و برای اصلاح امت بوده و هدف و غایت همه افعال ایشان اصلاح در امت و اجرای مصالح آنهاست؛ بنابراین لازم است برای رهبران حکومت دینی که ادامه دهنده مسیر انبیاست قدم در همین راه نهاده و از همین اصل تبعیت کنند (مکارم شیرازی، ۱۴۱۱، ۵۲۸).

حتی می‌توان معنای لاضرر را نیز با توجه به ضابطه مصلحت در افعال حکومت تفسیر کرد. نظر فقهای چون شیخ شریعه اصفهانی (بجنوردی، ۱۴۰۱، ۱، ۲۵۷؛ العراقي، ۱۴۱۸، ۱۳۷ و خمینی، ۱۳۷۸، ۷) این است که معنای نفی در روایت لاضرر ناظر به فعل و عمل فرد و همچنین حکومت می‌باشد. به بیان دیگر در جامعه دینی کسی که ایراد ضرر به فرد دیگر را ندارد و حکومت اسلامی نیز نه نمی‌تواند حکم ضرر زننده وضع نماید و نه خود فعل دارای اثرات زیانبار انجام دهد (بهرامی احمدی، ۱۳۸۹، ۱۷۰).

از جمله مصادیق مصلحت در رفتار حکمرانی می‌توان به ماده ۱۰ آیین‌نامه جلوگیری از آلودگی صوتی اشاره کرد که به «ضرورت انجام ارزیابی اثرات زیست‌محیطی طرح‌های توسعه، احداث و یا تغییر محل فرودگاه‌ها و پایانه‌های حمل و نقل و توقفگاه‌های دایمی» اختصاص یافته است.

با توجه به اصول ارزیابی اثرات زیست‌محیطی و شیوه کار دولت‌ها در زمینه حقوقی و اداری به نظر می‌رسد موارد زیر ارکان بنیادین یک نظام قانونی جهت ارزیابی اثرات زیست‌محیطی را تشکیل می‌دهند:

- نیاز به ارزیابی اثرات زیست‌محیطی در خصوص فعالیت‌هایی که احتمالاً اثر مشخص بر منابع طبیعی و محیط زیست خواهند داشت.

- تعیین معیارها و روندهای ارزیابی اثرات زیست محیطی.
- تعیین فعالیت هایی که نیازمند ارزیابی اثرات زیست محیطی می باشند.
- تعیین مقامی مسئول به منظور اعلام نظر و اداره فرآیند مربوط به ارزیابی.
- تهیه جداول زمانی به منظور ارزیابی طرح ها.
- مسئولیت تهیه گزارش ارزیابی و بیان عینیت ها بررسی های علمی و فرهنگی و هماهنگی و همکاری ارگان ها با یکدیگر.
- مشارکت مردمی در تمامی مراحل اجرای طرح و فرآیند تصمیم گیری
- درخواست اعلام نظر و تصمیم از نهادهای دارای اختیار اعم از اداری، قضایی و شبه قضایی (دبیری و کیانی، ۱۳۸۶، ۱۰۹).

بنابراین مسئولیت مدنی را می توان ناشی از در پیش نگرفتن اقداماتی نظیر اقدامات فوق دانست که به ضرر و خسارت منجر می شود. خصوص آنکه در کنار این مناط مصلحت، قاعده لاضرر نیز هم شامل مرحله قانونگذاری و هم فرایند اجرای قانون می شود. به عبارت دیگر هر گونه قانونگذاری که به ضرر انجامد یا هر گونه رفتار فردی و اجتماعی که بدان منتهی شود به سبب این قاعده منتفی شمرده می شود. (مکارم شیرازی، ۱۴۱۴، ۱، ۶۸). همچنین قاعده لاضرر، عدمیات را در نیز دربر می گیرد (سیستانی، ۱۴۱۴، ۲۹۳)، و از این رو هر گونه اقدام تخریبی یا ترک اقدام اصلاح را هم بر عهده خسارت زننده قرار می دهد (فخخلی، ۱۳۸۵، ۵۴).

۲- ۱- ۱۰. اثبات مسئولیت مدنی از رهگذر قاعده «اِذن در شیء اِذن در لوازم آن

۱

شناسایی حق بر محیط زیست سالم و بهره‌مندی انسان از محیط پیرامون مستلزم شناسایی حق توسل به مراجع ذی صلاح برای مقابله با نقض این حق و ایراد خسارت به محیط زیست و فضای آرام است. بنابراین وقتی یک فضای آرام با مداخله افراد سودجو از بین می‌رود باید جبران شود. ممکن است گفته شود که این گونه زیان‌ها با پول قابل جبران نیست (کاتوزیان، ۱۳۸۲، ۲۲۷) و اگر پولی به منظور جبران خسارت پرداخت شود، این پرداخت، جزای خصوصی تلقی می‌شود نه جبران خسارت همان، (۲۲۹). اما پاسخ این است که جبران خسارت از طریق پرداخت پول تنها یکی از راه‌های جبران است و حکم به نابودی منبع ضرر و یا ترمیم نیز از دیگر راه‌هاست و نمی‌توان با این استدلال مسئولیت مدنی ناشی از نقض این حق را به کلی رد کرد. افزون بر این، قانون مسئولیت مدنی مصوب سال ۱۳۳۹ در ماده یک خود، مطالبه خسارت معنوی را قانونی تلقی نموده است. همچنین در خصوص سایر مشترکات عمومی نیز در صورت خسارت، مسئولیت و حکم وضعی ضمان پیش‌بینی شده است؛ برای نمونه شهید صدر در شرح العروة الوثقی در مورد کسی که اقدام به تنجیس مسجد یا قرآن متعلق به عموم می‌کند، بر وی تطهیر مسجد و قرآن را واجب می‌داند و در این هنگام اگر خسارتی به مسجد یا قرآن وارد شود، به عین و حکم وضعی، نجس‌کننده را ضامن می‌داند (طباطبایی، ۱۴۲۷، ۴، متن مساله ۲۸).

به هر روی نمی‌توان استفاده از این حق را برای همه در نظر گرفت، ولی انحصارگرایی و یا نقض آن از سوی دیگری را فاقد مسئولیت مدنی دانست.

۲- ۱- ۱۱. نظریه احترام اموال

در این نظریه، محیط زیست و تمامی عناصر آن در دسته اموال قرار گرفته و تابع احکام فقهی و حقوقی حمایت از اموال است. لازمه احترام اموال این است که اولاً، خسارتی وارد

نشود و ثانياً نباید این مال به هدر رود. روایات دلالت بر احترام مال مسلمان و در نتیجه دلالت بر حرمت تکلیفی و وضعی و ضمان ناشی از آن دارد. نظریه احترام اموال به دنبال توسعه مسئولیت حداکثری حفاظت از محیط زیست است. این نظریه مکمل نظریات فرض تقصیر، اتلاف و مسئولیت مطلق است و به عنوان نظریه ای رقیب در برابر نظریه مبتنی بر تقصیر قرار می گیرد. براساس این نظریه، مبنای اولیه این است که در فرضی که تلف مستقیماً به فاعل اسناد داده می شود مورد مشمول قاعده اتلاف بوده و مسئولیت مستقر است و در فرضی که اثبات رابطه سببیت مواجه با مقدمات و واسطه های بعیده و با دشواری مواجه شود (اتلاف غیرمستقیم) مورد تابع احترام اموال زیست محیطی بوده و باید جبران شود. البته در اتلاف غیرمستقیم هرگاه اسناد عرفی در خسارات زیست محیطی وجود داشته باشد قاعده اتلاف جاری است و هرگاه اسناد عرفی نیز بعید شود به ناچار باید به دلیل وضعیت ویژه خسارات زیست محیطی و اهمیت آنها در حیات انسانی جبران صورت پذیرد. بنابراین در جایی که عنوان قاعده اتلاف صادق است طبق قاعده اتلاف و در غیر این صورت برای جبران زیان ما سراغ قاعده لاضرر می رویم که ترکیب این دو قاعده نظریه احترام اموال را صورتبندی میکند. نظریه احترام اموال که جامع دو نظریه اتلاف و لاضرر است از سوی برخی فقها مورد قبول واقع شده است (نجفی، بی تا، ج ۳۷، ۵۴) و برای خسارت زیست محیطی و حمایت حداکثری از محیط زیست بسیار کارآست. (فهمی و مشهدی، ۱۳۹۰، ۳۲۳).

۲-۲. مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی در پرتو نظریات حقوقی

۲-۲-۱. نظریه تقصیر

قانون مدنی در ماده ۹۵۳ تقصیر را اعم از تعدی و تفریط دانسته است: در ماده ۱۴۵ قانون مجازات اسلامی نیز بیان شده است:

تقصیر اعم از بی احتیاطی، بی مبالا‌تی، عدم مهارت و عدم رعایت نظامات دولتی است».

براین اساس شاید بتوان گفت: تقصیر عبارت از انجام عملی که شخص نباید مرتکب شود (تعدی)، یا ترک عملی که شخص باید انجام بدهد (تفریط) باشد. تقصیر، با این طرز تلقی قانون‌گذار، اعم از تخلف از اجرای تعهدی است که شخص بر عهده دارد و یا این که ناشی از نوعی غفلت و سهل‌انگاری و کوتاهی در انجام عملی خواهد بود. (خوئینی، ۱۳۹۳، ۳).

نظریه تقصیر سنتی‌ترین نظریه در مسئولیت مدنی زیست محیطی است. بر این اساس، خسارات زیست محیطی قابل مطالبه نیستند، مگر اینکه بتوان تقصیر عامل ورود خسارت را اثبات نمود. بنابراین زیان دیده اگر بتواند ثابت نماید که عامل زیان در وارد آمدن خسارت تقصیر داشته مسئول خواهد بود. (کاتوزیان؛ ۱۳۹۲، ۱۴) این نظریه که تقریباً رویکرد شایع در رژیم مسئولیت مدنی حقوق ایران و اکثر نظام‌های حقوقی است.

نظریه تقصیر در برقراری رابطه سببیت و اسناد عرفی زیان به فاعل نقش بازی می‌کند، ولی نمی‌تواند مبنای جامعی باشد. در واقع پذیرش این نظریه، امکان جبران بسیاری از خسارات زیست محیطی را دشوار می‌نماید، چرا که اثبات تقصیر در خسارات زیست محیطی برخلاف سایر حوزه‌ها مشکل است. این امر، بیشتر ناشی از ماهیت خسارت زیست محیطی، تکرر آلوده‌کنندگان با «آلوده‌کنندگان متعدد»، انگیزه پایین قربانیان خسارات زیست محیطی و مشکلات مربوط به اثبات رابطه سببیت است. (بابایی مقدم، ۱۳۹۴، ۲).

نظریه خطر توسط دو حقوق‌دان به نام‌های «ژسران» و «سالی» مطرح و توسعه یافت. نظریه خطر یا «نظریه مبتنی بر عدم تقصیر» حکایت از این امر دارد که هر کس به فعالیتی بپردازد (و از آن نفعی ببرد) محیط خطرناکی را برای دیگران بوجود می‌آورد و کسی که از این محیط منتفع می‌شود باید زیان‌های آن را جبران نماید. (کاتوزیان، ۱۳۹۲، ۱۴). هرچند مسئولیت مدنی در فقه شیعه براساس مشهور فقها (حلی، ۱۴۱۰، ۴۹۴؛ جبعی عاملی، بی‌تا، ۱۶۶؛

النجفی، ۱۹۸۱، ۳۷، ۵۹) مبتنی بر نظریه تقصیر می باشد؛ البته دکتر سید حسین صفایی مسئولیت مدنی در فقه شیعه را مبتنی بر نظریه خطر می داند (صفایی، ۱۳۷۵، ۲۴۸).

به هر روی، در خصوص مسئولیت های مدنی زیست محیطی، بر مبنای نظریه خطر، نیازی به اثبات تقصیر آلوده کننده نیست، بلکه همینکه شخص اقدام به فعالیتی نماید که منجر به آلودگی و تخریب محیط زیست گردد، باید از عهده خسارات وارده بر آید؛ اعم از اینکه در واقع تقصیر داشته یا نداشته باشد. این نظریه به نوبه خود به «نظریه خطر نفع» و «نظریه خطر فعالیت» تقسیم بندی می شود.

تا حدی می توان گفت، امروزه این نظریه؛ نظریه ای مناسب برای جبران خسارات زیست محیطی است و می تواند نقش بسیار مهمی در تقویت حمایت از محیط زیست داشته باشد. در واقع آلوده کننده محیط زیست براساس این نظریه، مسئولیت عینی در برابر خسارات زیست محیطی پیدا می کند.

این نظریه، علیرغم اینکه برای حمایت از محیط زیست مناسب می نماید، از جنبه های متعدد اقتصادی (ریسک فعالیت) و اجتماعی (کاهش انگیزه افراد در اجتماع) نقد گردیده است. بویژه از لحاظ محدود نمودن فعالیت های اقتصادی و صنعتی و فعالیت های پرخطر مورد انتقاد واقع شده است (ترکمن، ۱۳۹۵، ۱۹). افزون بر اینکه، در غالب موارد خسارات وارد شده به دلیل ویژگی های خاصی نظیر «پیچیده و فنی بودن»، «گسترده گی»، «یکپارچگی»، «عدم قطعیت» و «دیر پایی»، امکان جبران خسارات را به صورت کامل سلب می کند (زمانی، ۱۳۸۱، ۲۸). همچنین خسارات و میزان خسارات ناشی از آلودگی صوتی بر جسم و روح افراد ممکن است کاملاً مشهود نشود یا مطالعات و بررسی هایی که به منظور ارزیابی خسارات لازم است، نیازمند مدتی طولانی تر باشد. از این رو احقاق حقوق قربانیان با سختی های بسیاری روبه روست. لذا هم ویژگی تدریجی بودن خسارات ناشی از آلودگی صوتی

و نیز پنهان بودن آنها باعث ظهور مشکل حقوقی «ارزیابی میزان خسارات» وارده شده است به گونه ای که نمی‌توان دقیقاً و دفعتهً میزان خسارات ناشی از آلودگی صوتی را تعیین نمود.

۲-۲-۲. نظریه فرض تقصیر

این نظریه، در واقع تعدیل دو نظریه تقصیر و خطر است؛ به این معنا که به سختی بار اثبات نظریه تقصیر را دارد و نه سهلی نظریه خطر را. در این نظریه، مبنای تقصیر با تعادلی بنیادین پذیرفته شده است. بدین صورت که فرض بر این است که عامل ورود خسارت زیست‌محیطی مقصر است، لیکن باید با ارائه ادله‌ای خود را از زیر بار این مسئولیت برهاند. یعنی در مقام اثبات تقصیر این زیان دیده از آلودگی مدعی نیست که باید تقصیر عامل را اثبات نماید، بلکه این عامل ورود زیان است که باید عدم تقصیر خود را اثبات و خود را از زیر بار مسئولیت برهاند. براین اساس، در این نظریه فرض می‌شود که آسیب زننده به محیط‌زیست مقصر است، مگر اینکه با ارائه دلیل ثابت نماید که در ایجاد خسارت نقشی نداشته است. در این نظریه حمایت از محیط‌زیست، اصل قرار گرفته است. (ترکمن، پیشین، ۲۰).

۲-۲-۳. نظریه کار متعارف

بر اساس این نظریه، فعلی سبب ایجاد مسئولیت برای جبران خسارات زیست‌محیطی می‌گردد که نامتعارف و غیر عادی باشد. لذا اگر اقدامی متعارف انجام گیرد و در اثر این اقدام، خساراتی به محیط‌زیست وارد آید، شخص تنها در صورت اثبات تقصیر محکوم به جبران غرامت می‌گردد.. این نظریه، مورد انتقادات بسیاری قرار گرفته است، از جمله اینکه منظور از کار نامتعارف چیست و چه معیاری دارد؟ اگر منظور بی‌مبالاتی است، در واقع این نظریه، چیزی جز تکرار نظریه تقصیر نخواهد بود.

در حقوق بین الملل این نظریه قرابت بسیاری با نظریه خطا دارد، که بر اساس آن مسئولیت در برابر انجام اعمال تحقق می پذیرد که در حقوق بین الملل منع گردیده است؛ اعمالی که می توان مصادیق آنها را در مسئولیت بین المللی زیست محیطی تحت عنوان رایج اعمال خطایی و در مقابل نظریه اعمال منع نشده (مباح) در حقوق بین الملل یافت. (کاتوزیان، ۱۳۹۲، ۱۵).

۲-۲-۴. نظریه خطر در برابر انتفاع

نظریه «خطر در برابر انتفاع» مبنایی اقتصادی را برای توجیه مسئولیت بر می گیرند. به عبارت دیگر، این نظریه، مسئولیت شخص در برابر سودجویی و انتفاع وی قرار می گیرد. لذا هر کس سود اقامی را می برد، زیان آن را نیز تحمل نماید (من له الغنم فعلیه الغرم). علیرغم انتقاداتی که بر این نظریه، در سایر مسئولیت های مدنی از لحاظ توزیع دامنه خسارات میان عامل زیان و زیان دیده و همچنین بی طرفی آن نسبت به مسئولیت های بدون تقصیر وارد شده است، می تواند در حیطه خسارات زیست محیطی و در پیوند با «اقتصاد محیط زیست» نقش مطلوبی را ایفاء نماید. چرا که غالب فعالیت های منجر به تخریب محیط زیست در اثر فعالیت های انتفاعی حادث می گردد. (ترکمن، ۱۳۹۵، ۲۱).

۲-۲-۵. نظریه مسئولیت مطلق

منظور از مسئولیت مطلق که گاهی آن را مسئولیت محض نیز می نامند این است که به صرف ورود خسارت، عامل زیان مسئول جبران خسارت می باشد و حتی اگر مقصر هم نباشد در مقابل متضرر مطلقا مسئول می باشد (کاتوزیان، ۱۳۹۶، ۲۲۲). پس بنابراین در مسئولیت محض تقصیری وجود ندارد و جبران خسارت باید به وسیله کسی انجام شود که رفتار او سبب تام یا یکی از اسباب ورود ضرر است. کامل ترین نمونه ی مسئولیت مطلق در حقوق ایران، نهاد حقوقی غصب است.

۲-۲. نظریه انتساب

این نظریه مبنای فقهی دارد و می‌تواند تمام قواعد مربوط به ضمان در فقه امامیه را توجیه کند که برخی فقها نیز این موضوع را در آثار خود بیان کرده‌اند. در حقوق ایران نیز علی‌رغم تصریح ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی به مبنای تقصیر و نظر برخی حقوقدانان، قابلیت انتساب به شکل بهتری می‌تواند مسئولیت مدنی را توجیه کند. نظریه منتخب که همان نظریه انتساب است به عنوان مبنای مسئولیت می‌پذیریم که البته در فرض تعدد اسباب و انتساب ضرر به یکی از عاملین، ضرر به صورت مساوی تقسیم می‌گردد و در فرض وجود شدت و ضعف بین عاملین زیان به نسبت درجه تاثیر، خسارت توزیع خواهد شد (بهرامی، ۱۳۹۵، ۴۸).

۲-۳. شرایط تحقق مسئولیت ناشی از آلودگی صوتی

۲-۳-۱. انجام فعل زیانبار

انسان در جامعه‌ای که زندگی می‌کند، همواره در حال تلاش و فعالیت است. بسیاری از این فعالیت‌ها که اغلب برای تحصیل منفعت و دفع مضرت صورت می‌پذیرد، برای دیگران زیانبار است اما تقصیر محسوب نمی‌شوند و مرتکبان آنها هم، چه از نظر اخلاقی و چه از نظر حقوقی، مسوول نمی‌باشند زیرا لازمه زندگی اجتماعی پذیرش این گونه فعالیت‌ها است بنابراین برای مثال رقابت مشروع لازمه زندگی اجتماعی است و از نظر حقوق و اخلاق تقصیر محسوب نمی‌شود پس به صرف اینکه تاجر در جوار و همسایگی تاجر دیگر به شغل تجارت اشتغال دارد، تقصیری را مرتکب نشده است هرچند که فعالیت‌های وی موجب ضرر و تقلیل فروش تاجر همسایه شود و در نتیجه موجب تقلیل منافع متعارف مورد انتظار تاجر رقیب گردد.

البته به شرط اینکه قصد اضرار رقیب تجاری خویش را نداشته باشد زیرا در این صورت از حق خویش سوء استفاده نموده است و باید بر اساس مقررات سوءاستفاده از حق جوابگویی اعمال زیانبارش باشد. به طور کلی کسانی که در مقام اعمال و اجرای حق خویش هستند گاهی دیگران را در تنگنا قرار می دهند و ممکن است زبان های مادی و معنوی هم بر ایشان وارد آورند. اصولاً در اجرای هر حقی برای صاحب آن امتیازی پیش بینی شده است و هر حقی اختیار و اقتداری برای صاحب آن ایجاد می کند که این اقتدار بر ضرر دیگران است در غیر این صورت، حق مفهوم خود را از دست می دهد و بی ارزش می شود. اگر داشتن و نداشتن حق یکسان باشد باید گفت که آنچنان حقی دیگر حق نیست بنابراین نفس حق برای دارنده اش توانایی ایجاد می کند و این توانایی برای دیگران محدودیت می آورد، اگر عرف این گونه محدودیت ها را ضرر بداند، صاحب حق در صورت استفاده، مسؤول جبران ناشی از آنها نیست زیرا اجرای حق اصولاً نباید ضمان آور باشد.

مطابق اصول و قواعد مسئولیت مدنی ارتکاب هر فعلی که منجر به ورود خسارت گردد الزاماً به معنای مسئولیت مدنی شخص مرتکب نخواهد بود. بلکه علاوه بر وارد نمودن زیان باید آن عمل نامشروع باشد. بنابراین در خصوص آلودگی صوتی در فرضی انجام اقدامات آلاینده مسئولیت شخص را به دنبال خواهد داشت که عمل غیر قانونی و نامشروع بوده و خسارت از آن عمل ناشی شده و فعل زیانبار تحت یکی از عناوین معاف کننده قرار نگیرد.

در حقیقت، بایستی برای شناسایی فعل زیانبار معیاری داشته باشیم. برخی نظام های حقوقی برای شناسایی فعل زیانبار عنصر تقصیر را معیار قرار داده اند و برخی دیگر معیار نامشروع و یا غیر قانونی بودن را عنوان نموده اند. در حقوق ایران با توجه به قانون مدنی و موازین فقهی ضرر رساندن به دیگران اصولاً غیر مجاز است مگر اینکه عواملی وجود داشته باشد که فرد را از مسئولیت معاف کند.

ارتکاب فعل زیانبار باید در نظر اجتماع ناهنجار باشد و نیز در قانون برای آن مجوزی قرار داده نشده باشد. فعل زیانبار ممکن است فعل یا ترک فعل باشد. (دالوند، ۱۳۹۲، ۲۱).

هر چند مسئولیت مدنی ناشی از ضرر رساندن به غیر اغلب به صورت فعل زیانبار ایجابی تحقق پیدا می‌کند لیکن مسئولیت مدنی در قالب ترک فعل نیز پذیرفته شده است. بنابراین در برخی موارد عدم انجام یا خودداری از انجام فعل معینی برای فاعل آن مسئولیت ایجاد می‌کند (وصالی ناصح، ۱۳۹۲، ۵۰).

هنگامی که مسئولیت مدنی با جمیع شرایط و اصول مربوط به آن احراز گردید. (کاتوزیان، ۱۳۹۲، ۹) از لحاظ حقوقی مسأله نحوه جبران خسارات ناشی از آلودگی هوا مطرح می‌گردد. در واقع، پیش‌بینی ساز و کار حقوقی امکان جبران خسارات ناشی از آلودگی هوا یکی از تضمینات اساسی و در دسترس برای زیاندیده است.

در خصوص فعل زیانبار، تحلیلی قابل ارائه است؛ به این بیان که آیا در خصوص فعل زیانبار (خسارت زیست محیطی)، متعلق خسارت، انسان است یا محیط زیست (فضای آرام) رأساً خسارت دیده محسوب می‌شود؟ به عبارت دیگر قربانی خسارت، انسان است یا محیط زیست؟ ارزش این پرسش از آن روست که اگر محیط زیست قربانی خسارت و مستقلاً متعلق آن باشد، بدین معنا خواهد بود که منابع زیست محیطی از لحاظ حقوقی مستقلاً مورد حمایت قرار گرفته (ارزش ذاتی زیست محیط) و در تعیین مقدار خسارت نیز باید زیست-محیط خسارت دیده معیار قرار گیرد؛ ولی اگر انسان قربانی خسارت باشد، بدین معناست که ورود خسارت بر محیط زیست از جهت اینکه انسان از جهت سلامت جسم و روح خسارت می‌بیند، مسئولیت آور است و بایستی به ارزیابی خسارات وارد شده به «انسان‌های در معرض این آسیب»، صرفاً توجه کرد. به نظر نویسنده میزان و نوع مسئولیت در هر یک از دو طرف پاسخ، متفاوت است. گرچه این دو ملاک، قابل طرح است ولی تاثیر آن بر میزان و گستره مسئولیت مورد توجه قرار نگرفته است.

در حقیقت، در یک احتمال، محیط زیست را منشأ ورود خسارت به انسان دانسته اند. به دیگر بیان، برای محیط زیست ارزش ذاتی قائل نیستند، بلکه در نظر آنها، محیط زیست ارزش ابزاری دارد و به خاطر انسان دارای ارزش است و از این رو خسارت وارد به انسان باید ارزیابی شود. بنابراین بیشتر، رسیدگی به خسارت باید با درخواست شکایت شاکیان خصوصی بوده و حکم نیز براساس میزان خسارت وارد به شخص یا اشخاص صادر خواهد شد. ولی وجه دیگر این است که خسارت به خود محیط زیست، صرف نظر از بازتاب های آن و نیز قطع نظر از اشخاص صالح برای مطالبه و نحوه مطالبه قابل طرح است؛ یعنی که محیط زیست دارای ارزش ذاتی است. قوانین ایران از حیث تفسیر، تاب هر دو وجه را دارند؛ چرا که تعریفی مبنای گونه از خسارت زیست محیطی در این قوانین نیامده و تنها از ضرر و خسارت بحث به بیان آمده و در مواردی هم به خسارت زیست محیطی صرفا اشاره شده است.

از جمله می توان به مواد ۹ و ۱۰ قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست مصوب ۱۳۵۳؛ ماده ۲ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۷۴؛ ماده ۲ قانون حفاظت دریا و رودخانه های مرزی از آلودگی با مواد نفت مصوب ۱۳۵۴ اشاره نمود.

ماده ۹ قانون حفاظت و به سازی محیط زیست مصوب ۱۳۵۳ و ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی، این تعریف را از «آلودگی زیست محیطی» ارایه می دهد: «منظور از آلوده ساختن محیط زیست عبارت است از پخش یا آمیختن مواد خارجی به آب یا هوا یا خاک یا زمین به میزانی که کیفیت فیزیکی یا شیمیایی یا بیولوژیک آن را به طوری که زیان آور به حال انسان یا سایر موجودات زنده و یا گیاهان و یا آثار و ابنیه باشد تغییر دهد».

در رویکرد ابزاری به محیط زیست، «هرونوع آلودگی به معنای نقض حقوق موضوعه انسانها تلقی می شود و نوعی تقصیر است» (انصاری، ۱۳۸۷، ۲۹۵).

۲-۳. ورود خسارت

هر جا که نقصی در اموال ایجاد شد و یا منفعت مسلمی از دست برود و یا به سلامتی و حیثیت افرادی لطمه وارد آید، ضرری به بار آمده است. در برخی دعاوی در حقوق تطبیقی، منظور از خسارت، آسیبی است همراه با «اثر شدید» و عبارات دیگر استعمال شده از مفهوم خسارت شامل آسیبهای «قابل ارزیابی»، «محسوس»، «قابل اندازه‌گیری»، «شایان توجه» و... است و آنچه بیشتر از همه استعمال شده، عبارت «آسیب شایان توجه» به محیط زیست است (لوتار گوندلینگ، ۱۳۸۱، ۳۴۴).

گرچه معنای ضرر، همان معنای عرفی است (انصاری، ۱۳۷۵، ۳۷۲)، ولی ضرر یا خسارت در حوزه حقوق محیط‌زیست مفهوم وسیع‌تری از تلقی رایج از ضرر در حوزه مسئولیت مدنی دارد. این امر به نوبه خود، مسائل بغرنج و پیچیده حقوقی مربوط به تعیین زیان دیده ارزیابی خسارات و چگونگی جبران آنها را نیز مطرح می‌کند. این خسارات در زمینه آلودگی هوا می‌تواند شامل مواردی نظیر:

- آسیب به اموال: مانند ورود خسارات به محصولات کشاورزی ناشی از ذرات گرد و غبار و باران‌های اسیدی همچنین آسیب به حیوانات، تیرگی و فرسودگی ساختمان‌ها.
- آسیب به سلامتی: مانند بیماری‌های تنفسی، قلبی و عروقی و مسمومیت ناشی از گاز.
- از دست رفتن منفعت مسلم: مانند عدم امکان بهره‌برداری بهینه از محصولات کشاورزی، کاهش تولیدات باغی در اثر آسیب به برگ‌ها و غیره.
- آسیب به عناصر محیط‌زیست: نظیر گیاهان و جانوران و عناصر بی‌جان باشد.

- احراز مسئولیت آلوده کننده فرع بر ورود خسارت است و در صورتی می توان اقدام به اقامه دعوی مسئولیت علیه آلوده کننده هوا نمود که از اقدامات نامشروع و خسارتی وارد شده باشد.

نکته: مصادیق بسیاری از آسیب ها و صدماتی که ممکن است در آلودگی صوتی بر محیط، جسم و روح انسان وارد شود، در گفتار مربوط به ارزیابی آثار زیست محیطی آلودگی صوتی مطرح شد. آنچه که نویسنده در این قسمت بدان می پردازد تا از کلیات مربوط به مسئولیت مدنی فاصله بگیرد، این است که برای تشخیص، تبیین و ارزیابی فعل زیانبار و ضرر، می توان معیارهای مختلفی را در این اثر مطرح کرد؛ برای نمونه می توان موارد زیر را صرفاً طرح کرد ولی بررسی آن نیازمند گفتاری تفصیلی است که مجال آن در این پایان نامه نیست:

- معیارهای بیولوژیکی و علوم محیطی؛
- معیار آرامش و امنیت عمومی؛
- معیار مصلحت و اراده فردی دولت؛
- معیار فعالیت های انسانی؛
- معیار مکان و زمان.

هر یک یا مجموعه ای از این معیارها می تواند توسط مقنن برای تشخیص ضرر ناشی از آلودگی صوتی مدنظر قرار گیرد؛ به طور خاص باید در مهندسی مفهوم ضرر توسط معیار مکان و زمان چنین گفت که می تواند «مصادیق ضرر برحسب مکان متفاوت باشد و این در بیان مفهوم ضرر مؤثر است؛ بنابراین نمیتوان آن را مفهومی ثابت دانست» (یزدانیان، ۱۳۹۴، ۲۸۷). برای نمونه در تشخیص مفهوم ضرر صوتی ناشی از اقدامات، آنچه که در یک محیط

روستایی متعارف محسوب می‌شود، مانند نگهداری گاو و گوسفند، در محیط‌های شهری نامتعارف خواهد بود و یا مناطق شلوغ و پرجمعیت پایین شهر تحمل ضرر بیشتری دارد تا مناطق آرام و کم‌جمعیت بالا نشین شهر. همچنین سروصدای زیاد در بازار و اماکن عموم مانند سینماها و تماشاخانه‌ها متعارف و معمول محسوب می‌شود، در یک منطقه مسکونی مسلماً نامتعارف است (نبی‌زاده، ۱۳۸۴، ۵۲). تاثیر زمان بر تشخیص مفهوم ضرر و خسارت نیز همچنانکه در ماده ۴۲۶ قانون مدنی پذیرفته شده است می‌تواند در تشخیص خسارات زیست‌محیطی نیز به کار آید. در حقیقت آلودگی صوتی و مصادیق بسیاری از آن را، عرف در گذشته ضرر نمی‌دانست ولی امروزه در ضرر قلمداد کردن آن اندک تردیدی ندارد.

در برخی موارد نیز می‌توان به معیار دیگری در خصوص مسئولیت مدنی ناشی از نقض آرامش حاکم بر محیط به واسطه آلودگی صوتی توسل کرد؛ توضیح اینکه، برای ارزیابی خسارتهای زیستمحیطی در آن قسم از عناصر محیط زیست که نتوان هیچکدام از روشهای مذکور را به کار بست، می‌توان سنجید که مردم تا چه اندازه حاضرند برای در اختیار داشتن این موهبت طبیعی هزینه پردازند و میزان خسارت با توجه به تمایل مردم تعیین شود (ترنر، ۱۳۷۴، ۹۴). البته این شیوه بسیار هزینه‌بر و زمان‌بر خواهد بود و به دانش و تخصص زیادی در اجرا نیاز دارد. همچنین نتایج حاصل از این شیوه ممکن است نسبی، محتمل و مشروط باشد (موسوی و قیاسیان، ۱۳۹۰، ۳۳۶).

خسارت‌ها را می‌توان با تمسک به پرونده‌های حقوقی مطرح شده در دیگر زمینه‌ها تخمین زد؛ مانند کاهش قیمت املاک به دلیل آلودگی، یا کم شدن مشاغل به سبب آلودگی صوتی و دود (الکساندر کیس، ۱۳۸۴، ۱۰۳).

۲-۳-۳. رابطه سببیت

چندانکه پیشتر نیز گفته شد، در خسارات زیست‌محیطی، امکان مطالبه خسارت بسیار دشوار می‌شود. این امر بیشتر ناشی از ماهیت خسارت زیست‌محیطی، تکرر آلوده‌کنندگان یا

«آلوده کنندگان متعدد»، انگیزه پایین قربانیان خسارات زیست محیطی و مشکلات مربوط به اثبات رابطه سببیت است (بابایی مقدم، ۱۳۸۵، ۲).

«رابطه سببیت» رکن اساسی و عنصر حیاتی مسئولیت مدنی و ضمان قهری است. در توضیح این رابطه باید که بین ضرر وارده و تقصیر عرفا رابطه ای وجود داشته باشد، به نحوی که اگر آن تقصیر (فعل و ترک فعل) نمی بود، قطعاً ضرری حاصل نمی شد. قاعده فوق به عنوان یک قاعده عقلانی در مسئولیت مدنی پذیرفته شده است و اختلافی در آن نیست، ولی استثنائاتی در آن وجود دارد. رابطه سببیت علاوه بر اینکه، ایجاد مسئولیت می کند، قلمرو مسئولیت را نیز مشخص می کند. احراز رابطه سببیت، در موردی که، یک سبب خسارتی را به بار آورد، کار آسانی است، اما با توجه به آنکه حوادث اجتماعی به هم مرتبط بوده و معمولاً علت و سبب ضرر بیش از یکی است، لذا تعیین مسئول و احراز رابطه سببیت عمل دشواری است. دشواری احراز رابطه سببیت در تعدد اسباب باعث ارائه نظریاتی از جانب اهل فن شده است که در حقوق ایران، تاثیر این نظریه ها را در قوانین موضوعه شاهد هستیم و مهم ترین آنها، نظریه سبب متعارف و اصلی است که ماده ۳۳۲ قانون مدنی بیانگر آن است. (عسکری، ۱۳۹۴، ۱). در زمینه آلودگی زیست محیطی و صوتی احراز رابطه سببیت میان خسارات وارده و فعل زیانبار دشوارترین رکن در اثبات مسئولیت مدنی شخص آلوده کننده محسوب می گردد. بر اساس این رکن، اگر نتوان میان عامل ورود ضرر و فعل زیانبار رابطه سببیت برقرار نمود، نمی توان حکم به مسئولیت شخص آلوده کننده داد. این بحث بویژه در مواردی که در آنها تقصیر شرط ایجاد مسئولیت نیست، اهمیت ویژه ای دارد.

مسئولیت زیست محیطی خواه مبتنی بر نظام مسئولیت در حقوق عمومی باشد خواه از قواعد مسئولیت در حقوق خصوصی تبعیت کند، بدون وجود رابطه سببیت بین فعالیت های حرفه ای و وقوع خسارت محقق نمی شود. ضرورت وجود شرط مزبور در مسئولیت زیست محیطی به طور صریح در دستورالعمل نیامده ولی به طور ضمنی در چند مورد به آن

اشاره شده است. در تفسیرهای دستورالعمل (۱۳ recital, ۲۰۰۴ Directive) گفته شده که، «تمام اشکال خسارت‌های زیست‌محیطی از طریق نظام مسئولیت قابل جبران نیست؛ برای تحقق مسئولیت زیست محیطی باید یک یا چند عامل آلاینده معینا قابل تعیین وجود داشته باشد، خسارت ملموس و عینی بوده و رابطه سببیت بین خسارت و عامل آلاینده وجود داشته باشد.» بنابراین در موردی که آلودگی، وصف‌پراکنده و منتشر دارد و نمی‌توان آثار منفی محیط زیست را به عمل یا ترک عمل عوامل معینی منتسب کرد، مسئولیت زیست‌محیطی محقق نمی‌شود. (دستورالعمل ۱۳ recital, ۲۰۰۴ Directive).

دشواری اساسی در ارتباط با رابطه سببیت از نظر دستورالعمل اخیر الذکر این است که مسئولیت زیست‌محیطی می‌تواند در موردی که خطر وقوع خسارت در آینده نزدیک وجود دارد، محقق شود. چنین امری قابل انتقاد است زیرا با توجه به عوامل و ارکان سنتی مسئولیت مدنی وجود سه عامل: تقصیر، خسارت و رابطه سببیت لازم است. در حالی که به موجب مقررات دستورالعمل در صورتی که امکان کافی برای وقوع خسارت زیست‌محیطی در آینده نزدیک وجود داشته باشد، مسئولیت بهره‌بردار محقق می‌شود.

فصل سوم:

مسئولیت مدنی تولیدکنندگان آلودگی صوتی (ویژگی ها و روش های جبران)

۳- ۱. ویژگی‌های مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی

تحقق مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی از قواعد و ویژگی‌های خاصی پیروی می‌کند که در خصوص برخی، نویسنده از مدل مرسوم و عام در خصوص خسارات پیروی می‌کند ولی در برخی موارد تحلیلی نو در خصوص مسئولیت مدنی ناشی آلوده‌کننده صوتی پیش می‌نهد.

۳- ۱- ۱. امکان‌سنجی پیروی نظام مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی از قواعد مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی هوا

این گفتار گرچه به اندک نوشته می‌شود ولی اهمیتی بسیار دارد. در حقیقت، همچنان که برخی نویسندگان خارجی اشاره کرده‌اند، از آنجایی که اصولاً صوت جریانی است که توسط اختلاف فشار موجود در هوا ایجاد می‌شود، بنابراین اگر هوایی نباشد جریان صوتی نیز ایجاد نمی‌گردد، از این رو آلودگی صوتی، نوعی آلودگی هوا است (Schoch, et al ۲۰۰۳، ۴۵). در صورتی که این سخن پذیرفته شود، از حیث مبانی بیولوژیکی و فیزیکی، گرچه یکسانی میان آلودگی صوتی و هوایی وجود خواهد گرفت ولی مدل نقض حق در این دو عرصه متفاوت است و نمی‌توان قائل به این همانی شد؛ خصوصاً حق بر فضای آرام

که عمده‌ترین حق نقض شده در اثر آلودگی صوتی است و به صورت مجزا نیز بحثی را در کتاب الدیات به خود اختصاص داده است. هم چنانکه به فرض تساوی میان دو نوع آلودگی، تحلیل مسئولیت مدنی ناشی از این آلودگی و بررسی تفاوت‌ها و یا شباهتها میان دو نوع مسئولیت مدنی ضروری خواهد بود (به جهت طرح نخستین بار این بحث).

۳- ۱- ۲. ماهیت دیه ناشی از آلودگی صوتی، مجازات یا مسئولیت مدنی

در باب الدیات کتب فقهی، قواعدی راجع به حمایت از حس شنوایی در برابر آسیب‌ها و صدماتی که ممکن است در اثر عمد یا بی‌احتیاطی به آن وارد آید پیش بینی شده است. بنابر قواعد این باب، دیه از دست رفتن حس شنوایی در صورت عدم بازگشت آن یک دیه کامل انسان، و در صورت بازگشت برای آن ارش تعیین می‌شود (شهید ثانی، ۱۴۱۷، ۲، ۳۵۰). در خصوص چهره واقعی دیه ناشی از آلودگی صوتی، سخن این است که آیا ماهیتی از قبیل جبران تمامی خسارت و ضرر دارد و یا چهره کیفری دارد؟ ضرورت این پرسش از آن روست که گاه چندین حق مرتبط در اثر آلودگی صوتی مورد نقض قرار می‌گیرد نظیر سلامت جسم و نیز آرامش محیط و ضروری است که پاسخ پرسش پیش گفته مشخص شود تا دانست «آیا دادگاه می‌تواند بابت این نوع خسارات حکمی به غیر یا افزون بر دیه بدهد یا خیر» (بابایی، ۱۳۹۴، ۵۶). خصوصاً در صورتی که چهره کیفری این نهاد مد نظر باشد، باید بر اساس ممنوعیت «طل حق» و «نظریه احترام اموال و حق‌ها» هیچ حقی جبران نشده باقی نماند و از این رو بایستی افزون بر دیه، مابقی خسارات نیز مورد حکم قرار گیرد.

۳- ۱- ۳. توجه به قواعد مسئولیت در حقوق عمومی به منظور جبران کامل

خسارات ناشی از آلودگی صوتی

برای تبیین این ویژگی ضروری است که منظور از ماهیت مسئولیت در حقوق عمومی مبرهن شود. منظور از ماهیت مسئولیت این است که آیا نظام مسئولیت ناشی از خسارت‌های زیست محیطی تابع قواعد مسئولیت در حقوق عمومی است یا از نظام مسئولیت

مدنی در حقوق خصوصی پیروی می‌کند. به نظر می‌رسد که سیاست‌های زیست‌محیطی حافظ «فضای آرام» بایستی از قواعد مسئولیت در حقوق خصوصی فاصله گرفته و به «قواعد حقوق عمومی مسئولیت» قرابت یابد.

توضیح آنکه، می‌دانیم که قواعد مسئولیت مدنی در حقوق خصوصی با قواعد مسئولیت در حقوق عمومی از دو جهت تفاوت اساسی دارند، نخست در اهدافی است که هر یک از آنها دنبال می‌کنند. هدف قواعد مسئولیت در حقوق عمومی حمایت از منافع جامعه و حقوق عمومی است (کاتوزیان) (۱۵ص) (۱۳۸۳) در حالیکه در حقوق خصوصی هدف جبران خسارت‌های وارد به اشخاص و یا اموال خصوصی است. همچنین این دو رشته حقوق از لحاظ طرز کار و روش با هم متفاوت هستند برای نمونه از نظر قلمرو مسئولیت، تعریف مسئولیت و عوامل توجیه‌کننده مسئولیت با هم برابر نیستند.^۱

در کشورهایی که قواعد سنتی (مسئولیت در حقوق خصوصی) برای جبران خسارت‌های زیست‌محیطی مورد استناد قرار می‌گیرد، موارد اعمال مسئولیت محض منحصر به فعالیت‌هایی است که فهرست آنها را قانونگذار مشخص می‌کند (مانند قانون مسئولیت زیست‌محیطی ۱۹۹۰ آلمان و قانون جبران خسارت زیست‌محیطی دانمارک ۱۹۹۴). با وجود این، در برخی کشورها مسئولیت محض برای خسارت زیست‌محیطی نسبت به هر نوع فعالیت اعمال می‌شود و اعمال آن محدود به فعالیت خاصی نیست؛ نظیر قانون جبران خسارت زیست‌محیطی ۱۹۸۶ سوئد؛ در حالیکه در نظام مسئولیت زیست‌محیطی بر مبنای حقوق

^۱ Clarke, Chris, (۲۰۰۰), "Update Comparative Legal Study on. Environmental Liability," available at the Commission's Website, ۲۰۰۰, at: ec.europa.eu/environment/liability/pdf/legalstudy.pdf, pp ۱۱- ۱۲.

عمومی، قلمرو مسئولیت محض به فعالیتهای خاصی، محدود نمی شود و ماهیت و نوع فعالیت هم در آن بی تأثیر است.^۱

از نظر مبنای مسئولیت نیز دو نظام حقوقی با هم تفاوت دارند. در حقوق عمومی علی الاصول مبنای مسئولیت، محض است در حالیکه طبق قواعد حقوق مدنی در بسیاری از کشورها تقصیر و یا ترکیبی از مسئولیت دو به عنوان مبنا پذیرفته شده است و رویه قضایی در توجیه مسئولیت محض با سختی مواجه است. تفاوت دیگر این دو نظام مسئولیت به مفهوم خسارت برمی گردد، در قواعد مسئولیت مدنی مفهوم خسارت ناظر به معنای خاصی که عبارت است از: ضرر به اموال و حقوق خصوصی اشخاص برمی گردد و در مورد قابلیت مطالبه خسارت های زیست محیطی با استناد به قواعد مسئولیت مدنی سنتی تردید فراوان وجود دارد (قانون مسئولیت مدنی ایران، قانون مدنی آلمان، قانون مسئولیت مدنی فرانسه و...؛ مگر اینکه از حق بر محیط زیست سالم و پاکیزه به عنوان یک حق بنیادین یاد شود و هر نوع خسارت بر آن به معنای لطمه بر حق بر امنیت انسان تلقی شود.^۲

در این خصوص برخی از حقوقدانان خسارت زیست محیطی را خسارت به شخص یا جامعه افراد ندانسته بلکه جهان طبیعی را به عنوان «دارائی مشترک ملت‌ها» دانسته و به یک مال و شیء تشبیه شده که استفاده از آن متعلق به جامعه است.^۳

پس باید در این خصوص یا به فکر تمهید سیاست خاص مسئولیت ناشی از خسارت زیست محیطی بود.

^۱. Ibid.

^۲. ۱۶flour(Jacques), luc Aubert(jeansavaux(Eric),),(۲۰۰۳), Les obligation, Le fait juridique,Armand Collin, p ۷۶.

^۳. Viney (G),JOURDAIN(P),(۲۰۰۱), les effets de la responsabilité, LGDJ, p ۱۷۸.

از دیگر تفاوت‌های عمده دونه نظام مسئولیت این است که مقررات حقوق مدنی طبق قاعده، نسبت به آینده اثر دارد؛ در حالی که قواعد حقوق عمومی اغلب بدون توجه به تاریخ وقوع خسارت اعمال می‌شود.

همچنین بین دو نظام مسئولیت از نظر مسائل دادرسی نیز تفاوت وجود دارد. محاسبه و ارزیابی خسارت‌های زیست محیطی نیازمند داده‌ها و اطلاعاتی است که از مرزهای مسئولیت و تصمیم مدنی فراتر می‌رود و در تصمیم به جبران چنین خسارت‌هایی گاهی منافع و اهداف سیاسی و عمومی تعارض پیدا می‌کند و در این زمینه تصمیم‌گیری برای قاضی دشوار است. پس نظام مسئولیت حقوق عمومی و اداری باید قواعدی برای مقابله با چنین خسارت‌هایی پیش‌بینی کند و قواعد مسئولیت مدنی سنتی در این زمینه کنار گذاشته شود.^۱

تفاوت مهم دیگر دو نظام مسئولیت در عوامل توجیه کننده یا دفاع در مسئولیت است؛ (کاتوزیان، ۱۳۷۸، ۳۳۷) توضیح اینکه، در سیاست مسئولیت زیست محیطی مبتنی بر حقوق عمومی میزان و نوع عوامل رافع مسئولیت با دقت تعیین نشده و در این باره به اصول کلی همانند رعایت مقررات و «مدیریت خوب انجام فعالیت» استناد می‌شود؛ زیرا برخلاف حقوق مدنی، در حقوق عمومی دولت نمی‌تواند به شخصی اجازه فعالیت بدهد و در سوی دیگر او را مسئول تلقی کند، اما در حقوق خصوصی گفته می‌شود مجوز دولتی با حفظ حقوق اشخاص ثالث داده می‌شود و استفاده از آن منوط به رعایت حقوق سایرین است. (کاتوزیان

(۱۳۸۷

^۱. Bergkamp, Lucas, (۲۰۰۳), Liability and Environment Private and Public Law Aspects of Civil Liability for Environmental Harm in an International Context liability for environmental harm in an international context, the hague kluwer international law, at. <http://jel.oxfordjournals.org/cgi/reprint/۱۵/۳/۴۲۷.pdf>, p ۲۰۵.

۳- ۱- ۴. نسبت تحذیر و تقصیر عامل (حقیقی یا حقوقی) آلودگی صوتی

نقش قاعده تحذیر در مسئولیت مدنی اشخاص بدین صورت تبیین می‌گردد که اگر تنها یکی از دو طرف تحذیر مقصر بود تنها همان شخص مقصر ضامن جبران تمام خسارات می‌گردد و اگر تقصیر از جانب دو طرف باشد، هر یک به میزان تقصیر خود ضامن است و در صورتی که هیچ یک از این دو مقصر نبودند، دولت بر پایه نفی ضرر غیر متدارک، ضامن جبران خسارت گردد. نقش قاعده در مسئولیت مدنی دولت به طور خاص نیز در جایی است که دولت محذر است و اگر به تمام شرایط قاعده عمل نماید و تفصیری نیز در تحقق خسارت نداشته باشد و محذر الیه به تحذیر دولت بی‌توجهی نماید، دولت ضامن نخواهد بود. اما اگر دولت تحذیر را به نحو شایسته انجام ندهد و یا به جهات دیگری مقصر باشد، در این حالت اگر محذر الیه نیز مقصر باشد، دولت ضامن جبران خسارات به اندازه‌ای می‌گردد که مقصر بوده است، ولی اگر محذر الیه هیچگونه تقصیری نداشته باشد و در واقع تحذیر به نحو صحیح رخ نداده باشد، دولت ضامن جبران تمام خسارات می‌گردد.

یکی از شرایط اساسی برای استفاده قاعده و احراز عدم مسئولیت هشداردهنده، ضرورت و الزام اعلام وجود خطر به نحو صریح و متعارف به مخاطبان است؛ بدین معنا که هشداردهنده می‌باید افراد را از وجود خطری که ممکن است مال یا جان آن را در معرض تلف یا نقص قرار دهد، آگاه سازد تا از نزدیک شدن به خطر دوری نمایند.

ب) هشدار می‌باید قبل از وقوع حادثه داده شود و چنانچه بعد از وقوع حادثه مراتب اعلام گردد، به مثابه عدم وجود هشدار خواهد بود.

ج) وسایل هشدار دهنده می‌باید متناسب با نوع خطر و محیط باشد.

ه) هشدار گیرنده خود را در معرض خطر قرار داده باشد.

و) ورود صدمه نباید ناشی از اقدام عمدی هشداردهنده باشد (موسوی بجنوردی، ۱۳۷۹، ۱۶۴؛ زراعت، ۱۳۸۸، ۱۷۳).

براساس مفاد قاعده تحذیر، اگر هشداردهنده به نحو موثر هشدار دهد و در عین حال آسیب دیده اعتنا نکند و آسیب ببیند، مسئولیت مدنی منتفی می‌گردد. اما اطلاق چنین حکمی صحیح نیست؛ چرا که باید نوع عمل خطرآمیز هشدار دهنده نیز مورد کنکاش واقع شود. این نقش تقصیر در مسئولیت مدنی هشدار دهنده اقسامی دارد:

الف) اگر عمل خطرآفرین هشداردهنده، ضروری، اجتناب‌ناپذیر و قانونی باشد، بی‌شک قاعده تحذیر اجرا می‌گردد و هشداردهنده از مسئولیت مدنی معاف می‌گردد؛ برای نمونه، ساخت و ساز عاری از خطر نیست، اما اگر عمل هشداردهنده غیرقانونی باشد و مثلاً بدون داشتن پروانه ساختمانی اقدام به ساخت و ساز نماید و در عین حال آسیب دید نیز به هشدار او توجه نکند و خود را در معرض آسیب قرار دهد، نمی‌توان به طور کلی، هشداردهنده را از مسئولیت معاف نمود؛ چرا که عمل او غیرقانونی بوده و یکی از عوامل تحقق آسیب است. اما از سوی دیگر، آسیب‌دیده نیز به دلیل بی‌توجهی به هشدار، خود را در معرض آسیب قرار داده است و عادلانه نیست که مسئولیت تمام خسارت برعهده هشداردهنده قرار گیرد. لذا با لحاظ تقصیر هشداردهنده و آسیب‌دیده نظریه منصفانه آن است که جبران بخشی از خسارت و نه تمام آن، بر عهده هشداردهنده قرار گیرد.

ب) صورت دیگر آن است که هشداردهنده به نحو موثر هشدار ندهد. در این فرض غالب نظریات بر این امر مبتنی است که هشداردهنده مسئول جبران خسارت است، اما از سوی دیگر ممکن است که آسیب‌دیده نیز علم به خطرناک بودن مکان داشته و در عین حال، اقدام به ورود در این مکان نموده است که در این صورت از یکسو بر مبنای قاعده اقدام، مسئولیت از عهده هشداردهنده مرتفع می‌گردد، اما از سوی دیگر بر مبنای قاعده تحذیر و رعایت نشدن شروط آن، مسئولیت هشداردهنده ثابت می‌گردد. در این صورت

نظریه منصفانه آن است که جبران تمام خسارت بر عهده هشداردهنده قرار نگیرد و بخشی از خسارت بر عهده چنین شخصی قرار گیرد (ر. ک زراعت، ۱۳۸۸، ۱۷۳).

قاعده فقهی تحذیر را می‌توان نوعی تکلیف مثبت (positive) دولت یا دیگر افراد در مطلع کردن شهروندان در خصوص خطرات کارخانه و یا سایر فعالیت‌های صوتی دانست. این قاعده با حق دسترسی به اطلاعات زیست‌محیطی قابل ارزیابی است که در صورت ترک آن، مسئولیت دولت محقق خواهد شد.

۳- ۱- ۵. فعل یا ترک فعل منجر به مسئولیت مدنی دولت یا سایر اشخاص

عمده‌ترین منابع سرو صدا در محیط‌های شهری ناشی از وسایل حمل و نقل می‌باشد که شامل حمل نقل جاده‌ای و هواپیماها و قطار می‌باشد. ترازهای صوتی ناشی از وسایل حمل و نقل جاده‌ای (شامل موتورسیکلت، ماشین‌های سواری ماشین‌های سنگین و نیمه سنگین) سهم عمده‌ای در تولید آلودگی صوتی شهرها دارند. از منابع دیگر سر و صدا در جوامع شهری می‌توان به فعالیت‌های صنعتی و فعالیت‌های ساختمانی و تجهیزات و دستگاه‌های موجود در محیط زندگی و منزل اشاره نمود که هریک سهم مشخصی را در تولید آلودگی صوتی زیست‌محیطی دارند.

۳- ۱- ۵. ۱. بند اول: استانداردهای آلودگی صوتی

در فاصله بین یک تا دو دهه اخیر در اکثریت کشورهای جهان توجه خاصی نسبت به مسئله صدا و آلودگی ناشی از آن بوجود آمده که منجر به تدوین آئین‌نامه‌ها و اجرای قوانین خاص مبارزه با آلودگی صوتی در آن کشورها شده است. در کشور ما نیز اقداماتی در خصوص مبارزه با این آلاینده زیست‌محیطی آغاز شده که برای دستیابی به شرایط بهینه و بمنظور بررسی و برآورد تاثیرات صدا لازم است دو نوع استاندارد در ایران تعیین شود.

استاندارد شماره (۱) (Ambient or environment standards)

این استاندارد حد آستانه مجازی را برای محیط‌های مختلف شهری تعیین می‌نماید در صورتی که هر فردی چه به عنوان عابر و یا بعنوان ساکن در یک منطقه مسکونی و یا به عنوان شاغل در یک منطقه تجاری یا صنعتی استانداردهای مجاز زیست‌محیطی قرار داشته باشد دچار عوارض سوء صدا نخواهد گردید.

استاندارد شماره (۲) (Emission standards)

با استفاده از این استاندارد و میزان ترازهای خروجی منابع ایجادکننده صدا قابل مقایسه و ارزشیابی می‌باشد استانداردهای زیست‌محیطی لازم است بمنظور آسایش و آرامش انسان تعیین شود لذا شفاف نمودن و تعیین دقیق این استانداردها به نوع رفتار فرهنگ و آداب و رسوم و بالاخره به ساختار فیزیکی شهرها بستگی خواهد داشت. به همین دلیل در تعیین این نوع استاندارد ها در کشورهای مختلف تفاوت‌هایی دیده شده است.

۳- ۱- ۵- ۲. روش‌های کنترل و کاهش آلودگی صوتی

جهت کنترل و کاهش آلودگی صوتی و روش‌های مختلفی وجود دارد که در زیر خلاصه ای از آنها ذکر شده است:

جهت کنترل آلودگی صوتی باید سه مرحله مد نظر قرار گیرد:

۱. کاهش و کنترل صدای منبع تولیدکننده صوت

۲. کاهش و کنترل صدا در مسیر انتشار صوت

۳. کاهش و کنترل صوت در محل دریافت صوت

مرحله اول مربوط به تولیدکننده گان وسایل حمل و نقل و خودروسازان و به طور کلی سازنده گان تجهیزات می‌باشند که باید قوانین اجرا کردن استاندارد ساخت تجهیزات و اجبار اجرای آن توسط دولت تدوین شود.

در مرحله دوم و سوم هم باید قوانین خاصی در خصوص پیمانکاران ساختمانی کنار منابع سر و صدا تدوین شود از جمله راهکارهای کاهش و کنترل سر و صدا در زیر آمده است.

۱. تبدیل به احسن نمودن خودروهای فرسوده

به علت قدیمی و یا فرسوده بودن خودروها صدای تولیدی از اجزای مختلف آنها مثل موتور اکروز و سیستم انتقال نیرو در حد بالایی قرار دارد. به عبارتی چنانچه خودروهای قدیمی با خودروهای جدید جایگزین گردند علاوه بر کاهش آلودگی هوای منتشره از آنها میزان صدای تولیدی نیز در حد قابل توجهی کاهش می‌یابند.

۲. استفاده از سدهای اکوستیکی

کی از راه‌های مناسب جهت جلوگیری از انتشار صدا، به نواحی مجاور خیابان‌ها استفاده از دیواره‌هایی است که دارای جنس و طول شکل و ارتفاع و طراحی ویژه می‌باشند.

مصالح مورد استفاده در ساخت و طراحی این دیواره‌ها در مقدار کاهش صدای آنها تاثیر بسیار زیادی دارد.

۳. جلوگیری از تردد خودروهای سنگین در خیابان‌های فرعی در شب

در روز معمولاً برای خودروهای سنگین و کامیون‌ها ممنوعیت تردد در سطح شهر وجود دارد. به همین دلیل این وسایط نقلیه سنگین مجبور به تردد در شب می‌شوند و به علل مختلف مانند تعجیل در رسیدن به مقصد و ممنوعیت استفاده از بعضی مسیرها خیابان‌های فرعی را که از مناطق مسکونی عبور می‌کنند بر می‌گزینند و چون در حال حمل بارهای سنگین هستند. آلودگی صوتی بالایی را در این مناطق ایجاد می‌کنند. به علت اینکه مسیرهای فرعی از مناطق مسکونی عبور می‌کنند و خیابان‌های اصلی در میان مناطق تجاری

قرار دارند و این مناطق در شب فعال نیستند بنابراین در صورتی که مسیرهای تردد خودروهای سنگین در شب از مسیرهای اصلی صورت گیرد آلودگی صوتی مناطق مسکونی در شب کاهش خواهد یافت.

۴. استفاده از پوشش گیاهی

پوشش گیاهی اگر دارای ارتفاع کافی عرض و تراکم مناسب باشد می‌تواند صدای ناشی از ترافیک بزرگراه‌ها را کاهش دهد استفاده از پوشش گیاهی علاوه بر کاهش صدا، اثرات روانی مطلوبی نیز در بردارد و برای ایجاد یک پوشش گیاهی نیاز به فضای زیاد می‌باشد.

۵. استفاده از آسفالت‌های متخلخل

در خصوص تماس سطح تایر با سطح جاده عوامل موثر در ایجاد صدا شکل و نوع لاستیک ماشین همچنین نوع قدمت آسفالت مورد استفاده مهم می‌باشد هر چه سطح جاده هموار تر و دارای تخلخل بیشتری باشد صدای تولیدی کمتر خواهد بود.

۶. عایق بندی ساختمان‌ها

در حالت کلی مواد جاذب صوتی میزان تراز صوت را کاهش می‌دهند و برای ساختمان‌ها می‌توان از مصالح مناسب جهت جذب صوت دریافتی یا انعکاس آن از سطح ساختمان استفاده کرد.

دیوارهای آجری عایق‌های صوتی بسیار خوبی هستند ولی در جذب صوتی بسیار فقیر می‌باشند و با ترکیب یک مانع با چگالی بالا می‌توان در کاهش بیشتر سر و صدا در ساختمان‌ها استفاده کرد. (خدمات الکترونیک، شهرداری تهران، سامانه اینترنتی ۱۳۷، استانداردهای آلودگی خودروهای شهرداری منطقه ۱۵).

هر نوع صدایی که انسان تمایل به شنیدن آن نداشته باشد و به گونه این نسبت به آن احساس آزرده‌گی کند یا سبب ایجاد آسیب و اختلال اعصاب شنوایی شود در حکم آلودگی صوتی شناخته و تعریف می‌شود مطابق بند ۲ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی نحوه جلوگیری از آلودگی صوتی که در تاریخ ۱۳۷۸/۴/۱ به تصویب هیأت وزیران رسیده است. آلودگی صوتی عبارت است از: پخش و انتشار هرگونه صوت و صدا و ارتعاش بیش از حد مجاز و مقرر در فضای باز (غیر سرپوشیده) براساس ماده ۲ همین آیین‌نامه حد مجاز یا استاندارد آلودگی صوتی توسط سازمان محیط‌زیست با همکاری دستگاه‌های ذیربط تهیه و به تصویب شورایعالی حفاظت محیط‌زیست می‌رسد.

استاندارد میزان صوت برحسب کاربری محل متفاوت است کمترین آن برای محل‌های مسکونی است که در شب حدود ۳۵ دسی بل تعیین شده است این میزان تقریباً ساکت‌ترین حالتی است که در نظر گرفته شده و به اندازه صدا در اواخر شب در یک روستا است در این استاندارد بیشترین مقدار هم ۶۵ دسی بل تعیین شده است. این میزان صدا تقریباً به اندازه صدای یک اجتماع ۱۰ تا ۲۰ نفره است که با هم صحبت می‌کنند و با صدای بچه‌هایی که در کلاس بی معلم سرو صدا می‌کنند. این استانداردها سازمان حفاظت محیط‌زیست وضع کرده است اما با بودن این استانداردها متأسفانه هنوز شهروندان شب‌ها را با صدای زیاد کارگران ساختمانی و خودروها و موتورسیکلت‌های پر سر و صدا می‌کنند.

این استانداردها سازمان حفاظت محیط‌زیست وضع کرده است اما با بودن این استانداردها متأسفانه هنوز شهروندان شب‌ها را با صدای زیاد کارگران ساختمانی و خودروها و موتورسیکلت‌های پر سر و صدا می‌کنند.

وضعیت آلودگی صوتی در تهران بر حسب زمان و مکان متفاوت است. اگر در حاشیه یکی از خیابان‌های شهر تهران زندگی می‌کنید باید نهایت صدا در داخل منزل ۳۵ دسی بل باشد در حالی که در این شرایط حدود ۵۰ تا ۶۰ دسی بل است یعنی حدود ۲ برابر استاندارد

است میزان ۲ برابر عددی است اما واحد دسیل لگاریتمی است لذا وقتی ۴۰ دسی بل می‌شود به این معنی است که ۱۰ برابر انرژی صوتی اضافه می‌شود یعنی ۱۰ برابر از حد مجاز بیشتر می‌شود اگر ۵۰ دسی بل شود یعنی ۱۰۰ برابر انرژی صوتی بر فرد وارد می‌شود (توکلی، علیرضا، آلودگی‌های صوتی، آبان ۱۳۹۷)

۳- ۱- ۶. قواعد خاص مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی در محیط کار

قواعد مربوط به صدا در محیط کار را می‌توان زیرمجموعه خسارات ناشی از کار و در محیط کار قلمداد کرده و از قواعد و قوانین حوزه کار در این خصوص استفاده کرد؛ اشخاصی که در هنگام کار در اثر صدای ناهنجار دچار آسیب‌های شنوایی و روانی می‌شوند و مطابق این قانون می‌توانند ادعای خسارت نموده و جبران آن را از دادگاه خواستار شوند.

در ماده ۱ مصوبه شورای عالی حفاظت فنی راجع به آیین‌نامه کارهای سخت و زیان‌آور (مصوب ۱۳۷۱/۹/۲۰)، کار سخت و زیان‌آور چنین تعریف شده است: «کار سخت و زیان‌آوری است که در آنها عوامل شیمیایی، فیزیکی، مکانیکی و بیولوژیک محیط کار غیر استاندارد بوده و در اثر اشتغال کارگر، تنفسی بالاتر از ظرفیت‌های جسمی و روانی در او ایجاد شود که نتیجه آن بیماری شغلی و عوارض ناشی از آن می‌باشد».

آیین‌نامه حفاظت در برابر صدای ترافیک جاده‌ای انگلستان در ۱۲ ژوئن ۱۹۹۰ حدود مجاز انتشار صدا را به هنگام ساخت یا ایجاد تغییرات اساسی در جاده‌ها و راه‌آهن‌ها تعیین کرده است، اگر حدود مجاز با رعایت موارد مختلف در ساخت جاده نمی‌تواند اعمال شود لازم است به طرق دیگری از جمله نصب موانع مختلف صوتی این حدود مجاز را اعمال نمود.

در ارتباط با کنترل صدا قواعد و قوانینی به تصویب رسیده است و مجرب است که در این خصوص به قواعد مربوط به صدا در انگلستان پرداخته: در انگلستان قواعدی تحت عنوان قوانین ایمنی شغلی وجود دارد که هدف آن کاهش آسیب‌های ناشی از کاربر کارگران و کارمندان است. از آنجا که یکی از آسیب‌های جدی و غیر ملموس، ناشی از صدای محیط کار می‌باشد. در اینجا قوانین ایمنی شغلی انگلستان را به عنوان نمونه‌ای از قوانین مربوط به کنترل صدا مطرح می‌نماییم:

یکی از مهم‌ترین و قدیمی‌ترین قواعد ایمنی کار در انگلستان قانون مدنی جبران خسارت است. در توجیه ارتباط این قانون با قواعد مربوط به صدا باید گفت که خطرات و حوادث شغلی باعث وارد آمدن آسیب‌هایی به شاغلین می‌گردد و آسیب‌دیدگان معمولاً از قوانین و مقررات عادی شبه جرم استفاده می‌کنند تا خسارات وارده به آنها جبران شود. وجود قانون جبران خسارت باعث شد تا قوانین جهت حمایت از آسیب‌دیدگان محیط‌های کاری به تصویب برسد که توسط آن خسارت وارد آمده به این گروه از افراد جبران شود.

اشخاصی که در هنگام کار در اثر صدای ناهنجار دچار آسیب‌های شنوایی و روانی می‌شوند مطابق این قانون می‌توانند ادعای خسارت نموده و جبران آن را از دادگاه خواستار شوند، نتیجه اینکه با توجه به ضمانت اجرای فوق صدای محیط و وسایل و عوامل آسیب رسان به حداقل ممکن می‌رسد. این قانون قدیمی و بنیادی باعث شد که پارلمان انگلستان مقررات اجباری دقیق‌تری را در جهت ایمنی در رفاه کارکنان و کارگران ارائه نماید که از آن جمله می‌توان به قانون بهداشت و اصول اخلاقی کار آموزان (۱۸۰۴) قانون کارخانجات (۱۹۶۰) قانون دفتر اداری فروشگاه‌ها و تاسیسات راه آهن (۱۹۶۳) و قانون معدن (۱۹۴۵) اشاره نمود که از همه مهم تر قانون متمرکزی تحت عنوان قانون بهداشت و ایمنی محل کار (۱۹۷۴) که باعث شد

فضایی ایجاد شود که از طریق اجرای مقررات خاصی با مشکلات مشخص برخورد شود. (مایرزون، تورمن، ۱۳۹۴، ۹۸).

۳- ۱- ۷. هدف و مسئولیت مبارزه با آلودگی صوتی

۳- ۱- ۷. هدف از برقراری مسئولیت مدنی ناشی از خسارت‌های ناشی از آلودگی صوتی

درباره مسئولیت مدنی ناشی از خسارت‌های زیست‌محیطی در برخی از کشورهای اتحادیه اروپا مانند: آلمان، فنلاند، سوئد، دانمارک قوانین خاص وجود دارد و در برخی دیگر مانند: فرانسه، ایتالیا، اسپانیا، انگلستان، هلند همان قواعد سنتی مسئولیت مدنی برای جبران خسارت‌های مذکور اعمال می‌شود. با توجه به اینکه خسارت‌های خاص زیست‌محیطی به استناد قوانین مدنی و مسئولیت مدنی قابل مطالبه نیست، بسیاری از کشورها قوانین خاصی درباره تجاوز به محیط‌زیست دارند. فرانسه، آمریکا، دانمارک، فنلاند مثال‌هایی از این گونه کشورها هستند. (کاتوزیان، انصاری، ۱۳۹۳، ۲۱۴).

(البته در این موضوع اختلاف نظر وجود دارد) بر این اساس، این امر نشان‌دهنده آن است که در در مورد مفهوم خسارات زیست‌محیطی هم اختلاف نظر وجود دارد. برخی معتقدند که خساراتی که به اشخاص یا اشیاء از طریق محیط‌زیستی که در آن زندگی می‌کنند وارد می‌شود، خسارت زیست‌محیطی گویند. در اینجا محیط‌زیست منبع خسارت است نه زیان‌دیده. (رجبی، ۱۳۹۱، ۱۵۹). برخی دیگر معتقدند که خسارات ناشی از آلودگی است و مرتبط با همه خساراتی است که در کاهش عناصر طبیعی (آب، هوا، صدا) دخیل است. از سوی دیگر، ضرر و خسارت زیست‌محیطی را به طور مضیق تنها با اشاره به منابع طبیعی یا موسع شامل ضرر به مطلوبیت محیط‌زیست نیز تعریف کرده‌اند و در مجموع، صرف ایجاد آلودگی به معنی ضرر و خسارت زیست‌محیطی محسوب نمی‌شود. (حبیبی، ۱۳۹۵، ۳۴۴).

بنابراین به نظر می‌رسد که میزان تأثیرات منفی خسارت زیست‌محیطی به ویژه در حوزه آلودگی صوتی می‌تواند بسیار بیشتر از خسارات ناشی از آلودگی صوتی در حوزه حقوق خصوصی افراد باشد. (ترکمن، ۱۳۹۵، ۵۲).

حقوق‌دانان برای حق برخورداری از محیط‌زیست سالم چهار رکن قائل هستند که عبارتند از:

۱. حق مشارکت شهروندان در اتخاذ تصمیمات زیست‌محیطی
۲. حق دسترسی به اطلاعات زیست‌محیطی
۳. حق برخورداری از آموزش‌های زیست‌محیطی
۴. حق دادخواهی زیست‌محیطی (همان، ۵۳).

این موضوع ارتباط متقابلی با بحث آلودگی صوتی دارد چرا که آلودگی صوتی هم باعث ایراد خسارت به اشخاص است و از سوی دیگر، محیط‌زیست را نیز متأثر می‌نماید. در خسارات وارد بر اشخاص، شاید ضوابط مسئولیت مدنی در جبران خسارت‌ها با ابهامات کمتری مواجه باشد ولی در خصوص خسارات وارد بر محیط‌زیست ابهاماتی وجود دارد که در مباحث آتی به آن پرداخته خواهد شد. علی‌ای حال، هدف را در موضوع مانحن فیه این موارد مشخص می‌نماید:

۱- قربانیان خسارات ناشی از آلودگی صوتی انگیزه بسیار کمی نسبت به پیگیری و مطالبه خسارات وارده بر خود را دارند (کاتوزیان، ۱۳۹۳، ۲۹۰) و بعضاً انسان‌ها توجهی به ورود خسارت ناشی از آلودگی صوتی به خود ندارند که به نظر می‌رسد به علل ذیل محقق شود:

- ورود خسارت‌های ناشی از آلودگی صوتی با گذر زمان محقق می‌شود و چه بسا میان تحقق فعل زیانبار و بروز ضرر سالیان متمادی فاصله باشد.

- اساساً در تمامی خساراتی که جنبه عینی ندارد و فعل زیانبار با واسطه یک واقعیت غیر مادی (همچون آلودگی صوتی) تأثیر می‌گذارد، به نظر می‌رسد در مقایسه با افعال زیانباری که دارای صیغه مادی و عینی هستند، عرفاً کمتر مورد توجه قرار می‌گیرند.

- اثبات رابطه سببیت بین آلودگی صوتی و ورود زیان به اشخاص مشکل است.

- ارزیابی خسارت‌ها ناشی از آلودگی صوتی نیز با عنایت به دخالت عنصر گذر زمان در تشدید آثار آلودگی صوتی از اهمیت و ویژگی‌ها خاص برخوردار است.

- تعیین خواهان و خوانده دعو مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی نیز در دو حوزه خسارات وارده بر انسان و خسارات صرفاً زیست‌محیطی حائز اهمیت است. (ترکمن، ۱۳۹۵، ۵۵).

بنابراین با توجه به دلایل پیش گفته، هدف بررسی تحلیلی آلودگی صوتی با نگاه حقوقی و انطباق این موضوع زیانبار با احکام مسئولیت مدنی است که واجد آثار تئور، علمی و نیز عملی خواهد بود.

۳- ۱- ۷- ۲. مسئولان مبارزه با آلودگی صوتی

ضمن توجه به قوانین و مقررات بیان شده که در ابعاد مختلف سازمان‌های دولتی و غیردولتی و حتی اشخاص حقیقی را به نوعی با موضوع آلودگی صوتی مرتبط می‌نماید، مستند به قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست، سازمان حفاظت از محیط‌زیست متولی اصلی جلوگیری از آلودگی صوتی در کشور می‌باشد. همچنین مستند به قانون شهرداری از وظایف شهرداری است که در محدوده شهرها، موضوع آلودگی‌ها را کنترل نماید که این وظیفه شهرداری‌ها با تصویب قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست، مستند به ماده ۲۰ آن قانون، نیز مورد اشاره قرار گرفته است.

با توجه به مجموع مطالب بیان شده در این مبحث و به عنایت به قوانین و مقررات مذکور بر می‌آید که نظام‌های حقوقی حاکم بر موضوع جلوگیری از آلودگی صوتی واجد خلا یا ایرادات مؤثری که مبارزه با آن را مختل‌نماید، نمی‌باشد ولی از سوی دیگر، آنچه به نحو جدی خودنمایی می‌نماید، آن است که در سطوح مختلف اجتماع (مردم و متولیان قانونی مبارزه با آلودگی) اعتقاد راسخ مبنی بر انجام وظایف وجود ندارد. در واقع، آنچه هنگام وضع قوانین راجع به محیط‌زیست باید مورد توجه قانون‌گذاران قرار گیرد، اهمیت دادن به تشویش و نگرانی فکری موجود درباره محیط زیست در کل سیستم حقوقی است. (انصاری، ۱۳۹۱، ۱۶۶).

در بخش قوانین و مقررات حتی ملاحظه می‌شود که موضوع حفاظت از محیط‌زیست در زمره اعمال حاکمیتی دولت قرار گرفته است. البته عدم اعتقاد راسخ در خصوص جلوگیری از آلوده نمودن محیط‌زیست به ابعاد اقتصادی و میزان توسعه در کشورها نیز ارتباط کامل دارد.

در این خصوص هر کشوری را باید در ظرف زمانی و مکانی خود، تحلیل و توصیف نمود و توجه به نحوه اقدام کشورهای توسعه یافته و عملکرد آنها در حوزه مبارزه با آلودگی‌ها، اگر چه می‌تواند آثار فراوان و مثبتی را عاید کشور نماید ولی نکته حائز اهمیت آن است که کشورهای در حال توسعه از جمله ایران از حیث اقتصادی، صنعتی و رشد تکنولوژی به نظر می‌رسد همانند کشورهای توسعه یافته به مرحله تعامل با محیط‌زیست رسیده باشند و هم اکنون در مرحله بهره‌برداری صرف با نگاه اجمالی مبتنی بر حفظ محیط‌زیست قرار دارند و انتقال بدون مطالعه ضوابط کشورها توسعه یافته به کشورها دیگر مناسب نبوده و هزینه‌ها اقتصاد و اجتماعی زیاد را بر دولت تحمیل خواهد نمود. بنابراین در حوزه قواعد و احکام تکلیفی مرتبط با آلودگی صوتی، اجرای کامل قوانین فعلی می‌تواند وضعیت مطلوبی را ایجاد نماید. (موسوی، ۱۳۹۲، ۳۵۶).

همچنین در خصوص احکام وضعی همچون جبران خسارت‌ها ایجاد شده ناشی از آلودگی صوتی نیز قوانین عمومی حاکم بر موضوع ضمان قهر یا مسئولیت مدنی به تکمیل قواعد و احکام تکلیفی پرداخته‌اند و در این باره ابهامی به چشم نمی‌خورد که در مباحث آتی به تحلیل این موضوع پرداخته خواهد شد.

۳-۱- ۷-۳. نظرات در مورد مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی

همان‌گونه که پیشتر بیان گردید، چنانچه آلودگی صوتی یا هر نوع دیگر از آلودگی فقط موجب خسارت زیست‌محیطی شود، برخی معتقدند: از طریق مکانیزم مسئولیت مدنی‌اید همچون سایر خسارات و ضررها اقدام شود. این گروه، تلاش نموده‌اند تا خسارت‌های زیست‌محیطی این چنینی را با انطباق با ارکان مسئولیت مدنی سنتی (ضرر - سببیت - فعل زیانبار) اثبات نمایند تا نظام مسئولیت مدنی سنتی در این خصوص راهگشا باشد. (رجبی، ۱۳۹۱، ۱۸۷ و ۱۸۸).

این دسته همچنین معتقدند که در نظام مسئولیت مدنی ناشی از خسارت‌های زیست‌محیطی، اثبات تقصیر که از ارکان مسئولیت مدنی سنتی است، راهگشا نمی‌باشد. در این خصوص غالب کشورها با توجه به «اصل آلوده‌کننده باید بپردازد» به سمت مسئولیت محض یا مسئولیتی که مبتنی بر احراز رابطه سببیت است، حرکت کرده‌اند. البته با توجه به ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی ایران، خسارت‌های زیست‌محیطی نیز مبتنی بر تقصیر است.

از دیگر مواردی که می‌توان به آن اشاره نمود، موضوع دفاعیات خواننده در خصوص آلودگی‌های زیست‌محیطی صرف است. به عنوان نمونه: آلوده‌کننده می‌تواند استناد نماید که بر طبق آخرین یافته‌های علمی و فنی اقدام نموده است ولی علیرغم آن، باعث ایراد خسارت به محیط زیست شده است. شایسته بیان است که در نظام مسئولیت مدنی، صرف نظر از آنکه مبنای مسئولیت محض باشد یا مبتنی بر تقصیر و... بررسی تقصیر خواننده ارتباط مؤثر با مفهوم عرف دارد. یعنی رفتار انسان متعارف در همان شرایط خارجی حادثه ملاک

سنجش عمل فرد وارد کننده زیان قرار می‌گیرد. حال اگر فردی به نحو علمی و براساس معیارهای یافت شده تخصصی که متعارف نیز می‌باشد، اقدام به ایجاد آلودگی صوتی نماید، در نظام سستی مسئولیت مدنی که مبتنی بر تقصیر است، مسئولیتی ندارد ولی همین فرد در نظام خاصی که باید از محیط‌زیست حمایت کند چون برخلاف اصل احتیاط عمل کرده، مسئول است زیرا این اصل بیان می‌کند که تا زمانی که دانش قاطع و یقینی وجود ندارد، نباید اقدام نمود. (علی اکبر، ۱۳۹۴، ۴۸).

۳-۲. آثار مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی

چنانچه تمام ارکان مسئولیت مدنی جمع باشد و موانع نیز رفع گردد، منجر به ایجاد رابطه دینی بین زیان‌دیده از آلودگی صوتی و فرد ضرر زننده می‌شود و این فرد می‌تواند جبران زیان‌های وارده بر خود را مطالبه کند همچنین زیان زننده نیز ملزم خواهد بود خسارت‌ها را جبران نماید. (ترکمن، ۱۳۹۵، ۱۰۱).

حمایت از زیان دیدگان در برابر آثار خطرناک ناشی از آلودگی‌های زیست‌محیطی و الزام به جبران خسارات ناشی از آلودگی، هدف اصلی رژیم‌های مسئولیت مدنی در این حوزه است. به دیگر سخن، مسئولیت‌های مدنی در این حوزه به چگونگی و نحوه جبران خسارات ناشی از این آلودگی می‌پردازند. با توجه به میزان روزافزون خسارات ناشی از آلودگی صوتی بویژه بر اموال، اشخاص و سایر عناصر محیط‌زیست ما نیازمند تحول جدی در مبانی حقوقی مسئولیت در این زمینه پیش‌بینی ضمانت‌های ویژه خسارات زیست‌محیطی هستیم.

در اینجا این سؤال اساسی مطرح است که آیا می‌توان در رژیم کنونی حاکم بر مسئولیت مدنی با تمسک بر ضمانت‌ها و قواعد رایج در حقوق مسئولیت مدنی به جبران خسارات ناشی از آلودگی صوتی پرداخت؟ و سال اساسی‌تر اینکه چگونه و تحت چه شرایطی امکان

اعمال ضمانت‌های مدنی برای مقابله با آلودگی صوتی وجود داشته و چه مشکلات و موانعی در این خصوص قابل بررسی است.

پیش فرض اساسی این است که امکان جبران خسارات ناشی از آلودگی صوتی به دلیل ماهیت و ویژگی‌های خاص این قسم از آلودگی‌ها کمتر توسط حقوق مسئولیت مدنی حمایت می‌شود و در بسیاری از موارد با توجه به اصول و قواعد حقوقی حاکم بر حقوق مسئولیت مدنی بویژه در نظام‌های ملی که مسئولیت مدنی زیست‌محیطی را هنوز بر مبنای نظریه تقصیر استوار نموده‌اند بسیاری از خسارات حاصل از آلودگی صوتی به مرحله جبران خسارت نمی‌رسد و بسیاری از آنها جبران نشده باقی می‌ماند لذا همان‌گونه که بحث خواهد شد، حقوق مسئولیت مدنی در زمینه جبران خسارات ناشی از آلودگی صوتی با چالش‌های جدی مواجه است و در زمینه اعمال ضمانت‌های مدنی عرصه محدودی وجود دارد که این امر مستلزم تصویب قوانین ویژه و نیازمند تحول اساسی در رژیم حقوقی حاکم بر مسئولیت‌های مدنی زیست‌محیطی و شکل‌دهی قواعد خاص حاکم بر مسئولیت مدنی ناشی از این قسم از آلودگی‌هاست. (مشهدی، ۱۳۹۵، ۵۹).

ضمانت‌های مدنی مقابله با آلودگی صوتی از دو جنبه قابل بررسی است: یکی آن در قراردادهای که به دنبال آن پیش‌بینی بحث «مسئولیت قراردادی» مطرح می‌شود و شامل آن دسته از تعهدات و شروط زیست‌محیطی می‌شود که در قراردادهای بویژه قراردادهای عمرانی پیش‌بینی گردیده و دیگری ضمانت‌های ناشی از «مسئولیت قهری» می‌شود که مربوط به آن دسته از اقدامات آلاینده‌ای می‌گردد که به موجب قانون نسبت به آنها دعوای مسئولیت مدنی مطرح و به دنبال آن بحث جبران خسارات ناشی از آلودگی هوا به میان می‌آید. (همان، ۵۹).

البته زیان زننده باید خسارت‌های مسلم و مستقیم و ترمیم نشده ناشی از آلودگی زیست محیطی و صورتی را جبران نماید. همچنین شایسته بیان است که نظریات جدید آثار دیگری

را نیز برای مسئولیت مدنی برشمرده اند. از جمله: نقش مجازاتی مسئولیت مدنی و نیز دفع ضرر توسط مسئولیت‌مدنی و توجه به خسارات آنی همچنین استقرار مجدد برابری بین اشخاص (کاتوزیان، ۱۳۹۳، ۵۲۶-۵۳۶) اما چنانچه که بین حقوق دانان متفق علیه است اثر جبرانی مسئولیت مدنی است. (السنهور، ۲۰۱۵، ۲۱۵).

۳-۲-۱. نظریه جبران کامل خسارت

در صورتی که تمام شرایط و ارکان مسئولیت مدنی جمع شده باشد، زیان‌دیده حق پیدا می‌کند جبران خسارتی که به او وارد شده است را مطالبه نماید. عامل ورود زیان نیز ملزم می‌شود ضرری که به بار آورده است را جبران کند بنابراین رابطه‌ای بین زیان‌دیده و عامل ورود آن به وجود می‌آید. رابطه‌ای که در نتیجه مسئولیت مدنی ایجاد شده است. جبران خسارت اثر اصلی مسئولیت مدنی می‌باشد که بدون آن، بحث از مسئولیت بی‌فایده خواهد بود.

۳-۲-۲. خسارت‌های قابل جبران

در یک معنی ضرر مترادف معنی خسارت می‌باشد و در معنی دیگر آن عبارت است از مالی که باید از طرف عامل زیان به زیان‌دیده پرداخت شود. بنابراین می‌توان گفت خسارات قابل جبران شامل تمامی ضررها، اعم از مادی، معنوی، مالی و صدمات جسمانی می‌شود. (به طور مثال خسارات وارده به املاک، صدمات جسمانی و سلامت و...).

۳-۳. ارزیابی خسارت ناشی از آلودگی صوتی مبتنی بر قواعد حقوقی و

فقهی

در خصوص ارزیابی خسارات زیست‌محیطی که آلودگی صوتی نیز جزئی از خسارت‌های زیست‌محیطی می‌باشد، دو نظر وجود دارد عده‌ای معتقدند که عناصر زیست‌محیطی دارای ارزشی ذاتی هستند که قابلیت ارزش‌گذاری مادی را ندارند، چرا که

تمامی عناصر یک پیکره زیست محیطی بر یکدیگر تاثیر می‌گذارند و یک بخش از آن را نمی‌توان مستقل از دیگری ارزیابی کرد، به باور این گروه خسارت به یک بخش از محیط زیست، خسارتی است که بر همه ارکان وجودی آن تاثیرگذار است، حال آنکه توانایی درک این خسارت‌ها در یک برهه‌ی زمانی و مکانی برای ما غیر ممکن است. استدلال حقوقی باورمندان به این اندیشه این است که علاوه بر اینکه معیار درستی برای قیمت‌گذاری وجود ندارد، ارزیابی عناصر زیست محیطی در قالب ارزش‌گذاری مادی به معنای فروش جرم است و این خود مجوزی است برای دارندگان توانایی مالی تا در مقابل کسب سود بخشی از محیط زیست را مورد تجاوز قرار دهند. (صارمی؛ رضا پور، ۱۳۹۵، ۳۱۸).

فرد اجلی و اعلا‌ی جبران خسارت در مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی زیست محیطی و صوتی (و همچنین در کلیه ضررها) بازگرداندن وضع زیان‌دیده به حالت قبل از ورود ضرر می‌باشد.

نکته حائز اهمیت در موضوع مزبور، آن است که در موارد امکان بازگرداندن وضع زیان‌دیده به حالت قبل از ورود ضرر وجود ندارد. به عنوان مثال: چنان چه آلودگی صوتی با صدا بسیار شدید باعث تخریب آثار تاریخی و فرهنگی شود یا آنکه مثلاً: باعث از بین رفتن جانوران در طبیعت شود، فرض برگرداندن زیان‌دیده به حالت قبل غیرممکن به نظر می‌رسد. همچنین در خصوص ضررهایی همچون: ترس، اضطراب، استرس، خستگی روحی و جسمی و خسارتهایی از این دست که از آلودگی صوتی ناشی می‌شود همچنین کاهش شنوایی و بازگرداندن به وضعیت قبل از ورود ضرر غیرممکن است و باید طریق دیگر را جستجو نمود. به هر حال، در اکثر موارد ضرر قابل جبران می‌باشد ولی محوشدنی نیست.

راه دیگر که در جبران خسارت به نظر می‌رسد با توجه به ویژگی‌ها آلودگی صوتی و صدا که به مرور باعث ایجاد خسارت می‌گردد، در بازگرداندن زیان دیده به حالت قبل از

وقوع ضرر متمرثر باشد، از بین بردن منبع ضرر است. لیکن این وجه از جبران خسارت در آلودگی صوتی به نظر می‌رسد بیشتر نسبت به آینده اثر را داشته باشد و مانع استیفا حق از سو زیان‌دیده جهت جبران خسارت‌ها قبل از آن نمی‌باشد همچنین طرق و نحوه جبران خسارات ناشی از آلودگی صوتی نیز از روش‌ها کلی جبران خسارات در حوزه حقوق مسئولیت مدنی تبعیت می‌کند. (کاتوزیان، پیشین، ۱۰) در ذیل هر کدام از موارد فوق‌الذکر توضیح می‌گردد.

۳-۱. اعاده به روش سابق

در قلمرو حقوق محیط‌زیست، اعاده وضع به حالت سابق، بهترین و مناسب‌ترین روش جبران خسارت است.

طرق و نحوه جبران خسارات ناشی از آلودگی زیست‌محیطی و صوتی نیز از روش‌های کلی جبران خسارات در حوزه حقوق مسئولیت مدنی تبعیت می‌کند. با این حال با توجه به ویژگی‌های خاص خسارات ناشی از آلودگی صوتی برخی از روش‌ها جبران و الزامات ناشی از آنها به عنوان ضمانت حقوقی اهمیت داشته و مسائل حقوقی ویژه خود را دارند.

۳-۲. از بین بردن منبع ضرر

از بین بردن ضرر بخشی از تدابیر پیشگیرانه است که امروزه در پرتو اصل مشهور «احتیاطی» مورد توجه نظام حقوقی فرانسه قرار گرفته و از نوآوری‌ها لایحه ۲۰۰۵ مسئولیت مدنی فرانسه به شمار می‌رود. گاهی از بین بردن منبع ضرر و توقف و یا جلوگیری از فعالیت‌ها آلوده‌ساز می‌تواند به عنوان یک روش پیش‌گیرانه اتخاذ گردد. به موجب ماده ۳-۱۶۲ کد محیط‌زیست فرانسه «در موارد که خطر قریب الوقوع خسارت وجود دارد، متصد بدون فوت وقت و به هزینه خود تدابیر پیشگیرانه‌ای را به منظور جلوگیری یا محدود کردن اثرات آن اتخاذ خواهد نمود. در صورت باقی بودن خطر، بهره‌بردار بدون فوت وقت، محتوا و نتیجه

اقدامات پیش‌گیرانه اتخاذ را به اطلاع مقامات پیش‌بینی شده در ماده ۲- ۱۶۵ خواهد رساند». (مشهدی، ۱۳۹۵، ۶۶).

۳-۳-۳. جبران نقدی خسارت

برای جبران خسارت ناشی از آلودگی صوتی اصول مختلفی وجود دارد. در حقوق کنونی ایران در مورد جبران خسارت رویه‌های مختلفی اتخاذ شده است. از آن جا که اهداف آن‌ها در کلیه نظام‌ها یکسان نیستند، شیوه تامین آن‌ها و اجرای تعهد نیز یکسان نیست با وجود این عمده‌ترین اهداف مسئولیت مدنی در اکثر نظام‌ها جلب رضایت زیان دیده، جبران خسارت و اعاده وضع پیشین زیان دیده می‌باشد. امروزه شایع‌ترین روش جبران خسارات جبران نقدی آنهاست که از طریق پرداخت مبلغی از ناحیه شخص مسئول آلودگی به شخص زیان‌دیده صورت می‌گیرد. اصولاً پرداخت خسارات نقدی ناشی از امکان تقویم آن به پول است. همین امر باعث شده است که در خصوص مبانی، رژیم حقوقی و نحوه تقویم و ارزیابی خسارات در حوزه محیط‌زیست و خسارات آلودگی اختلافات و بحث‌های گوناگونی مطرح شود. (ترنر، ۱۳۹۵، ۹۴).

بنابراین، بهترین و کامل‌ترین طریق جبران خسارات وارده بر محیط زیست اعاده وضع به حالت سابق است پرداخت ضرر و زیان وارد شده، براین اساس دادگاه‌ها با توجه به ارزش مواهب طبیعی باید تا آنجا که ممکن است از میان اقسام روش‌های جبران خسارت از روش اعاده وضع به حالت سابق استفاده نمایند (فهیمی و مشهدی، ۱۳۸۹، ۴۸). اما در صورت عدم امکان جبران خسارت از طریق اعاده وضع به حالت سابق مسئله الزام به پرداخت ضرر و زیان وارد شده که راه حل ثانوی جبران خسارت است مطرح می‌گردد، که در اینجا تعیین میزان غرامت در رویه‌ها و اسناد بین المللی تابع اصول پرداخت غرامت «عادلانه»، «مناسب»، «متعارف»، «معقول» و «کامل» است که با توجه به مکانیزم‌های بازار از جمله قیمت مواهب

زیست محیطی در بازار، ارزش اقتصاد ادی منتسب به مواهب زیست محیطی، تمایل افراد به پرداخت هزینه و روش هزینه جایگزینی صورت می‌گیرد (ترنر، پیشین، ۹۴).

۳-۳-۴. وسایل تأمین جبران خسارت ناشی از آلودگی صوتی

آلودگی صوتی مستند به قانون مجازات اسلامی و قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا، جرم محسوب می‌شود. ملاحظه می‌گردد که در نظام حقوقی ما موضوع جبران خسارت بزه‌دیده در فرضی که مجرم شناسایی نشود (غیر از موارد منصوص مانند قتل)، توسط دولت انجام نمی‌گیرد.

در خصوص آلودگی صوتی در حالی که جرم محسوب می‌شود، ملاحظه می‌گردد که در بسیاری از موارد، مجرم شناسایی نمی‌شود (همچون آلودگی موجود در شهرهای بزرگ) بنابراین در اینجا امکان جبران دولتی خسارت مقدور نیست. اما در فرضی که موضوع آلودگی صوتی با صدای موجد خسارت جرم محسوب نمی‌شود، از همان شیوه‌های عمومی تأمین جبران خسارت استفاده می‌شود. این شیوه‌ها از قبیل موارد ذیل می‌باشند:

۱. ایجاد مسئولیت تضامنی
۲. بیمه اجباری مسئولیت. در این خصوص می‌توان به ماده ۳ قانون تأمین اجتماعی و نیز قانون بیمه اجباری وسایل نقلیه موتوری زمینی اشاره نمود که نقش به سزایی در جبران خسارات زیان دیده خواهد داشت. در خصوص آلودگی صوتی نیز می‌توان از این مکانیزم با استفاده از ابزار قانون گذاری استفاده نمود.
۳. صندوق تأمین جبران خسارت، که نمونه عینی آن در نظام حقوقی ما، ماده ۱۰ قانون بیمه اجباری وسایل نقلیه موتوری زمینی است که البته تسری آن به موضوعات دیگر از جمله آلودگی صوتی بدون تصریح قانونی مقدور نمی‌باشد.

۳-۵. دادگاه صالح و قانون حاکم

نظر به آنکه در خصوص آلودگی‌های زیست‌محیطی از قبیل آلودگی صوتی در نظام حقوقی ایران، روش دادرسی و دادگاه اختصاصی پیش‌بینی نشده است، لذا چنانچه موضوع مسئولیت مدنی ناشی از آن مطرح گردد، طبق ضوابط مندرج در ماده ۱۱ قانون آیین دادرسی مدنی: «دعوی باید در دادگاهی اقامه شود که خوانده در حوزه قضایی آن اقامتگاه دارد.» همچنین چنانچه موضوع مسئولیت مدنی به تبع جرم آلودگی صوتی پیگیری شود، مجوزی خواهد بود برای عدول خواهان از ضوابط تعیین دادگاه صالح و عدول از صلاحیت دادگاه محل اقامت خوانده و به تبع آمر کیفری می‌تواند دعوی جبران خسارت‌های ناشی از جرم را در همان محکمه کیفری اقامه نماید. (علی اکبر، ۱۳۹۴، ۱۱۰).

در خصوص قانون حاکم نیز صرف نظر از قوانین و مقررات مربوط به آلودگی صوتی که پیشتر به آن اشاره شد، موضوع جبران خسارت منحصر بر اساس قانون مسئولیت مدنی خواهد بود و قانون خاصی که خسارات زیست‌محیطی ناشی از آلودگی صوتی را نیز مجزا نموده باشد، وجود ندارد.

۳-۶. خسارات صرفاً زیست‌محیطی ناشی از آلودگی صوتی

یکی از اساسی‌ترین موضوعاتی که در زمینه مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی ایجاد اختلاف نظر بین حقوق‌دانان شده است، این مسأله است که آیا خساراتی که صرفاً محیط‌زیست را در بر می‌گیرند صرف نظر از ضرر وارده به اشخاص، از طریق موازین بین‌المللی قابل جبران است یا خیر؟

اصولاً ارتباط آلودگی صوتی با ضررهایی که صرفاً به خود محیط زیست وارد می‌شود، امروزه چندان محل اختلاف نیست اگرچه شاید در مورد سایر آلودگی‌های زیست‌محیطی همچون آلودگی آب و آلودگی خاک این نوع آسیب و خسارت بیشتر ملموس باشد؛ ولی

آلودگی صوتی نیز از این موضوع مستثنی نمی‌باشد. در حوزه حقوق بین‌الملل می‌توان به کمیسیون‌های ذیل اشاره نمود:

۱. کنوانسیون مسئولیت مدنی به خاطر خسارات وارده بر محیط‌زیست در اثر اقدامات خطرناک (لوگانو، ۱۹۹۳).

۲. کنوانسیون مسئولیت بین‌المللی خسارات ناشی از اشیاء قضایی (۱۹۷۲).

۳. دستور العمل شورای اروپا در مورد مسئولیت ناشی از تجاوز به محیط‌زیست (۲۰۰۴)

۴. و....

به طور کلی اختلاف نظر اساسی بر سر آن است که آیا محیط‌زیست و آثار ناشی از آلودگی بر آن (از جمله آلودگی صوتی) را باید از مجرای حقوق عمومی بررسی و جبران نمود یا آنکه حقوق خصوصی، خاصه مباحث مسئولیت مدنی این ظرفیت را دارا می‌باشد.

ضمن احتراز از ورود به مباحث بنیادین حقوقی، باید گفت: نفوذ متقابل حقوق عمومی و خصوصی تشخیص ماهیت شعبه‌های علم حقوق را دشوار می‌سازد به ویژه گسترش روزافزون حقوق عمومی و دخالت دولت در امور اقتصادی، حتی قدیمی‌ترین رشته‌های حقوق خصوصی را خالص نگذاشته است. (کاتوزیان، ۱۳۹۳، ۸۲). لیکن اولاً: هدف از قواعد حقوق عمومی حمایت از منافع جامعه است. ثانیاً: قواعد حقوق عمومی، امری است در حالی که قواعد حقوق خصوصی، بر مبنای احترام به اراده اشخاص استوار است. ثالثاً: ضمانت اجرای قواعد حقوق عمومی و خصوصی برابر نیست و در حقوق خصوصی فصل خصومت می‌شود (توسط دولت). (کاتوزیان، ۱۳۹۳، ۱۴).

فایده تشخیص این دو نوع قواعد از یکدیگر در مقام عمل مشخص می‌شود که عبارتند

از:

۱. در مقام تفسیر قراردادهای حقوق عمومی به جای تحقیق در مورد قصد مشترک طرفین باید دید حفظ منافع عمومی چه اقتضا می‌کند.
۲. اموال و مشترکات عمومی که دولت با ولایت از طرف عموم اداره می‌کند تابع قواعد عمومی مربوط به سایر اموال نیست و.... (کاتوزیان؛ ۱۳۹۳، ۸۶).

علیرغم اختلاف اساسی موجود در هدف مسئولیت مدنی (که جبران خسارت وارده است) با نظام حقوقی حاکم در زمینه حفاظت محیط‌زیست که مبتنی بر اصل پیشگیری و احتیاط و نیز جلوگیری از ورود ضرر است، به نظر می‌رسد هیچ‌گونه مابیتی بین این دو حوزه وجود ندارد. بدین صورت که در حوزه عمومی با وضع قوانین و مقررات مالیاتی، کیفری و کنترلی، نظارتی تلاش می‌شود از ورود خسارت جلوگیری به عمل آید و در فرض ورود ضرر از طریق آلودگی را مجازات نمایند و این مطلب هیچ‌گونه تعرضی بین قواعد حقوق عمومی و نظام مسئولیت مدنی و الزام فرد خاطی به جبران خسارت وارده به وجود نمی‌آورد.

همچنین به نظر می‌رسد مفهوم مال در حوزه محیط‌زیست نیز ذی مدخل است و این شبهه که محیط‌زیست به دلیل آنکه ملک خصوصی افراد محسوب نمی‌شود و خسارت‌های وارده به آن نیز از مجرای مسئولیت مدنی قابل مطالبه نیست، بدون دفاع است و در مقایسه محیط‌زیست و اجزا و ارکان آنها با نهاد وقف در حقوق اسلام که علیرغم داشتن مالیت، ملک موقوف^۱ علیهم محسوب نمی‌شود، می‌توان گفت: محیط‌زیست با تمام اجزا و ارکان خود علیرغم داشتن مالیت، ملک کسی محسوب نمی‌شود و وفق اصل چهل و پنجم قانون اساسی که تصریح نموده است:

انفا و ثروت‌ها عمومی در اختیار حکومت اسلامی است و با توجه به ماده ۱۴ قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست مصوب ۱۳۵۳/۳/۲۸ و نیز ماده ۱۸ قانون شکار و صید مصوب ۱۳۴۶/۳/۱۶ و نیز تبصره ۲ ماده ۲۹ قانون جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۷۴/۲/۳ سازمان حفاظت محیط‌زیست به نمایندگی از عموم و نیز حکومت اسلامی وظیفه مطالبه خسارات

وارد بر محیط‌زیست را از آلوده‌کنندگان محیط‌زیست از طریق صوت با رعایت ارکان و احراز شرایط مسئولیت مدنی دارا می‌باشد. (ترکمن، پیشین، ۶۳-۶۴).

نکته حائز اهمیت در این حوزه آن است که اشخاص حقیقی و نیز اشخاص حقوقی (غیر از سازمان حفاظت محیط‌زیست و سایر سازمان‌هایی که نسبت به این امر وظیفه قانونی دارند) امکان مطالبه خسارات وارده بر محیط‌زیست را دارا نمی‌باشند. (کاتوزیان، ۱۳۹۳، ۲۸۹). در مجموع می‌توان گفت: خسارت‌ها صرفاً زیست‌محیطی ناشی از آلودگی صوتی نیز از مجرا قانون مسئولیت مدنی قابل مطالبه می‌باشد.

۳-۴. رویه قضایی در حوزه آلودگی صوتی

ماده ۶۱۸ قانون مجازات اسلامی - مستقیماً - ربط با آلودگی صوتی است و نیز در رویه قضایی، اکثر را به آن استناد داده شده است. بنابر این ماده، «هر کس به ا هیاهو و جنجال یا حرکات غیر متعارف یا تعرض به افراد موجب اخلال نظم و آسایش و آرامش عمومی گردد یا مردم را از کسب و کار باز دارد به حبس از سه ماه تا یک سال و تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد». در برخی آراء نیز آلودگی صوتی از مصادیق قسمت انتهایی ماده ۶۳۸ قانون مجازات اسلامی (قسمت تعزیرات) دانسته شده است (ر. ک به رای شعبه ۹ کیفری ۲ قزوین به شماره ۶۷-۹)؛ اخلال در نظم از طریق بلند کردن صدای ضبط اتومبیل. در حوزه مدنی نیز می‌توان به دادنامه‌های زیر اشاره کرد:

- قضیه شکایت اهالی روستای قزانچی به طرفیت شرکت راهسازی و سنگ شکن بنادر که اقدام به ایجاد آلودگی صوتی، صداهای ناهنجار و دود می‌نمود (دادنامه- های شماره ۶۵۸- ۱۳۸۴/۵/۲۲ کلاسه پرونده ۱۵۱/۳۸۸۱/۸۴ و ۶۷۰- ۸۴/۵/۲۵ کلاسه پرونده ۱۰۱/۳۸۴/۸۴ و ۶۶۷- ۸۴/۵/۲۴ کلاسه پرونده ۱۰۱/۳۸۶/۸۴ محاکم عمومی همدان).

- قضیه پارچه بافی آذربایجان موضوع شکایت سازمان حفاظت محیط زیست قزوین به طرفیت کارخانه پارچه‌بافی آذربایجان که اقدام به آلودگی صوتی بیش از ۱۰۰ دسی بل می‌نمود اشاره کرد (کلاسه پرونده ۵۵۸/۷۳ و ۷۱- ۷۸۶ اجرای احکام دادسرای عمومی کرمانشاه).

تجدید نظر خواه:

اداره کل حفاظت محیط زیست استان البرز به نشانی استان البرز-شهرستان کرج-شهر کرج-پل آزادگان-بلوار امام رضا(ع)-نبش شاهد ۲-اداره کل حفاظت محیط زیست استان البرزبا نمایندگی آقای رحمت اله موقوفه ئی فرزند رستم

تجدید نظر خوانده:

شرکت الماس نگین گرگر (سپیورکس) به نشانی کیلومتر ۸۳ اتوبان تهران قزوین-بعد از کارخانه سیمان آبیگ

اتهام: آلودگی محیط زیست

رای دادگاه

در خصوص تجدید نظر خواهی اداره کل محیط زیست استان البرز نسبت به دادنامه ۸۱- ۹۸۰۹۹۷ مورخ ۹۸/۸/۲۸ مندرج در پرونده کلاسه ۹۷۰۸۹۵ صادره از شعبه ۱۰۱ دادگاه کیفری دو شهرستان هشتگرد که به موجب آن حکم به برائت تجدید نظر خوانده آقای احمد کعبی فرزند ناجی مدیر عامل شرکت الماس گرگر از اتهام آلودگی محیط زیست صادر و در فرجه قانونی مورد تقاضای تجدید نظر خواهی قرار گرفته دادگاه با لحاظ مستندات جدید تقدیمی از سوی متهم و دفاعیات به عمل آمده به لحاظ متزلزل نمودن رکن روانی اتهام و با ملاحظه محتویات پرونده و لایحه اعتراضیه تجدید نظر خواه با توجه به اینکه ایراد یا دفاع

موجهی که موجبات ایجاد خلل یا خدشه در ارکان دادنامه متعرض عنه را فراهم آورده باشد ارائه نگردیده است و دادنامه تجدید نظر خواسته با رعایت اصول و تشریفات دادرسی صادر گردیده است و فاقد ایراد یا اشکال عمده می باشد و موضوع نیز مشمول هیچ یک از جهات مندرج در ماده ۴۳۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ نمی باشد. فلذا دادگاه ضمن مردود دانستن در خواست تجدید نظر خواهی به عمل آمده نتیجتاً دادنامه تجدید نظر خواسته را به استناد بند الف ماده ۴۵۵ قانون آیین دادرسی کیفری تایید می نماید. رای صادره قطعی است.

تجدید نظر خواه:

آقای عطاءاله میرزایی فرزند عبدالکریم با وکالت آقای امید نجفی فرزند بهزاد به نشانی استان البرز- شهرستان کرج- شهر کرج- میدان آزادگان- ابتدای ۴۵ متری کاج- ساختمان البرز (ساختمان مبلمان ویستا)- طبقه ۴- واحد ۱۷

تجدید نظر خوانده:

اداره کل حفاظت استان البرز به نشانی استان البرز- شهرستان کرج- شهر کرج- میدان آزادگان- بلوار امام رضا (ع)- نبش شاهد ۲- اداره کل حفاظت محیط زیست استان البرز با نمایندگی آقای حسین زارعی نژاد فرزند حسنعلی

رای دادگاه

در خصوص تجدید نظر خواهی آقای عطاءاله میرزایی با وکالت آقای امید نجفی نسبت به دادنامه شماره ۰۳۸۵-۹۹ مورخ ۱۳۹۹/۴/۲۱ مندرج در پرونده کلاسه ۰۲۶-۹۸ صادره از شعبه ۱۰۲ دادگاه کیفری دو شهرستان هشتگرد که به موجب آن قرار رد اعتراض تجدید نظر خواهی تجدید نظر خواه از دادنامه ۱۳۷۵-۹۸ روز ۹۸/۱۱/۲۱ که به اتهام علیه بهداشت

عمومی به تحمل یکسال حبس تعزیری تعلیقی محکوم گردیده بود، صادر شده است و در فرجه قانونی مراتب اعتراض خود را نسبت به قرار اعلام نموده که ضمن اذعان تلویحی به اعتراض از فرجه قانونی و تنها با ادعای رد داشتن بیماری و کهولت سن خواهان نقض قرار گردیده است بنا به مراتب دادگاه با ملاحظه محتویات پرونده و لایحه اعتراضیه تجدید نظر خواه و اینکه ایراد یا دفاع موجهی که موجبات ایجاد خلل یا خدشه در ارکان دادنامه معترض عنه را فراهم آورده باشد ارائه نگردیده است و دادنامه تجدید نظر خواسته با رعایت اصول و تشریفات دادرسی صادر گردیده است و فاقد ایراد یا اشکال عمده می باشد و موضوع نیز مشمول هیچ یک از جهات مندرج در ماده ۴۳۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ نمی باشد. لذا ضمن رد تجدید نظر خواهی مستندا به بند ب ماده ۴۵۰ قانون فوق الذکر دادنامه تجدید نظر خواسته را تایید می نماید. رای صادره قطعی است.

تجدید نظر خواه:

شرکت اتمسفر به مدیریت علیرضا آهی به نشانی گرمدره- پایین تر از ایستگاه مترو اتمسفر- شرکت اتمسفر

تجدید نظر خوانده:

اداره کل حفاظت محیط زیست استان البرز به نشانی استان البرز- شهرستان کرج- شهر کرج- پل آزادگان- بلوار امام رضا- نبش شاهد ۲- اداره کل حفاظت محیط زیست استان البرز

تجدید نظر خواسته:

تجدید نظر خواهی نسبت به دادنامه شماره ۳۰۱-۹۳ صادره از شعبه ۱۱۰ دادگاه جزایی

کرج

رای دادگاه

در خصوص تجدید نظر خواهی مدیریت شرکت اتمسفر جناب آقای علیرضا آهی نسبت به دادنامه شماره ۳۰۱-۹۳ مورخ ۹۴/۴/۱۰ صادره از شعبه ۱۰ دادگاه عمومی کیفری دو بطرفیت محیط زیست کرج در پرونده کلاسه ۹۴۰۰۰۶ که به موجب آن دادنامه تجدید نظر خواه از جهت اتهام تهدید علیه بهداشت عمومی به جزای نقدی در حق دولت محکوم گردیده دادگاه جامع اوراق و محتویات پرونده را مورد بررسی و مذاقه قرار داده رای اصداری مطابق یا تحقیقات معموله و ادله مضبوط در پرونده است علیهذا از حیث مبانی استنباط و انطباق موضوع با قوانین موضوعه ایراد و اشکال موثری بر اساس دادنامه وارد نیست فلذا مستندا به ماده ۴۵۵ از قانون این دادرسی در امور کیفری ضمن رد اعتراض رای صادره بدون تأیید و استوار می گردد. این رای قطعی است.

تجدید نظر خواه:

آقای عبدالحسین اوحدی حائری فرزند محمد ابوالمکارم به نشانی استان البرز-شهرستان کرج-شهر کرج-میدان امیر کبیر-ابتدای جاده چالوس-بعد از پادگان با هنر پ ۱۹۵

تجدید نظر خوانده:

اداره کل حفاظت محیط زیست استان البرز به نشانی استان البرز-شهرستان کرج-شهر کرج-پل آزادگان-بلوار امام رضا (ع)-نبش شاهد ۲-اداره کل حفاظت محیط زیست استان البرز با نمایندگی آقای ارژنگ کلانتری فرزند جهان بخش

اتهام: تهدید علیه بهداشت عمومی از طریق ایجاد آلودگی نفتی آب.

رای دادگاه

در خصوص تجدید نظر خواهی آقای عبدالحسین اوحدی حائری نسبت به دادنامه شماره ۹۸۰۹۹۷۲۸۰ مورخ ۱۳۹۸/۳/۳۰ مندرج در پرونده کلاسه ۹۷۱۲۳۹ صادره از شعبه ۱۱۹ دادگاه کیفری دو شهرستان کرج که به موجب آن مشارالیه از بابت اتهام علیه بهداشت عمومی به تحمل یکسال حبس تعلیقی محکوم گردیده و در فرجه قانونی مورد در خواست تجدید نظر قرار گرفته دادگاه با لحاظ استماع اظهارات تجدید نظر خواه در جلسه دادرسی به استناد ماده ۴۵۹ از قانون آیین دادرسی کیفری با تقلیل مدت تعلیق کیفر حبس مندرج در دادنامه از پنج سال به دو سال و در ماهیت امر با ملاحظه محتویات پرونده و لایحه اعتراضیه تجدید نظر خواه با توجه به اینکه ایراد یا دفاع موجهی که موجبات ایجاد خلل یا خدشه در ارکان دادنامه معترض عنه را فراهم آورده باشد ارائه نگردیده است و دادنامه تجدید نظر خواسته با رعایت اصول و تشریفات دادرسی صادر گردیده است و فاقد ایراد یا اشکال عمده می باشد و موضوع نیز مشمول هیچ یک از جهات مندرج در ماده ۴۳۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ نمی باشد. فلذا دادگاه ضمن مردود دانستن در خواست تجدید نظر خواهی به عمل آمده به استناد بند الف ماده ۴۵۵ آیین دادرسی کیفری دادنامه تجدید نظر خواسته را عیناً تایید می نماید. رای صادره قطعی است.

تجدید نظر خواه:

شهرداری ماهدشت به مدیریت آقای خلیل تاری قلی به نشانی استان البرز- شهرستان کرج- ماهدشت- میدان امام خمینی (ره)

تجدید نظر خوانده:

اداره محیط زیست به نشانی صفادشت م نبی اکرم با نمایندگی آقای شهرام اصغری خلیفه کندی فرزند اسماعیل

اتهام: تهدید علیه بهداشت

رای دادگاه

در خصوص تجدید نظر خواهی آقای خلیل تاری قلی مدیر شهرداری ماهدشت کرج نسبت به دادنامه شماره ۶۰۱-۹۹ مورخ ۹۹/۶/۵ مندرج در پرونده کلاسه ۲۴۸۳-۹۷ صادره از شعبه ۱۰۵ دادگاه کیفری دو شهرستان کرج که به موجب آن و اتهام تهدید علیه بهداشت عمومی و مستند به ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات با لحاظ مواد ۴۶، ۴۹، ۵۲ و ۵۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۹۲ پرداخت چهل میلیون ریال جزای نقدی بدل از جنس حبس در حق صندوق که به مدت دو سال تعلیق شده است، محکوم گردید و در فرجه قانونی مراتب اعتراض خود را اعلام نموده دادگاه با ملاحظه محتویات پرونده و لایحه اعتراضیه تجدید نظر خواه با توجه به اینکه ایراد یا دفاع موجهی که موجبات ایجاد خلل یا خدشه در ارکان دادنامه معترض عنه را فراهم آورده باشد ارائه نگردیده است و دادنامه تجدید نظر خواسته با رعایت اصول و تشریفات دادرسی صادر گردیده است و فاقد ایراد یا اشکال عمده می باشد و موضوع نیز مشمول هیچ یک از جهات مندرج در ماده ۴۳۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ نمی باشد. لذا ضمن رد تجدید نظر خواهی مستندا به بند الف ماده ۴۵۵ قانون سابق الذکر دادنامه تجدید نظر خواسته را تایید می نماید. رای صادره قطعی است.

تجدید نظر خواه:

آقای مرتضی شجاعی بچه آباد به نشانی کرج- محمد شهر- خ جوان بخش- کوچه باغ

حیدری- سمت راست- درب ۷

خواسته: تجدید نظر خواهی

رای دادگاه

به موجب دادنامه به شماره ۲۰۱۰۰۶ مورخ ۱۳۹۰/۱۰/۱۱ در پرونده به کلاس ۵۰۰۳۰۲ صادره از شعبه ۱۰۲ دادگاه عمومی و جزایی کرج آقای مرتضی شجاعی بچه آباد فرزند محمد علی به اتهام شرب خمر و آلودگی صوتی به تحمل هشتاد ضربه تازیانه به عنوان حد شرعی اسلامی و بابت آلودگی صوتی به پرداخت جزای نقدی بدل از حبس در حق صندوق دولت محکوم شده است محکوم علیه در فرجه قانونی با تقدیم لایحه اعتراضیه به شماره ۲۸۹ مورخه ۹۰/۱۲/۲۰ به رای صادره اعتراض و تقاضای تجدید نظر نموده است دادگاه پس از بررسی اوراق و محتویات پرونده و امعان نظر در آن و بررسی لایحه اعتراضیه تقدیمی نظر به اینکه از طرف تجدید نظر خواه اعتراض موثر و موجهی که موجبات نقض رای صادره را ایجاب نماید بعمل نیاورده است و لذا مستندا به بند الف ماده ۲۵۷ قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور کیفری ضمن رد تجدید نظر خواهی رای معترض عنه را تایید می نماید. رای صادره دادگاه قطعی است.

در حقوق تطبیقی نیز بسیاری از مشکلات و مسائل زندگی‌های خصوصی اروپایی مربوط به آلودگی صوتی است (مولایی، ۱۳۸۶، ۲۸۵). در انگلیس یک نفر از صدای فرودگاه گتویک و آزادراه نزدیک آن شکایت کرد. ادعا منطقی تشخیص داده شد و در پایان خواننده به پرداخت ۷۵۰۰ پوند محکوم شد. در پرونده پاول و رینور دعوی بی نتیجه مخومه شد. دادگاه پذیرفت که صدای فرودگاه هیترو، نقض ماده ۸ محسوب می شود. ولی چنین توجیه شد که به نفع منافع اقتصادی جامعه دموکراتیک فعالیت‌های این فرودگاه ضروری است و این صدا مزاحمت سنگینی برای شاکی ایجاد نکرده است و او می توانست بدون اینکه متحمل ضرر و زیان خاصی شود محل سکونت خود را تغییر دهد. در قضیه Zimm erman Steiner علیه سویس دیوان اعلام کرد که ماده ۶ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر قابل استناد در دعاوی جبران خسارات ناشی از آلودگی صوتی محدوده فرودگاه می باشد

Zimmerman Steiner V. Switzerland, ECHR, Series A. ۱۹۸۲, SA, no ۶۶). در یک مورد دیگر دیوان حقوق بشر اروپا عنوان کرد که دولت نباید برای محدود کردن حق اطلاع رسانی به عموم مردم فعالیتی انجام داده و قانونی وضع کند؛ از جمله حقوق رسانه‌ای شاکیان (نظیر پرونده Bladet Tromsø and Stensaa v. Norway, Judgment of May ۱۹۹۹).

نتیجه گیری

حمایت از فضای آرام و بی سر و صدا کمتر در قوانین و مقررات مسبوق ایران مدنظر قرار گرفته؛ در حقیقت نویسنده با بررسی قوانین و مقررات مختلف ایران و پیشینه قوانین زیست-محیطی به این نتیجه رسیده است که به تقریب، می توان، حمایت از اولویت فضای آرام را بعد از حمایت‌هایی از قبیل جنگل، آب، خاک، انرژی، تنوع زیستی دانست؛ آنچنان که مشی قانونگذار زیست محیطی ایران نشان می دهد. در مواردی نیز می توان این حمایت را نه به طور خاص و صریح، بلکه ذیل عمومات حمایتی قوانین زیست محیطی مانند ماده ۶۱ برنامه چهارم توسعه مطرح کرد. بنابر این ماده، دولت مکلف است طرح خوداظهاری برای پالایش منابع آلوده کننده را آغاز نماید. کلیه واحدهای تولیدی، خدماتی و زیربنایی [نیز] باید براساس دستورالعمل سازمان حفاظت محیط زیست نسبت به نمونه برداری و اندازه گیری آلودگی ها و تخریب های خود اقدام و نتیجه را به سازمان حفاظت از محیط زیست ارائه دهند.

هرچند به لحاظ موضوعی و مواردی که قانون باید مورد بحث قرار می داد کاستی های انکارناپذیری در این مجموعه مشاهد می شود ولی مشکل بزرگتر عدم اجرای درست و برخورد سلیقه ای با همین قوانین موجود می باشد. آنچه یزی که به مقررات ارزش و اعتبار می دهد ضمانت اجرایی آنها است و اگر این عنصر را از قوانین بگیریم آنها دیگر صفت و مشخصه قانونی نخواهند داشت بلکه به توصیه نامه های اخلاقی تبدیل می شوند.

به هر حال قوانین ایران توجهی جز از راه اطلاعات به مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی نداشته‌اند. خصوصاً که حقوق معنوی و فضای آرام قربانی این آلودگی صوتی قرار می‌گیرند. به نظر می‌رسد مواردی چون تلازم اذن در شی با اذن در لوازم، مصلحت، لاضرر، عسر و حرج و مبنای تسبیب و.... بر مبنای نظریه کار متعارف، خطر، تقصیر و سایر نظریات در حوزه مسئولیت مدنی نیز مسئولیت ناشی از آلودگی صوتی قابل توجیه و دفاع است. به هر روی نویسنده در عمده این نظریات سعی کرده است از باب حق یا مال پیش برود؛ به این معنا که نخست مالیت حق‌های نقض شده در اثر آلودگی صوتی را اثبات کند و در صورت بعد، حقوق معنوی نظیر آرامش را قابل ضمان از باب ملازمه بداند. در راه سوم نیز خسارات جانبی به بدن و سلامت انسان نیز از باب دیه (چه با ماهیت مدنی و چه کیفری) مسئولیت-آفرین است. حکم وضعی برآمده از آیات و روایات نیز می‌تواند به اثبات مسئولیت مدنی کمک کند.

در خصوص ارکان مسئولیت مدنی نیز به نظر می‌رسد همه ارکان قابل ردیابی است؛ از جمله فعل زیانبار و خسارت؛ چرا که آلودگی صوتی همان‌گونه که می‌تواند اثرات منفی و خسارت به انسان‌ها وارد نماید، از سوی دیگر می‌تواند محیط‌زیست را نیز تحت تأثیرات منفی خود قرار دهد و در نحوه رشد گیاهان، حیوانات و نیز تخریب ابنیه و... مؤثر باشد و به عبارت دیگر، علیرغم داشتن ماهیت غیر مادی و نامحسوس می‌تواند ایجاد کننده خسارت صرفاً زیست‌محیطی نیز باشد. در قوانین و مقررات ایران، علیرغم وجود نصوص قانونی در خصوص آلودگی صوتی این خلا وجود دارد که همواره انسان را معیار سنجش و تعیین ضابطه قرار داده‌اند و از محیط‌زیست و ارتباط آن با آلودگی صوتی در قوانین و مقررات غفلت شده است.

بررسی رویه محاکم ایران نشان می‌دهد که تفکیک و مرز بندی بین دعاوی حقوق بشر و محیط زیستی بسیار دشوار می‌باشد. در خیلی از دعاوی که تحت عنوان منافع عمومی مطرح

شده اند هر دو جنبه زیست محیطی و حقوق بشری مورد توجه قرار گرفته است. در خصوص استفاده از مکانیزم مسئولیت مدنی در جبران خسارت صرفاً زیست محیطی ناشی از آلودگی صوتی بین حقوقدانان اختلاف نظر وجود دارد و گروهی موازین مسئولیت مدنی را در این بخش مؤثر نمی دانند و به اختلاف بین هدف مسئولیت مدنی و حقوق محیط زیست اشاره می نمایند. به این شرح که اولی مبتنی بر جبران خسارت است ولی دومی مبتنی بر جلوگیری از بروز خسارت؛ اما به نظر می رسد این دو هدف و مبنا را با یکدیگر می توان جمع کرد و ضمن تلاش در جهت عدم بروز آلودگی در فرض ایجاد، آن خسارت ها باید از مجرای مسئولیت مدنی جبران شود.

از غامض ترین مباحث مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی با توجه به آنکه حجم و میزان این نوع از آلودگی زیست محیطی در گستره شهرها بیشتر می باشد. احراز رابطه سببیت است. ممکن است به عنوان مثال فردی در شهری بزرگ و در گذر زمان به واسطه آلودگی صوتی که ناشی از خودروها و یا هیاهوی شهری است، شنوایی خود را از دست بدهد و تمام ارکان مسئولیت مدنی از قبیل: فعل زیانبار و ورود ضرر محرز باشد ولی نتوان ورود ضرر را به فرد یا افراد خاصی اسناد عرفی داد. بنابراین ملاحظه می شود که این ضررها با این شیوه قابلیت جبران ندارد.

در بسیاری از کشورهای پیشرفته نظر به اهمیت حفظ محیط زیست، جبران خسارت های زیست محیطی را با مبنای خطر مورد تحلیل قرار می دهند و مسئولیت مدنی با مبنای تقصیر را مؤثر و مفید در حوزه محیط زیست می دانند. زیرا از اصول حاکم بر حقوق محیط زیست اصل پیشگیری و احتیاط است که از میان مبانی اعلام شده در حوزه مسئولیت مدنی نظریه خطر به این اصول نزدیکتر و هدف حفظ محیط زیست را بیشتر تأمین می نماید.

پیشنهادهای

۱. نظر به اهمیت و حساسیت موضوعات زیست‌محیطی و هم سو با کشورهای پیشرفته که از مبنای خطر در جبران خسارت زیست‌محیطی استفاده می‌نمایند، پیشنهاد می‌شود مقنن با تصویب قانونی صراحتاً مبنای خطر را مورد تصریح قرار دهد زیرا قانون مسئولیت مدنی و مبنای تقصیر در این خصوص، مؤثر نمی‌باشد.
۲. تأسیس صندوقی جهت تأمین جبران خسارت ناشی از آلودگی صوتی ضروری است. زیرا زندگی اجتماعی امروز قرین شده است با نفع افرادی که غیر مستقیم موجب تضرر دیگران می‌شود. به نحوی که زندگی متعارف بعضاً باعث بروز خسارت به دیگران می‌شود و تحمیل این خسارات به افراد زیان‌دیده و عدم جبران آن به دلیل عدم احراز رابطه سببیت یا... منطبق با موازین عدالت توزیعی نمی‌باشد.

فهرست منابع

- قرآن کریم

الف) کتب عربی

۱. انصار، مسعود و طاهر. محمدعلی. ۱۳۹۱. *دانشنامه حقوق خصوصی*. تهران: انتشارات جنگل.
۲. انصاری، مرتضی. ۱۳۹۵. *المکاسب*. چاپ اول. قم: نشر موسسه مطبوعاتی دینی.
۳. _____ ۱۴۱۴. *رسائل الفقیه*. قم: الموت مرالمثوی.
۴. آخوند خراسانی. ۱۴۲۲. *کفایه الاصول*. قم: موسسه النشر الاسلامی.
۵. تونی، فاضل. ۱۴۱۲. *الوافیه فی اصول الفقه*. قم: مجمع الفکر الاسلامی.
۶. بجنوردی، سید محمد حسین. *القواعد الفقهیه*. قم: انتشارات الهادی. ۱۴۰۱.
۷. جبعی عاملی، زین الدین بن علی. بی تا. *مسالك الافهام*. قم: موسسه المعارف الاسلامیه. بی تا.

۸. حلی، ابوجعفر محمد بن منصور بن احمد. ۱۴۱۰. *السرائر*. قم: شر جامعه مدرسین حوزه علمیه.
۹. خمینی، سید روح الله. ۱۳۷۸. *السرائل*. تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام.
۱۰. السنهور، احمد عبدالرزاق. ۲۰۱۵. *الوسیط فی شرح القانون المدنی الجدید*. بیروت: دارالحیاء التراب العربی.
۱۱. سیستانی، علی، ۱۴۱۴، *قاعده لاضرر ولاضرار*. قم: مکتبه آیت الله سیستانی.
۱۲. شهید ثانی، زین الدین بن علی ابن احمد، ۱۳۸۵. *تحریر الروضه فی شرح اللمعه*، قم: مرکز فرهنگی طاها.
۱۳. شیرازی، سید محمد حسینی. ۱۴۲۰. *فقه البیئه*. لبنان: موسسه الوعي الاسلامی.
۱۴. طباطبایی یزدی، سید محمد کاظم. ۱۴۲۷. *عروه الوثقی، با حاشیه اعظم*، قم: میثم تمار.
۱۵. العراقی، ضیاءالدین. ۱۴۱۸. *قاعده لاضرر ولاضرار*. تقریر؛ الموسوی الخلیالی. السید مرتضی. قم. مکتب الاعلام الاسلامی.
۱۶. الفرحی، السید علی. ۱۴۳۰. *تحقیق فی القواعد الفقهیة*. قم: موسسه نشر اسلامی.
۱۷. مجلسی، محمد باقر. ۱۴۲۰. *بحار الانوار*. بیروت: موسسه الطبع و النشر.
۱۸. مراغی، میرعبدالفتاح. ۱۴۱۷. *العناوین الفقهیة*. قم: موسسه النشر الاسلامی.
۱۹. مکارم شیرازی، ناصر. ۱۴۱۱. *القواعد الفقهیة*. قم: مدرسه امام امیر المومنین.

۲۰. منتظری، حسینعلی. ۱۴۰۹. *دراسات فی ولایة الفقیة و فقه الدولة الاسلامیة*. قم: المركز العالمی للدراسات الاسلامیة.
۲۱. النجفی، محمد حسن. ۱۹۸۱. *جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام*. لبنان: دار احیاء التراث العربی.
۲۲. نراقی، احمد. ۱۴۰۸. *عوائد الایام*. منشورات مکتبه بصیرتی.
۲۳. النقیب، عاطف. ۲۰۱۵. *النظرية العامة للمسئولية الناشئة عن الفعل الشخصي*. بیروت: دار الحیاء.

ب) کتب فارسی

۲۴. آقایی نیا، حسین. ۱۳۹۵. *جرایم علیه اشخاص (جنایات)*. تهران: انتشارات میزان.
۲۵. بابایی، ایرج. ۱۳۹۴. *حقوق مسئولیت مدنی والزامات خارج از قرارداد*. تهران: انتشارات میزان.
۲۶. باریکلو، علیرضا. ۱۳۹۴. *مسئولیت مدنی*. تهران: انتشارات میزان.
۲۷. بوتکین، دیوید. ۱۳۸۰. *محیط زیست علم زمین به مثابه موجود زنده*. ترجمه؛ وهاب زاده. مشهد: جهاد دانشگاهی مشهد.
۲۸. بهرامی احمدی، حمید. ۱۳۸۹. *قواعد فقه قاعده لاضرر با تطبیق بر قوانین ومطالعه تطبیقی*. تهران: دانشگاه امام صادق.
۲۹. بهرامی احمدی، حمید. ۱۳۹۵. *حقوق مدنی ۴*. تهران: نشر میزان.

۳۰. ترنر، آر. ک. ۱۳۹۵. *اقتصاد محیط زیست*. ترجمه؛ دکتر سیاوش دهقانیان و دیگران. انتشارات فردوسی مشهد.
۳۱. حبیب‌زاده. ۱۳۹۳. *بررسی جرم محاربه و افساد فی الارض*. تهران: موسسه کیهان
۳۲. حبیبی، محمد حسن. ۱۳۹۵. *حقوق محیط زیست*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۳۳. حکمت‌نیا، محمود. ۱۳۹۵. *مبانی مسئولیت مدنی*. قم: نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
۳۴. داراب‌پور، مهرباب. ۱۳۹۴. *مسئولیت خارج از قرارداد پرداخت خسارت*. استرداد عین و امتیارات. تهران: انتشارات مجد.
۳۵. دالوند، فضل‌الله. ۱۳۹۲. *تقسیم مسئولیت مدنی*. اصفهان: انتشارات دادیار.
۳۶. درودیان، حسن علی. ۱۳۹۵. *تقریرات درس حقوق مدنی ۴*. دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
۳۷. رجبی، عبدالله. ۱۳۹۱. *حقوق محیط‌زیست (نظریه‌ها و رویه‌ها)*. تهران: انتشارات سازمان حفاظت از محیط‌زیست.
۳۸. ره‌پیک، حسن. ۱۳۹۴. *حقوق مسئولیت مدنی و جبران‌ها*. تهران: انتشارات خرسندی
۳۹. زراعت، عباس. ۱۳۸۸. *قواعد فقه مدنی*. تهران: جنگل.
۴۰. ژوردن، پاتریس. ۱۳۹۲. *اصول مسئولیت مدنی*. ترجمه مجید ادیب. تهران: نشر میزان.

۴۱. ساعد، نادر و تیلا. پروانه. ۱۳۹۲. مجموعه قوانین و مقررات حفاظت از محیط زیست. تهران: انتشارات خرسندی.
۴۲. سبحانی، حسن. ۱۳۷۳. نظم اقتصادی اسلام. قم: سازمان تبلیغات اسلامی.
۴۳. شفیعی پور، صادق. ۱۳۹۴. قانون شهرداری با آخرین اصلاحات و بانضمام قوانین آیین نامه ها و نظارت مشورتی مربوطه. بی جا: مجمع علمی و فرهنگی مجد.
۴۴. صانعی، پرویز. ۱۳۹۲. حقوق جزای عمومی. تهران: انتشارات طرح نو.
۴۵. صفایی، سید حسین. ۱۳۹۰. مقالاتی درباره حقوق مدنی و حقوق تطبیقی. تهران: میزان.
۴۶. عباس پور، محمد. ۱۳۷۶. مهندسی محیط زیست. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی.
۴۷. عمید، حسن. ۱۳۹۵. فرهنگ عمید. تهران: موسسه انتشارات امیر کبیر.
۴۸. غلامعلی زاده، محمد. ۱۳۹۲. مسئولیت مدنی ناشی از وسایل موتوری. بی جا: انتشارات شهر دانش.
۴۹. غمامی، مجید؛ محسنی، حسن. ۱۳۹۴. اصول آیین دادرسی مدنی فرا ملی. تهران: نشر میزان.
۵۰. فیض دکتر علیرضا. ۱۳۹۵. تطبیق در حقوق جزای عمومی/سلام. تهران: انتشارات امیر کبیر.
۵۱. قاسم زاده، سید مرتضی. ۱۳۹۳. الزام ها و مسئولیت مدنی بدون قرارداد. تهران: نشر میزان.

۵۲. قوام، میرعظیم. ۱۳۷۵. *حمایت کیفری از محیط زیست*. تهران: انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست.
۵۳. کاتوزیان ناصر. ۱۳۹۳. *مبانی حقوق عمومی*. تهران: انتشارات میزان.
۵۴. _____. ۱۳۹۷. *مبانی مسئولیت مدنی*. بی جا: بی نا.
۵۵. _____. ۱۳۹۲. *قواعد عمومی قراردادها*. تهران: نشر میزان.
۵۶. _____. ۱۳۷۱. *دوره مقدماتی حقوق مدنی وقایع حقوقی*. بی جا: یلدا.
۵۷. _____. ۱۳۹۲. *حقوق مدنی (ضمان قهری)*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۵۸. _____. ۱۳۹۳. *الزامهای خارج از قرارداد*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۵۹. _____. ۱۳۷۶. *مسئولیت مدنی جلد یک*. تهران: شرکت انتشارات.
۶۰. _____. ۱۳۷۶. *قواعد عمومی قراردادها*. تهران: شرکت سهامی انتشار.
۶۱. _____. ۱۳۹۰. *وقایع حقوقی مسئولیت مدنی*. تهران: شرکت سهامی انتشار.
۶۲. الکساندر کیس؛ پیتراچ سند؛ وینفراید لانگ. ۱۳۸۴. *حقوق محیط زیست*. ترجمه محمدحسن حبیبی. تهران: دانشگاه تهران.
۶۳. لوتار گوند لینگ. جی. دبلیو. هویسمان. ای. ای هلپاپ. دینا شلتون. ۱۳۸۰. *حقوق محیط زیست*. ترجمه محمدحسن حبیبی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

۶۴. مایرزون، تورمن. ۱۳۹۴. مبارزه با آلودگی صوتی. ترجمه؛ رضا غریب. بی‌جا: بی‌نا.

۶۵. مشهدی، علی. ۱۳۹۸. مجموعه محشای قوانین و مقررات محیط‌زیست آلودگی صوتی. تهران: انتشارات خرسندی.

۶۶. ملکوتیان، محمد. ۱۳۹۵. آلودگی صوتی. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی.

۶۷. یزدانیان، علیرضا. ۱۳۹۴. قواعد عمومی مسئولیت مدنی. تهران: انتشارات میزان

۶۸. ج) مقالات

۶۹. انصاری، مهدی. ۱۳۸۷. «مسئولیت ناشی از خسارت های زیست محیطی» فصل نامه حقوق. مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران. دوره ۳۸. شماره ۲. تابستان

۷۰. بابایی مقدم، عابدین. ۱۳۸۵. «بررسی وجوه تمایز بین خسارات زیست محیطی و سایر خسارات. ارائه در درس مسئولیت مدنی زیست محیطی». دوره کارشناسی ارشد حقوق محیط زیست. دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی

۷۱. ترکمن، مرتضی. ۱۳۹۵. «مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی صوتی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد نراق.

۷۲. دبیری. فرهاد. کیانی. مژده. ۱۳۸۶. «بررسی قوانین و مقررات پیشگیرانه از جمله ارزیابی اثرات زیست محیطی در کشور ایران و چند کشور صنعتی. علوم و تکنولوژی محیط زیست» دوره نهم. شماره چهارم.

۷۳. زمانی، سید قاسم. ۱۳۸۱. «توسعه مسئولیت بین‌المللی در پرتو حقوق بین‌الملل محیط زیست». مجله پژوهش های حقوقی. ش اول. ص ۲۷- ۵۸.

۷۴. شاملو، عبدالرضا. ۱۳۹۲. «حفاظت از محیط زیست به وسیله قانون نشریه سازمان حفاظت از محیط زیست» دوره سوم. شماره ۳۱.
۷۵. صارمی. مهناز. رضا پور. تارا. ۱۳۹۵. «آلودگی صوتی. مجله دانشگاه علوم پزشکی کرمان» دوره بیستم. شماره ۳.
۷۶. علی اکبر. شیرین. ۱۳۹۴. «مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی هوا» پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز.
۷۷. فخلعی، محمدتقی. بهار ۱۳۸۵. «مبانی و احکام فقهی محیط زیست» نشریه مطالعات اسلامی. شماره ۷۱.
۷۸. فهیمی، عزیزالله. علی مشهدی. ارزش ذاتی و ارزش ابزاری در فلسفه محیط زیست (از رویکردهای فلسفی تا راهبردهای حقوقی). فصل نامه علمی پژوهشی دانشگاه قم. سال یازدهم. شماره اول.
۷۹. فهیمی، عزیزالله. علی مشهدی. بهار ۱۳۹۰. «فقه شیعه و تحول در مبانی مسئولیت مدنی زیست محیطی» فصل نامه حقوق مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی. دوره ۴۱. شماره ۱. ص ۳۱۳-۳۲۶.
۸۰. کاتوزیان، ناصر و انصاری. مهدی. تابستان ۱۳۸۷. «مسئولیت ناشی از خسارت های زیست محیطی» فصل نامه حقوق. مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی. دوره ۳۸. شماره ۲.
۸۱. مشهدی، علی. ۱۳۹۵. «حق برخوردار از محیط زیست سالم در حقوق فرانسه» مجله پژوهش های حقوقی شهر دانش.
۸۲. مشهدی. علی. پاییز ۱۳۸۶. «بررسی و شناسایی جنبه های حقوق آلودگی صوتی» علوم محیطی. سال پنجم. شماره اول.

۸۳. _____ . بی تا. «مسئولیت مدنی ناشی از آلودگی هوا [مطالعه موردی حقوق ایران و فرانسه]». علی مشهدی. فصل نامه اطلاع رسانی حقوقی. معاونت تحقیقات. آموزش و حقوق شهروندی ریاست جمهوری.
۸۴. موسوی. سیدفضل الله. ۱۳۹۲. «سیر تحولات منابع حقوق بین الملل محیط زیست» نشر میزان.
۸۵. موسوی. فضل الله؛ قیاسیان. فهیمه. ۱۳۹۰. «جبران خسارات زیست محیطی در حقوق بین الملل. مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی» ش اول. صص ۳۲۷-۳۴۶.
۸۶. مولایی. یوسف. ۱۳۸۶. «نسل سوم حقوق بشر و حق به محیط زیست سالم. فصل نامه حقوق مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی». دوره ۳۷. شماره ۴. زمستان ص ۲۷۳-۲۹۶.
۸۷. نبی زاده، سعید. ۱۳۸۴. «قلمرو اعمال مالکیت. رساله دکترا. دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات.
۸۸. وصالی ناصح. مرتضی. ۱۳۹۲. مسئولیت مدنی ناشی از اراده ضمنی در قالب سکوت (مطالعه تطبیقی در نظام حقوق عرفی. فقه و حقوق ایران)» دو فصل نامه علمی پژوهشی دانش حقوق مدنی. سال دوم. شماره دوم.

د) منابع انگلیسی

۸۹. Faure, G. Michael. (۲۰۱۷). "Environmental law". Accessed ۱۲ October ۲۰۱۴ from: [www. SSRN. com](http://www.SSRN.com)): ۱۵۰۳۴۰۵/P ۲۵۵. <http://ec.europa.eu/environment/legal/>
۹۰. Mckinney, M. , Schoche, et al (۲۰۰۳), Environmental science systemes and solutions, Boston University Press.

Abstraat

the environment is a novel and innovative key in the literature of the world. in nature , the legal issues surrounding it will also be ignored and ignored. in this paper, although the concept of environment and its consequences is not considered, its scope is studied in the form of civil liability law. the main axis of discussion in this research is noise pollution as one of the environmental pollution, conditions of fulfillment of civil liability and finally compensation of damage to it . the important point is that in iran, despite the capacity of shiite jurisprudence to protect the right to peace and bio- health, but in legislation and in the works of legal scholars and writers, the discussion of civil liability arising from noise pollution has been neglected. on the other hand, in the jurisprudence principles, the rule of loss, oppression, expediency, and prohibition of property can be the basis of civil liability arising from noise pollution and in the legal system it can be analyzed in the form of intrinsic value- instrumental value theory as well as the theory of risk and liability arising from noise pollution. the judicial procedure of iran, by moving on the axis of fault theory, has not been able to move in the direction of protection of the rights violated in the effect of noise pollution .

keywords: noise pollution, jurisprudence, environmental damage , judicial procedure , right to calmness .



Hoda faculty of theology and Islamic studies
Mster thesis in private law

Civil liability for noise pollution in jurisprudence and law

BY

Parvin Bahrami

Supervisor

Mohsen Ghaemi Kharq

2021Summer